ПРОЦІВ О. Р.

Організація мисливства у Галичині кінця XIX – початку XX століття в контексті державного регулювання розвитку мисливського господарства в Україні

Івано-Франківськ

2015

УДК 35: 639.1(477) „18/19—
ББК 67.401.11 (4 Укр 3)+47
П 84

Рецензент:

Калуцький І.Ф. доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри туризмознавства і краєзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку Вченою радою Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва ім. Пастернака (протокол № 6 від 14 липня 2015 р.)

Олег ПРОЦІВ

П 84 **Організація мисливства у Галичині кінця XIX – початку XX століття в контексті державного регулювання розвитку мисливського господарства в Україні / / Івано-Франківськ, ФОЛІАНТ, 2015 – 204 с.**

ISBN 978-966-2988-81-9

Монографію присвячено дослідженню державного регулювання мисливства у Галичині кінця XIX – початку XX століття. Основна увага акцентується на принципах державного регулювання організації та ведення мисливства у Галичині, боротьби з браконьєрством, організації діяльності мисливської охорони, видачі мисливських білетів, відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами сільському господарству. Проаналізовано залежність державного регулювання мисливством від суспільно-політичних устроїв держави та режимів правління. Виходячи з теоретичних розробок та позитивного досвіду ведення мисливства у Галичині, запропоновано власне бачення розвитку ведення мисливського господарства на сучасному рівні реформування державного регулювання мисливського господарства.

Ключові слова: мисливство, полювання, Галичина, браконьєрство, теорія та історія державного управління, посвідчення мисливця, мисливська охорона, дичина, мисливське господарство, державний мисливський фонд.

УДК 35: 639.1(477) „18/19—
ББК 67.401.11 (4 Укр 3)+47
П 84

ISBN 978-966-2988-81-9

Summary

In the monograph it was researched the public administration of hunting in Galicia in the late XIX – early XX. The main focus is on the principles of public administration of organization and conducting hunting in Galicia, anti-poaching campaigns, organization of hunting security, issuing hunting tickets, compensation for damage inflicted on agriculture by hunting animals. The dependence of public regulation of hunting on socio-political state orders and regimes of governance is also analysed. Based on theoretical development and positive experience of hunting conducting, a personal view of hunting development at present level of public administration reformation is offered.

Keywords: hunting, shooting, Galicia, poaching, theory and history of public administration, a hunter's certificate, hunting security, game, hunting public fund.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Держкомлісгосп України	Державний комітет лісового господарства України;
ДКЛГ	Державний комітет лісового господарства;
ДП Солотвинське ЛГ	державне підприємство Солотвинське лісове господарство;
КК	Кримінальний кодекс;
ЛМП	лісомисливське підприємство;
МВС	Міністерство внутрішніх справ;
Мінекології	Міністерство охорони навколишнього природного середовища України;
МРВП	мисливсько-риболовне виробниче підприємство;
НПП	Національний природній парк;
ОДА	обласна державна адміністрація;
ОУЛМГ	обласне управління лісового та мисливського господарства;
РОМЛГ	рекреаційно-оздоровче мисливське лісове господарство;
СМНДП	спеціалізоване мисливське науково-дослідне підприємство;
ТВМРУ	товариство військових мисливців та рибалок;
ТМР	товариство мисливців та рибалок;
УТМР	Українське товариство мисливців та рибалок.

ВСТУП

Актуальність теми. В суспільній уяві мисливство постає як вид діяльності людини пов'язаної з організацією одного з екстремальних видів відпочинку певної соціальної верстви населення. Насправді ж воно виконує значно вагомішу суспільну функцію, яка на загал полягає у сприянні охороні навколишнього природного середовища, розвитку місцевих територій, формуванні сталого розвитку суспільства. Його основними завданнями є охорона, відтворення, регулювання популяції мисливських тварин і хижаків, надання послуг учасникам полювання, наповнення державного бюджету. Воно є учасником формування і розвитку суспільних відносин у процесі соціально-економічного, екологічного та рекреаційного розвитку країни.

В Україні організації та розвитку мисливства приділяється значна увага і підтримка з боку держави. Діяльність мисливського господарства регулюється законами, підзаконними актами, галузевими рішеннями та організаційними заходами, ведуться пошуки шляхів підвищення його ефективності.

Водночас, у мисливському господарстві України існує низка проблем функціонального, інституційного, організаційного спрямування, що негативно впливають на результати його діяльності, знижують рівень ефективності, призводять до збитковості. Зокрема, це – проблеми, пов'язані з користуванням мисливськими угіддями, охороною мисливських видів тварин, компетенцією мисливських органів, компетентністю посадових осіб, відшкодуванням збитків, завданих мисливськими тваринами, регулюванням допуску мисливців до права полювання, охороною мисливських угідь від незаконного полювання тощо.

Вирішення означених проблем потребує наукового підходу щодо пошуку шляхів удосконалення механізму регулювання мисливства в Україні, методологічних підходів щодо їх реалізації, вивчення, узагальнення та використання найкращого досвіду.

З огляду на це набувають вагомості наукові дослідження, пов'язані з теоретичним обґрунтуванням сутності мисливства як явища, а також з вивченням і адаптуванням історичного досвіду його організації та розвитку. Об'єктивною основою для цього може слугувати власний історичний досвід організації мисливства у періоди його розквіту, зокрема, досвід Галичини за часів Австро-Угорської

імперії та Другої Речі Посполитої, який окрім бережливого ставлення суспільства до природних ресурсів та раціонального використання тваринного світу, характеризується ефективним державним регулюванням цією галуззю суспільного виробництва.

У сучасній суспільній науці організація, функціонування та розвиток мисливства досліджується у різних напрямах. Свідченням цього є праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, де соціально-економічний аспект діяльності мисливства у Галичині розглядається у працях С. Лобося, І. Марцинківа, Л. Пац-Помарнацького, К. Пюрковського, Ф. Рожинського, Ф. де ля Рю, Б. Свентожецького, Р. Цєрпінського, Е. Шехтеля та ін.; політичний – у працях Р. Балька, Ю. Ейсмонда, В. Мар'янського, М. Павліковського, Е. Тілля, В. Токажа; правовий – у працях Й. Гейштора, В. Кравчинського, Г. Мальсбурга, Й. Опольського, М. Роймана, Р. Стеца, А. Чудека та ін.; гуманітарний – у працях Л. Дзюбінського, В. Забелло, С. Крогульського, В. Куровського, Р. Потоцького, В. Соловія, В. Шабльовського та ін.

Соціально-економічний аспект мисливства в умовах сучасної України розглядається у працях М. Гунчака, В. Дежкіна, В. Нижника та ін.; політичний – у працях А. Гузія, Г. Лоїка, Н. Саветчука; правовий – у працях В. Басая, В. Бондаренка, В. Вовченка, М. Волика, І. Делегана, А. Колосова, С. Кравченка, Р. Новикова, І. Рижака, О. Томин, М. Шадури , І. Шейгаса та ін.; гуманітарний – у працях В. Грабовецького, М. Грушевського, Я. Зеленчука, І. Крип'якевича та ін.

Водночас, незважаючи на активні наукові пошуки в зазначених напрямах, комплексне наукове дослідження мисливства в Україні не здійснено. Зокрема, потребують упорядкування історіографія проблеми, уточнення засад формування та здійснення державної політики з організації мисливства, аналізу мисливства в сучасній Україні, оцінки наслідків його діяльності, порівняння історичного досвіду його організації, формулювання основних категорій понятійного апарату, обґрунтування шляхів адаптування історичного досвіду, що в комплексі дасть змогу розв'язати наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні актуальності історичного досвіду Галичини кінця XIX – початку XX ст. для державного управління сучасної України.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні актуальності історичного досвіду організації мисливського господарства в Галичині кінця XIX – початку XX століття для реформування державного регулювання цієї галузі в сучасній Україні.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі *завдання*:

– узагальнити історіографію проблеми організації державного регулювання мисливства в Галичині кінця XIX – початку XX ст. в контексті соціально-економічного, політичного, гуманітарного розвитку суспільства;

– розкрити позитивні досягнення формування та здійснення державної політики з організації мисливства в означений історичний період розвитку Галичини;

– проаналізувати стан організації мисливства в сучасній Україні та виявити основні проблеми його функціонування;

– дослідити нормативно-правове регулювання мисливського господарства;

– розглянути соціально-економічні наслідки вітчизняного мисливського господарювання;

– зробити порівняльний аналіз організації мисливства сучасної України і Галичини кінця XIX – початку XX ст.;

– обґрунтувати можливості використання історичного досвіду організації мисливського господарства Галичини для розвитку державного регулювання цієї галузі в умовах сучасної України.

Об'єктом дослідження є державне регулювання діяльності мисливського господарства як галузі суспільного виробництва.

Предмет дослідження – історичний досвід мисливства Галичини кінця XIX – початку XX ст. та його актуальність для державного регулювання в сучасній Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми і спеціальні методи досліджень, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, історичної і споріднених із ними наук. При вирішенні завдань дослідження використані загальнонаукові і спеціальні методи. Одним із основних методів є системний аналіз. Використовуючи цей метод, розкрито структуру державного управління мисливством у Галичині, розглянуто систему ведення мисливства як цілісного комплексу пов'язаних між

собою об'єктів управління та їх роль у веденні мисливського господарства. За допомогою формально-логічного методу проведено узагальнення отриманого матеріалу щодо особливостей функціонування мисливства за Австро-Угорської імперії і Другої Речі Посполитої. Метод зіставлення використаний для порівняльного аналізу організації мисливства сучасної України і Галичини кінця XIX – початку XX ст. За допомогою структурно-функціонального методу дослідження було вивчено вплив на мисливське законодавство Галичини звичаєвого права інших країн Австро-Угорської імперії та Європи. Статистичний метод застосовувався для вивчення та дослідження кількісних аспектів та тенденцій змін при веденні мисливського господарства. Вищезгадані методи використовувались у взаємозв'язку. Такий підхід у дослідженні вважається найбільш придатним, так як дослідження проводиться комплексно, завдяки чому вдалося висвітлити низку невідомих, а також недостатньо досліджених питань ведення мисливства у Галичині.

Джерелами дослідження є мисливське законодавство Галичини, кримінальні, цивільні кодекси Галичини та Другої Речі Посполитої, а також наукові та публіцистичні праці як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників історії Галичини різних періодів, теоретичні дослідження у галузі державного управління та законодавчі і підзаконні акти намісництва Галичини у галузі мисливства, нормативно-правова база державного регулювання мисливства в сучасній Україні.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена сукупністю поставлених завдань і способами їх розв'язання.

В монографії:

вперше:

– розкрито особливості формування державної політики Галичини з організації мисливства, які полягають у використанні в означений період права приватної власності на мисливські угіддя та мисливські види тварин, що лягло в основу обґрунтування механізмів відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами власникам сільськогосподарських наділів, охорони мисливських тварин, надання у користування мисливських угідь;

удосконалено:

– методичний підхід щодо організаційно-правового регулювання мисливства, котрий полягає у запровадженні механізму конкуренції при наданні у користування мисливських угідь, залученні громадських

організацій до здійснення контролюючих функцій держави, охорони мисливських тварин, що дало змогу сформулювати пропозиції до зміни законодавства України;

набули подальшого розвитку:

– застосування компаративного аналізу щодо дослідження розвитку галузі мисливства Галичини кінця XIX – початку XX ст. і сучасної України, котрий полягає у співставленні соціально-економічних, політичних, гуманітарних чинників, що дозволило виокремити критеріальну базу для обґрунтування шляхів розвитку галузі;

– систематизація історіографії проблеми за такими критеріями: класифікація наукових публікацій; нормативні джерела; статистичні джерела; довідкова література, що більш об'єктивно виявляє глибину наукового дослідження проблеми;

– вивчення особливостей державного регулювання мисливства в сучасній Україні, котрі полягають у впливі держави на законодавче, фінансове, організаційне забезпечення галузі, що дозволяє сформулювати тенденції розвитку мисливського господарства у вирішенні соціально-економічних проблем цієї сфери виробничих відносин;

– дослідження проблем організації державного регулювання мисливства в Галичині кінця XIX – початку XX ст. в контексті його соціально-економічного, політичного та гуманітарного розвитку.

РОЗДІЛ 1
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИСЛИВСТВА ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

1.1. Історіографія проблеми дослідження

У розділі системно аналізується історіографія наукової літератури, зміст зарубіжних та вітчизняних нормативно-правових джерел, які регламентують ведення мисливства, з використанням загальнонаукових прийомів і спеціальних методів. Зокрема, при вивченні літератури та джерел щодо проблем ведення мисливства у Галичині та його формування в умовах сучасного державотворення України використано метод аналізу наукової і методичної літератури, що дає можливість упорядкувати їх за напрямами дослідження, проаналізувати стан наукової розробки теми з певною вірогідністю, виявити об’єктивний внесок конкретного дослідника у загальну розробку цієї тематики і виокремити питання, що потребують подальших досліджень. При дослідженні нормативних аспектів ведення мисливського господарства використано метод порівняльного аналізу, що дозволяє узагальнити позитивні нормативно-правові аспекти ведення мисливства у Галичині та адаптувати ведення сучасного мисливського господарства до позитивних напрацювань його регулювання у Галичині кінця XIX – початку XX століття.

Сучасне державне регулювання ведення мисливства ґрунтується на філософських та правових засадах, а також на звичаєвих нормах, традиціях та звичаєвому праві. Аналіз історичних джерел, що стосуються державного регулювання мисливства на різних його етапах, дає змогу створити теоретико-методологічну основу нашого дослідження. Крім того, на основі дослідження джерел з багатим фактичним матеріалом розглядаються правові, економічні, культурні, політичні аспекти ведення мисливства у Галичині кінця XIX – початку XX століття, аналізується вітчизняний досвід організації державного регулювання ведення мисливського господарства, піднімаються питання науки і практики щодо проблем дослідження цієї теми.

Для дослідження правового регулювання галузі мисливського господарства використовувались законодавства Австро-Угорської імперії, партикулярні законодавства Галичини, Другої Речі Посполитої, Радянського Союзу та сучасної України, серед яких Конституція України, Закони, Кодекси, Укази Президента,

нормативно-правові акти центральних та територіальних органів виконавчої влади.

Дослідження довідок, регламентів, листів (сільських рад, господарюючих суб'єктів, територіальних та центральних органів виконавчої влади), звернень громадян, доповідних заяв, наказів, інструкцій, доповідей керівників центральних органів виконавчої влади, протоколів та рішень виробничих нарад, виробничих планів, рішень судів, подань прокуратури, актів перевірок контролюючих органів, матеріалів кримінальних справ дозволило вивчити реальний справ у правозастосуванні в галузі мисливського господарства сучасної України.

Через дослідження статистичних даних здійснено оцінку ефективності державної політики у галузі мисливського господарства. Політичні аспекти її формування вивчено з використанням стенографічних матеріалів Галицького сейму.

Для вивчення питання ведення мисливського господарства в умовах сучасного державотворення України в контексті його формування у Галичині використовувався порівняльний метод, що дозволяє обґрунтувати вибір методологічної та інформаційної бази дослідження і визначити його напрями.

Узагальнення досвіду ведення мисливського господарства у Галичині дозволяє виявити, що держави регулюють мисливське господарство через правові механізми, основними з яких є надання в користування мисливських угідь, боротьба з браконьєрством, відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, що регулюють соціальні, економічні, політичні аспекти суспільства. Треба підкреслити, що кожна країна має свої специфічні особливості, зокрема кліматичні, географічні, демографічні, гуманітарні, політичні, які впливають на ведення мисливського господарства.

Для ширшого вивчення процесів, які впливали на формування мисливського законодавства та його реалізацію, досліджувались матеріали мисливських періодичних видань досліджуваного періоду, а саме:

Журнал «Łowiec» («Ловець») – місячник (у 1899–1914 р.р. – двотижневик), видання Малопольського мисливського товариства, що виходив у Львові з 10 січня 1878р., до вересня 1939 року. Його публікації – цікаві насамперед тим, що цей часопис виходив у Львові –

столиці Галичини, і найбільше заторкував проблеми, що стосувались галицького мисливства.

Журнал «Łowiec Polski» («Ловець Польський») – двотижневик, виходив у Варшаві з 1 квітня 1899 року до 1914 року. Поновлений у січні 1924 року, як державне видання центральної спілки мисливських товариств Польщі. З жовтня 1927р. – до 1930 року щотижневик, потім починає виходити що десять днів.

Журнал «Łowiec Wielkopolski» («Ловець Велькопольський») – ілюстрований двотижневик товариства мисливців у Познані, виходив з 1 квітня 1907 року до вересня 1914 року, після війни виходив з липня 1921 року до червня 1923 року під назвою «Ловецтво польське» [1, с. 21-22]. Хоча такі часописи як «Ловець Польський», «Ловець Велькопольський» виходили відповідно у Варшаві та Познані, і знаходились на той час у інших країнах, але основною їхньою рисою буле те, що вони видавались польською мовою, що об'єднувало мисливців Галичини.

Журнал «Sylwan» («Сильван») – друковане видання Галицького лісового товариства з 1883 по 1913 рік, а з 1918 по 1939 рік – Малопольського лісового товариства. Цінним для вивчення стану мисливства Галичини цей журнал є з огляду на висвітлення не лише проблем лісового господарства, а й питань комплексного господарського значення таких біогеоценозів як популяція дичини у певних категоріях лісів, проведення полювання у лісах, відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами у лісах, гранично допустиму чисельність популяції мисливських тварин у лісі.

Журнал «Przegląd myśliwski» («Мисливський огляд») – двотижневик, що виходив з 1923 по 1926 рік як друковане видання центральної спілки мисливських товариств [1, с. 27].

Крім того, багато фактів з мисливства висвітлювались в інших періодичних виданнях, а саме: «Газеті лісовій та мисливській» (1912–1915), «Мисливстві Польському» (1919–1923), «Мисливських новинах» (1924–1928) «Мисливській газеті» (видання центральної спілки сільських мисливських товариств 1928–1931).

Також багато інформації щодо мисливства містяться в мисливських додатках, що входили до інших газет та журналів. Так, в 1876 році у Варшаві виходив «Додаток ілюстрований мисливський» (належить до «Сільськогосподарської газети»), у Вільні – «Де заграли мисливські сурми» (1926–1939 рр. додаток до «Слова»), у Варшаві –

«Мисливський огляд» (додаток до «Кур'єра Польського» 1923–1939 р.р.), та «Мисливські новини» (окремий додаток до «Народних новин» 1928–1931 р.р.).

Єдиним україномовним друкованим виданням Львівського Українського мисливського товариства «Тур» був випуск додатку Ловецтво до газети Новий час [2, с. 184-193], перший номер якого вийшов 27 березня 1937 року, чим було започатковано українську мисливську періодику. Світ побачило 12 номерів, що виходили в період з 1937 по 1939 роки.

Більшість дослідників історії становлення мисливства відзначали певні особливості у розвитку державного регулювання під впливом ментальності націй, звичаєвого права тощо. Так, В. Мацийовський у книзі «Історія слов'янського права з XIV по XVIII віки» показав, що мисливське законодавство слов'ян коренилося у особливостях їх звичаєвого права: «місцеві вимоги щодо полювання утворили слов'янське мисливське право, яке відрізнялось від скандинавського і німецького права. Так, наприклад данському народові дозволялось полювати лише на власному полі, а шляхті – і на землі, що входила у власність гміни, тоді як німецькі закон взагалі забороняв полювання на чужій землі» [3, с. 507-511]. Пояснення цього явища автор вбачає у великих мисливських територіях слов'ян та відносно низькій густині населення.

Такої ж думки притримувався Б. Свєнтожецький, наголошуючи, що до 1892 року на східних кресах не діяв жоден мисливський закон, а мисливці керувались звичаєвими нормами. При цьому автор наголошував, що не існувало жодної відповідальності за порушення звичаєвих норм, і жодна людина не була притягнута до кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення часу полювання: «Від дня святого Петра і Павла за старим стилем і до першого березня можна було полювати. Ці дати були звичаєм, а не законом За порушення звичаю жодна людина не була притягнута до будь-якої відповідальності» [4, с. 1-98]. Ці обставини, на думку Б. Свєнтожецького, спричинили стрімке зменшення чисельності дичини.

Практично до такого ж висновку дійшов Ярослав Зеленчук, який відзначав, що на Гуцульщині (Галицькій і Закарпатській) існувало і свято дотримувалось звичаєве право. Наприклад, шанувалась недоторканість умовного мисливського ревіру: «За Польщі кожний

мисливець мав свій ревір, і другий мисливець не мав права заходити на чужий». Будь-які заходи будь-якої влади – «чи то Австро-Угорської, Польської, Румунської чи Радянського Союзу» обмежити територію чи право полювання мисливця у цій місцевості вели до порушення звичаєвого права і «наражались на великий спротив гуцулів» [5, с. 144-149]. Тому дослідження Б. Свєнтожецького та Я. Зеленчука дають змогу проаналізувати виконання правових вимог, але й також звичаєві правила в тому чи іншому регіоні Галичини.

Проблеми ведення мисливського господарства не зникли і з поваленням панщини у Галичині у 1848 році. На великих територіях з’явилась велика кількість дрібних землевласників, що, на думку дослідника М. Пашкудзького (1887), належить до чинників, що негативно впливають на мисливство чи навіть унеможливлюють проведення полювань. Відсутність у мисливському законодавстві «врегулювання справи розмноження благородної дичини», а також правил оренди права полювання спонукають автора до внесення пропозицій для більш раціонального ведення мисливського господарства, зокрема, збільшення мінімальної площі мисливських угідь: «Патент від 1849 року визначав, що полювання дозволялось лише тоді, якщо власник землі мав площу не менш як 200 моргів, а цю площу потрібно збільшити до 300 моргів. Таке нововведення мало б велике значення для мисливства, бо на більшій площі можна провадити мисливство ліпше» [6, с. 189-191].

Ідею збільшення мінімальної площі мисливських угідь з 200 моргів до 300 підтримав В. Баваровський, мотивуючи це особливістю поведінки дичини – «бути в постійному русі». Проте головний чинник неефективного ведення мисливських господарств дослідник вбачав у недосконалості мисливського закону Галичини, неадаптованого до законів інших країн Австрійської імперії, який би сприяв забезпеченню кращого стану дичини. Більше того, на думку автора, ігнорування мисливського закону Галичини негативно позначалось на охороні мисливських тварин: «мисливський закон щодо охорони мисливських тварин у нас існує лише на папері. Його не виконують навіть ті особи, які повинні слідкувати за виконання мисливського закону. Власники мисливських угідь практично зовсім не доглядають за дичиною. Догляд за дичиною становить скоріше виняток ніж правило. У більшості випадків власники мисливських угідь, самі являються ворогам дичини, відстрілюючи все, що їм появиться на

мушку» [7, с. 173-176]. Крім того, В. Баваровський висував серйозні претензії до вимог оренди права полювання (велика чисельність орендарів, відсутність контрактів про особливості полювання, ефективного користування мисливськими угіддями). Власне у працях М. Пашкудзького та В. Баваровського прослідковується еволюція становлення мисливського господарства, що стосується змін площі мисливських угідь при організації мисливського господарства.

Мисливська періодика теж неодноразово наголошувала на невиконання мисливського закону у Галичині. Так, журнал «Ловець Вєлькопольський» (1909 р.) критикував те, що за винятком Далмації, яка взагалі не має мисливського закону, Галичина стоїть на низькому рівні у дотриманні мисливського закону та мисливської культури. На розгляд громадськості виносились проблеми і факти невиконання цього закону, причини яких полягали у відсутності контролю мисливської громадськості за дотриманням мисливського закону: «Про виконання мисливських законів у Галичині не має мови. В будь-якому разі навіть найкращий закон поправити ситуацію на ліпше не може. Контроль за виконанням мисливського закону не відноситься до влади, а лише до урядників. У повіті, в якому староста і суддя розуміють мисливський закон і можуть відстояти його вимоги, там є порядок. Але відомі випадки, коли чиновники не можуть розділити державні інтереси від приватних, і там відбувається розгул браконьєрства» [8, с. 296-299].

Механізми державного регулювання мисливства у частині недотримання положень мисливського закону підпадають під критику мисливської періодики і через 20 років. Так, у статті «Декілька слів про Польський мисливський закон» (1928) відзначається, що невиконання відповідних вимог діючого мисливського закону Галичини, а саме: утримання відповідної кількості мисливських охоронців, негативно впливає на розвиток мисливства: «Мисливський закон від 1909 року, що діяв на території Галичини, покладав на власників і орендарів права полювання обов’язок утримувати відповідну чисельність охорони. Ці вимоги не завжди в повній мірі виконувались, особливо орендарями права полювання» [9, с. 193]. Саме публікації у мисливських часописах, що стосуються дотримання тогочасного мисливського законодавства дають змогу фактично оцінити стан його виконання.

Важливе місце у вивченні проблем мисливства займає питання організації ведення мисливського господарства. Для ефективного ведення мисливського господарства у Карпатах, на думку Г. Кнотхе, необхідне ефективне керівництво, і зокрема, особи, мисливські товариства, зацікавлені у збереженні поголів'я дичини: « для піднесення мисливського господарства в Карпатах і, зокрема, збереження оленя потрібно, щоб за цю справу взялась енергійна людина. слід створити товариство «Опіки над оленями в Карпатах». Це товариство повинно поширювати свою діяльність на всю територію Карпат, не зважаючи чи це угіддя приватні, чи державні [10, с. 373-376].

Функції держави в особі міністерств та інших урядових органів повинні зводитись лише до законодавчого врегулювання стосунків в організації мисливських господарств. Лише приватна ініціатива власників мисливських угідь та справжніх мисливців може суттєво вплинути на зміни щодо збільшення чисельності дичини, вважає Болеслав Свєнтожецький: «На мою думку в мисливському господарстві очікувати ефективності потрібно тільки від мисливців, яким надані в оренду мисливські угіддя. Лише вони найбільше зацікавлені у догляді та збільшенні чисельності дичини. Міністерство та урядові органи можуть тільки врегульовувати законами стосунки у мисливстві матеріальних засобів, що потрібні для мисливства, уряд дати не може Марна надія, що державний службовець зможе вести мисливське господарство» [11, с. 11-12].

Дещо різкіше критикує Г. Мальсбург втручання держави та уряду у мисливство. Панацею ефективного ведення мисливських господарств автор вбачав у керівництві галуззю «знаними та мудрими мисливцями»: «Неодноразово я спостерігав в одному прикарпатському ревірі, як урядовці самі незаконно полюють, а при огляді слідів звірини не залишилось. І практично угіддях, що не надані в оренду, така ж ситуація. Найчастіше там полюють самі охоронці або запрошують на полювання не кращих мисливців, які калічать звірину. Держава, уряд, чи менеджер як особа юридична не мають ні душі, ні ідеалу, ні любові до мисливства, як це має господар-мисливець» [12, с. 4-5]. Про занепад мисливства, на його думку, свідчить відсутність інтересу до ведення мисливського господарства євреїв, які скрізь шукають прибутків.

Неефективність державного управління у частині контролю за веденням мисливського господарства критикує також Р. Черпінський, вважаючи державний контроль для мисливства є недостатнім та некомпетентним: «Держава не здійснює контроль за мисливством, бо воно для неї є чужим» [13, с. 836].

Протилежної думки з цього питання притримується А. Чудек. У своїй монографії «Охорона природи у Сілезькому воєводстві» (1938 р.) автор зазначив, що найгірше справи по догляду за дичиною йдуть у тих мисливських господарствах, що експлуатуються селянською мисливською спілкою (найчастіше через свого керівника – уповноваженого до добування мисливських тварин). Всі члени такої спілки полюють в кожній порі дня і ночі, чатуючи на дичину з сусідніх ревірів. Виходячи з реалій мисливського життя, А. Чудек вважає, що «найліпше справи по догляду за дичиною ведуться у великих мисливських господарствах та у державних лісах». Більше того, серед чинників ефективного ведення мисливства автор бачить збільшення мінімальної площі мисливського господарства: «Щоб забезпечити добрий звіростан потрібно вжити певних заходів. Головним чинником є необхідність збільшення мінімальної площі мисливського господарства хоча б до 1000 га» [14, с. 141].

Існують різні наукові думки щодо організації ефективного ведення мисливського господарства: поборників приватної ініціативи у мисливстві та захисників державного керівництва галуззю. Все ж варто наголосити, що у працях переважають думки, що держава є найменш ефективним менеджером у мисливстві, а її функції повинні зосереджуватись лише на державному контролі. Інструментом впливу на ефективність ведення мисливського господарства, з погляду багатьох авторів, є мисливське законодавство. Проте, варто відзначити що всі вищезгадані дослідники побачили на прикладі ведення мисливських господарств конфлікт інтересів між суспільством та власником мисливського господарства, при якому власник мисливського господарства прагне більше відстріляти дичини, а суспільство – збільшити популяції диких тварин. Однак причини такого стану залишались поза увагою дослідників.

Критерії оцінювання ефективності ведення мисливських господарств безпосередньо залежали від позицій дослідників, які здебільшого були мисливцями та мали змогу частіше, ніж селяни, лобіювати на сторінках фахових мисливських видань свої інтереси.

Саме цей чинник спонукає нас критично підійти до результатів цих досліджень, об'єктивно переосмислити та переоцінити вищезгадані праці в контексті сучасних напрацювань у сфері ведення мисливських господарств.

Велику роль у веденні мисливського господарства становить його законодавче забезпечення. Будь-яке законодавство, в тому числі і мисливське, - це політичний продукт, в якому концентрується компроміс багатьох соціальних прошарків. Багато дослідників приділяли увагу законодавчому забезпеченню мисливського господарства, серед них: Е. Блаже, В. Калузький, Ю. Ейсмонд, В. Шабльовський і ін.

У 1928 році з'являється перший ґрунтовний науково-практичний коментар чинного мисливського законодавства Польщі від 3 грудня 1927 р. Його автор В. Калузький дійшов висновку, що положення трьох мисливських законів, що діяли на території Польщі до 1918 року, увійшли до аналізованого мисливського закону. Автор схвалює той факт, що у чинному мисливському законі враховані «історичні, культурні, звичаєві особливості польської культури в сфері мисливства. Цей закон унормовує відносини між власниками землі та мисливцями, а також визначає компенсацію збитків, заподіяних мисливськими тваринами, сільському і лісовому господарству» [15, 3-6].

Дослідження проблем державного управління у галузі мисливства залишається актуальним і в умовах сучасної України. Так, Е. Блаже, захищаючи позицію державного регулювання збалансованих відносин між мисливством як галуззю економіки та галуззю рекреації, керується лише біологічною парадигмою у вирішенні деяких питань державного управління, і проблеми браконьєрства зокрема. Більше того, він вносить пропозицію уніфікації законодавства для країн, що лежать на одній географічній довготі, оскільки « на мисливське законодавство також вплинула ментальність людей, історичний розвиток, географічне положення, клімат. Кожна країна має певні проблеми в розвитку мисливства, але треба визнати, що найбільша проблема для всіх європейських країн є проблема браконьєрства. Потрібно уніфікувати полювання на певні види дичини в країнах, що лежать на одній географічній довжині» [16, с. 80].

Правові основи мисливства Галичини вивчав і В. Шабльовський, зіставляючи мисливські законодавства Данії, Фінляндії та Галичини.

Він прийшов до висновку, що у цих країнах «право полювання пов'язане з правом власності на землю» [17, с. 32].

Далі у своїх дослідженнях із застосуванням історично-порівняльного методу пішов очільник мисливського департаменту при Міністерстві рільництва Республіки Польща та автор багатьох публікацій на мисливську тематику Юліан Ейсмонд. Порівнюючи державне управління у галузі мисливства Німеччини та Польщі, автор дійшов до висновку, що у мисливському законі Польщі від 1927 року враховано більшість позитивних моментів німецького законодавства: «Німецьке мисливство стоїть в мисливській культурі на вищому щаблі, тому воно має великий вплив на польський мисливський закон» [18, с. 305-306]. На думку Юліана Ейсмонда, польський мисливський закон 1927 р. був настільки вдалий, що його основні положення не завадило б запровадити у самій Німеччині.

Згодом дослідники критично поставляться до впливу німецького мисливського закону на польський. У 1935 р., проводячи порівняльний аналіз німецького мисливського закону з польським, Й. Гейштор стверджував, що новий мисливський закон Німеччини, що вступив у силу 1 квітня 1935 року, є «з огляду на зміст цього закону практично такий самий як і польський від 1927 року. Однак запроваджені і нові елементи, що варто було б наслідувати» [19, с. 345].

У підході до дослідження положень мисливського закону соціальне та національне становище дослідників мало вплив на досліджувані ними явища. Діаметрально протилежні думки з цього питання найчастіше друкували у мисливській періодиці. Відображаючи з однієї сторони інтереси мисливців, які у своїй більшості були польської національності, журнал «Ловець», друковане видання Галицького мисливського товариства, лобіював прагнення мисливської еліти. У статтях відчувалась явна тенденційність висвітлення матеріалу. З іншого боку, різкій критиці піддавались радикальні політичні чинники, що негативно впливали на прийняття мисливського закону 1908 року, що, на думку редакції, обділив селян та орендарів права полювання: «радикальні політичні чинники повпливали на редакцію цього закону, він став гіршим ніж попередній закон від 1897 року. Новий мисливський закон стає непотрібним, оскільки селяни не отримають нічого, а орендарі права полювання багато втратять» [20, с. 282-283].

Северин Крогульський, керівник Галицького мисливського товариства, у своїх статтях переймався питанням невідповідності мисливського закону вимогам часу у жодній європейській країні і, зокрема, в Австро-Угорській імперії. Автор, ґрунтуючи свої дослідження на консервативних політичних і соціальних засадах, упереджено критикує вплив «демократичного духу часу» на державне регулювання мисливства, яке намагається забезпечити всім громадянам якнайбільшу свободу, не враховуючи при цьому потреби розвитку мисливства: «в однакові мірі ефективне сільське, лісове чи мисливське господарство на малих територіях, що знаходиться у власності декількох осіб, не сприяє його раціональному веденню. Інтереси великих та малих власників полювання є суперечливими і утворюють Гордіїв вузол для розв'язання» [21, с. 257-259]. Він вважає суспільний компроміс у мисливському законодавстві згубним для мисливства. Подібні тенденційні ідеї висвітлюються у журналі «Ловець Польський» (1929), в якому критикуються принципи «рівності всіх суспільних верств», закладених у мисливський закон Франції, що спричинились до погіршення ефективності ведення мисливських господарств: «Французький мисливський закон спричинився до зменшення дичини. Заради принципу «Рівність для всіх суспільних верств» ухвалено недосконале мисливське законодавство, яке дозволяє всім і всюди полювати» [22, с. 719].

Діаметрально протилежної думки притримувався, керуючись політичними засадами, член народницької партії, що займала проукраїнську та про селянську позицію, Євген Олесницький (1860-1917). Аналізуючи становище селян у Галичині, він приходить до висновку, що мисливський закон обмежує свободи селян у праві на полювання [23, с. 455-456]. Обстоював інтереси селян у мисливській галузі і український письменник та громадський діяч І. Франко, вважаючи ловецький закон невідповідним для захисту інтересів селянства. Н. Саветчук, досліджуючи філософсько-правові погляди І. Франка, дотримується думки, що український письменник виражав свої політичні погляди в питанні державного регулювання мисливства Галичини: «Особисто Іван Франко, будучи членом Української національно-демократичної партії, вносив пропозиції до ловецького закону, обстоюючи інтереси «хлопів» [24, с. 30].

Більш поміркованою позицію у висвітленні проблем державного врегулювання відносин між мисливцями та селянами (поляками та

українцями) займали наукові товариства, і зокрема, друковане видання літературно-наукового товариства Львова – журнал «Наука і життя». У статтях журналу досліджувались позитивний та негативний вплив мисливського закону на суспільне життя. Схвальні зауваги стосувались окремих положень останнього мисливського закону від 1908 року, що захищають права селян, зокрема: сприятлива для селян організація аукціону про здачу в оренду права полювання в збірному мисливському ревірі: «Організатором аукціону буде керівник гміни, який прихильніше ставиться до селян, ніж державний чиновник. Відмовити ж у праві оренди права полювання можна лише особі, яка не має права отримати дозвіл на зброю» [25, с. 82-83]. Таким чином закон усував соціальну нерівність доступу до полювання.

Схвально відзивався про новий мисливський закон 1908 року один з керівників Галицького мисливського товариства Владислав Соловій, вважаючи, що ця редакція закону припинить соціальну ворожнечу, що існує на фоні мисливства: «Маємо новий мисливський закон, ухвалений без організації дебатів і без громадянської війни. Бажано, щоб цей закон якнайшвидше ввійшов у життя, щоб скінчились сварки, щоб різні суспільні верстви помирились. Якщо новий мисливський закон запрацює в повну силу, то слід забути про його вади. Всі закони мають недоречності, так як вони створюються завдяки компромісу» [26, с. 254-255].

Починаючи з вересня 1939 року та до початку 90-х років XX ст. радянська наука з ідеологічних міркувань оминала дослідження державного регулювання мисливства в Галичині кінця XIX – початку XX ст. До причин ігнорування цих проблем радянськими та пострадянськими вченими належить мовний бар'єр: всі публікації та наукові розвідки Галичини та Малопольщі написані польською мовою й у великій мірі зберігались на території Польщі.

Теоретичні правові питання організації мисливського господарства висвітлюються у працях сучасних українських дослідників, серед яких В. Бондаренко, В. Вовченко, М. Волик, І. Рижак, О. Томин, та зарубіжних – О. Даниленко, В. Дьожкін , А. Колосов, М. Прицяк, Р. Стец і ін., що свідчить про актуальність досліджуваної теми.

Так, О. Томин розглядає державне управління в галузі мисливського господарства та полювання як особливий інститут фауністичного права, що включає в себе юридичні норми для

визначення прав і обов'язків органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій. У дослідженні юридичних аспектів авторка дещо тенденційно вважає державне управління у галузі мисливства формою здійснення завдань та функцій держави, що випливають із змісту лише права державної власності на тваринний світ: «У загальнотеоретичному тлумаченні державне управління в галузі мисливського господарства та полювання – це: а) особливий інститут фауністичного права, що включає в себе сукупність правових норм, що визначають права і обов'язки державних, самоврядних, громадських органів і організації щодо раціонального використання, відтворення тваринного світу та забезпечення його охорони; б) діяльність відповідних органів державного управління стосовно диких тварин і птахів» [27, с. 6].

Аналізуючи мисливство з правових позицій, О. Томин стверджує, «що державне управління в галузі мисливства та полювання – це регламентована законодавством України державно-владна діяльність, що має організаційно-правовий, виконавчо-розпорядчий характер, здійснюється компетентними державними органами, спрямована на дотримання законодавства у галузі забезпечення цільового, раціонального використання та відтворення тваринного світу, забезпечення його охорони, а також на виконання інших завдань держави в галузі мисливського господарства та полювання» [27, с. 108-109]. Заслуговує на увагу ідея дослідниці про необхідність оптимального співвідношення загальнодержавних і місцевих інтересів у створенні системи органів державного управління у сфері мисливського господарства, оскільки, на нашу думку, існує паралель між конфліктом інтересів вищезгаданих органів у Галичині початку XX ст.

Дещо іншої думки дотримується у цьому питанні М. Нищук, акцентуючи увагу на суто контролюючій функції державної влади у галузі мисливства. Більше того, він критикує сучасне мисливсько-господарське законодавство за монополію держави в управлінні мисливськими угіддями і шукає вихід з цієї ситуації у наданні мисливських угідь місцевим товариствам мисливців [28, с. 13].

Російський дослідник А. Колосов ще за радянських часів розумів економічну та екологічну вигоду від закріплення мисливських господарств за користувачами мисливських угідь: «А основною формою обґрунтованого ведення мисливського господарства є

закріплення мисливських угідь за користувачами, встановлення загального режиму тваринного світу, термінів і способів полювання» [29, с. 166]. В. Нижник, зайнявши радикально-ліберальну позицію, просунувся у своїх міркуваннях далі. Він вважав, що мисливці самі без допомоги держави мають всі можливості організовувати на високому рівні ведення мисливського господарства: «по-перше, – мисливці ніколи не сиділи на шиї у держави, і навіть приносили чималі прибутки; по-друге, – при грамотній економічній політиці і якісному сервісі мисливські господарства зможуть придбати нові мисливські угіддя, організовувати різного роду змагання» [30, с. 30-32].

Як свідчить досвід іноземних держав, зокрема досвід французьких мисливців, роль державної влади у мисливстві можна звести лише до контролю за дотриманням чинного законодавства. Опираючись на цей досвід, автори К. Зиков та А. Улітін продовжували розвивати тему передачі організації полювання мисливцям, але механізми реалізації цього процесу не були досліджені: «контроль з боку держави за веденням мисливського господарства необхідно звести до мінімуму: організація полювання повинна бути передана самим мисливцям, а держава повинна здійснювати контроль лише за дотриманням чинного законодавства» [31, с. 42-44].

Діаметрально протилежної думки щодо користування мисливськими угіддями місцевими мисливцями, і зокрема УТМР, дотримується П. Волик, вказуючи, що саме такий процес надання у користування мисливських угідь спричиняє монополізацію галузі з негативними економічними наслідками [32, с. 171]. Підтримує цю думку і О. Томин, яка на прикладі УТМР показує монополізацію галузі. Причину цього явища дослідниця вбачає у тому, що «Українському товариству мисливців і рибалок, як і іншим користувачам мисливськими угіддями, властиві всі атрибути командно-адміністративної системи. Чинні нормативні акти застаріли, не відповідають вимогам сьогодення і, здебільшого, гальмують розвиток мисливського господарства» [27, с. 77-78]. Крім того, відсутня чітка програма розвитку мисливства як в межах окремих відомств, так і в цілому по Україні.

Монополізація мисливства зазнає гострої критики і з економічної точки зору. Так, професор В. Бондаренко вбачає низький рівень ефективності ведення сучасного мисливського господарства у адміністративно-командній системі і відсутності ринкових механізмів

регулювання мисливства, що, на думку дослідника, потребують фундаментальних досліджень, новітніх наукових розробок та рекомендацій [33, с. 117].

Однією з найконфліктніших проблем державного регулювання мисливства залишається надання в оренду мисливських угідь і в Галичині, і в сучасній Україні. Причини, на нашу думку, криються у принципах державного регулювання мисливським господарством, яке полягає на неконкурентному їх наданні у користування.

Томин О.О. відзначала, що до загальних принципів державного управління відноситься верховенство права, законність державного управління, народовладдя тощо, а до спеціальних – забезпечення комплексного підходу до охорони мисливських тварин; забезпечення поєднання галузевих, міжгалузевих і територіальних засад; забезпечення раціонального ведення мисливського господарства; забезпечення науково-обґрунтованого підходу до заходів державного управління у галузі мисливського господарства та полювання; забезпечення стимулювання належного використання та охорони мисливських тварин; принцип розподілу господарських та контрольних функцій у галузі ведення мисливського господарства та полювання [27, с. 102-103].

У дослідженнях питання оренди мисливських угідь можна виокремити думку В. Бондаренка щодо оренди як одного із видів використання земель на праві користування, що має позитивний вплив на ефективність ведення мисливського господарства [33, с. 117]. Згадана парадигма є, на нашу думку, актуальною з огляду на те, що для ведення мисливського господарства необхідні великі земельні ділянки. Цю теорію розвиває у своїй дисертаційній роботі під економічним кутом О.Томин, яка приходить до висновку, що «орендні відносини у мисливстві надають ширші можливості щодо вибору напрямку і виду діяльності, розпорядження виробленою продукцією та отриманими прибутками, отримання кредитів, формування зв’язків з партнерами. Загалом діяльність орендаря підпорядкована досягненню високоефективного кінцевого результату» [27, с. 81-85].

Відомий російський дослідник в галузі мисливства В. Дьожкін порівнює організацію мисливського господарства у соціалістичних та капіталістичних країнах Європи (1983). Використавши багатий фактичний матеріал, дослідник, на жаль, зіставляючи організацію мисливства у країнах з різним суспільно-політичним устроєм,

відходить від об’єктивних оцінок, зміщує позитивні акценти на користь країн соціалістичного табору, керуючись комуністичною ідеологічною доктриною, яка передбачає виключно державну форму власності на мисливські господарства: «Організація мисливського господарства у соціалістичних країнах Європи однаково опирається на державну власність на землю. Однак, деякі країни соціалістичного табору використовують економічні важелі при вирішенні питання надання мисливських угідь в користування для ефективного використання потенціалу мисливства для суспільних потреб. У Великобританії ж право на полювання належить землевласникам, які часто здають свої мисливські угіддя в оренду. В 60-х роках орендна плата за право полювання була досить високою і досягла 10-25 фунтів стерлінгів за 1 га» [34, с. 302-303].

З точки зору сучасного ліберального світогляду ведення мисливського господарства оцінюється інакше щодо різних форм власності, а саме: «Поряд із збереженням окремих державних мисливських і лісомисливських господарств поширення мають набути різні форми власності та господарювання (акціонерна, кооперативна, орендна, тощо)» [27, с. 77-78]. Більше того, за таких умов існує можливість покращити управління мисливством, що полягає у збільшенні фінансової свободи для територіальних органів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі мисливського господарства та полювання Автономної Республіки Крим та областей. Так, дослідниця О. Томин визначає можливості свободи фінансування: «Частина надходжень від зборів, ліцензій, дозволів (50–70%) повинна надходити на розрахунковий рахунок цих територіальних органів державної виконавчої влади» [27, с. 122-123].

Розглядаючи проблеми практичної реалізації оренди мисливських угідь, заступник завідувача кафедри мисливствознавства та іхтіології Запорізького національного університету В. Вовченко та заступник директора мисливського господарства «Кречет» П. Нос побічно піднімають питання бюрократії, що, на їх думку, перешкоджає оренді мисливських угідь у різних областях і створенню підприємств мисливського спрямування: «У різних областях отримання територій (особливо погодження відповідної документації з сільськими радами) призупиняло мрію про створення підприємства мисливського спрямування» [35, с. 39].

Більшість сучасних дослідників одностайні в думці про необхідність введення оплати за користування мисливськими угіддями. Поряд з цим, як випливає з чинного законодавства, відсутнє правове забезпечення умов оренди мисливських угідь.

Серед досліджень питань державного регулювання широку дискусію у пресі та серед дослідників знайшла проблема відшкодування збитків, спричинених мисливськими тваринами та мисливцями під час полювання. Ця проблема створювала соціальну напругу у Галичині.

Тенденційні позиції щодо відшкодування збитків спостерігаються з погляду різних соціальних страт Галичини, тому об'єктивні дослідження по цьому питанню відсутні. Представники різних соціальних таборів нерідко займались взаємним звинуваченням. А оскільки друкована продукція здебільшого знаходилась у руках мисливців, які займали вищу соціальну страту, то відповідно публікацій, що захищали інтереси мисливців, значно більше. Так, у статтях різних років (журнал «Ловець») зустрічаються звинувачення селян на кшталт, що «селяни навмисно сіють горох, садять капусту в місцях, де є найбільше дичини, а саме, біля лісу та фазанаріїв, щоб їм дичина поїла плоди, а вони тоді піднімають великий крик про завдану дичиною шкоду. Отримавши відшкодування від власника полювання, селяни ще й висміюють його, бо відшкодування є більшим, ніж спричинена шкода. Іншим разом селянин в ночі йде на своє поле, позриває стручки квасолі, гороху чи також квіти, а на другий день рано йде до мисливського сторожа чи лісничого зі скаргою, що йому дичина зробила велику шкоду і звичайно вимагає відшкодувати йому збитки.» [36, с. 55-56]. У критичному та іронічному стилі відзначає аморальність і непорядність селян щодо отримання наживи і дописувач іншого мисливського часопису «Ловець польський» А. Слівінський: «У деякий місцях селяни дійшли до того, що після зібрання картоплі сіють жито біля лісу, лише для того, щоб кабани нашкодили, а селяни отримали відшкодування» [37, с. 364].

В контексті ефективності ведення мисливського господарства Л. Пац-Помарнацький побічно піднімає питання відшкодування збитків, спричинених мисливськими тваринами. На реальних прикладах автор показує, що іноді тягар відшкодування для власників мисливських господарств несе такі фінансові втрати, що вони вважають за краще відмовитись від ведення мисливського

господарства взагалі: «Один мисливський ревір площею 4100 гектарів не можна здати в оренду, хоча й виставлена оплата за оренду одного гектару складає 10 грош лише з тієї причини, що відшкодування збитків, завданих дичиною, становлять 2000 злотих щорічно» [38, с. 424-425]. Подібна ситуація, як видно зі статті Й. Гейштора, спостерігається і в Німеччині мисливського сезону 1936-1937рр.: відшкодування за збитки, спричинені дичиною, становили 5,5% від вартості добутої дичини, що робить мисливську галузь збитковою:

«Відповідно до даних «Deutsche Jdgerschaft», у мисливському сезоні 1936-1937 р.р. добуто дичини на суму 35 мільйонів марок, рівночасно сплачено відшкодувань за збитки, спричинені дичиною, 1,9 мільйонів марок, що становить 5,5%» [39, с. 475-477].

Анкетування мисливської еліти Галицького мисливського товариства показало, як зазначав Л. Дзюбінський, незадоволення мисливців у справі вирішення компенсацій селянам за завдані дичиною збитки. Крім того, мисливці, виходячи із захисту своїх власних інтересів, звинувачували селян у неефективності відлякування диких кабанів і пропонували виплачувати компенсацію «за збитки, спричинені лише оленями та ланями» [40, с. 176-177].

Пошуком компромісу у питанні відшкодування збитків займався доктор Малаховський на шпальтах журналу Галицького лісового товариства «Сильван». Його юридична думка у справі відшкодування збитків, спричинених дикими тваринами, покладала відповідальність на дві конфліктуючі сторони – мисливців та селян. Селяни повинні були убезпечити свої сільськогосподарські володіння від диких тварин, а власники мисливських угідь – контролювати чисельність дичини: «В цей час у Галичині діють у справі щодо відшкодування збитків п. 15 патенту від 28 лютого 1786 року і п. 11 патенту від 7 березня 1849 року № 154, котрі визначають, що власник, якому дичина завдала збитки, має право на її відшкодування від уповноваженого до полювання. Проте, треба, щоб кожен господар фруктового саду добре забезпечив свої дерева від поїдання їх зайцями» [41, с. 192].

Розвиваючи ідею виплат відшкодування, граф Роман Потоцький у статті «Щодо мисливського закону» (1892р.) пропонував внести у новий мисливський закон положення для врегулювання відшкодувань за завдані мисливськими тваринами збитки, бо «це питання породжує в суспільстві багато конфліктів» [42, с. 60-62].

Питання державного регулювання виплати відшкодування набирало вагомості із загостренням політичної боротьби у Галичині початку ХХ ст. і ставало знаряддям агітації українських радикальних партій. Мисливська періодика рясніла публікаціями з промовистими назвами, серед яких варто виокремити статтю «Кабани і політика» (1928 р.), що розглядала під політичним кутом відносини між власниками мисливських господарств та власниками земельних ділянок. На прикладі Прикарпаття, використовуючи ситуацію з мігруючими кабанами, велась агітація за урівняння прав полювання на своїй землі селян та знаті (масове отримання селянами дозволів на зброю в органах державної влади). Захищаючи нібито виключно інтереси мисливців та обстоюючи боротьбу з браконьєрством, критикувалась діяльність українських партій за обстоювання ними інтересів селян: «На Прикарпатті у східній Малопольщі великі стада кабанів мігрують із гір в долини. І цю справу намагаються використати у свій спосіб радикальні українські партії, що проводять агітацію серед селян, щоб ті вимагали від місцевої влади масових дозволів на право володіння ними зброєю з метою відстрілу кабанів на своїй території. І ця агітація дала свої плоди. Так, декілька гмін Дрогобицького повіту звернулось до Станіславівського воєводи з клопотанням, щоб селянам видавали дозволи на зброю» [43, с. 697].

Багато публікацій висвітлюють тему браконьєрства, яке завдає стільки шкоди мисливству, як жодна інша проблема. Незаконне добування мисливських видів тварин завжди виступало одним із головних негативних чинників ефективного ведення мисливського господарства, оскільки воно відбувалось на великих територіях та часто відзначалось безкарністю. Вирішення проблеми державного регулювання у цій сфері у Галичині початку ХХ ст. залишались актуальними.

Серед дослідників, які аналізували ці питання, знаходимо багато українських та зарубіжних авторів: К. Пьорковський, Я. Марцінків, В. Забелло, Р. Вацек, Я. Зеленчук й ін.

Серед причин браконьєрства дослідники називають низький моральний рівень суспільства і низьку мотивація до роботи мисливської охорони та низький рівень оплати охоронців та штрафів. Відомі часті випадки застосування браконьєрами сили проти охоронців. Так, у мисливській періодиці за 1929 р. згадуються самосуди над охоронцями мисливських угідь. Крім того, дописувач

К. Пьорковський звертає увагу на розперезаність браконьєрів у несанкціонованих полюваннях на зайців на автомобілях, якими вони хизуються у своїх розмовах. Автор вважає, що з таких розмов «можна лише припустити, скільки гине зайців у Львівському воєводстві», та пропонує посилити контроль, а саме: «поліції обшукувати автомашини, що приїжджають до міста, чим зупинить безкарну оргію. Штраф за порушення повинен включати можливість конфіскування водійських прав, бо таким способом можна знищити за 10 років 50% чисельності зайців, які заселяють придорожні мисливські угіддя» [44, с. 238-239].

Злочинну зухвалість браконьєрів відзначає В. Забелло, акцентуючи увагу на застосуванні ними проти охоронців зброї: «Теперішнє браконьєрство все частіше переходить межу злочину. Браконьєри при їх переслідуванні все частіше застосовують зброю проти переслідувачів» [45, с. 244].

Браконьєрство, на думку А. Оссендовського, сприяло появі великої кількості опришків у Галичині: « вистежений охоронцями браконьєр не мав іншого виходу, як застрелити охоронця і йти у гори, тим самим поповнюючи ряди опришків під керівництвом О. Довбуша» [46, с. 222]. Низький моральний рівень спостерігався як серед браконьєрів, так і серед мисливських охоронців. Відомий факт, коли у селі Дора гуцули, які працювали охоронцями, замість того, щоб охороняти дичину, самі браконьєрили. Викоренити розповсюджене у горах браконьєрство було справою важкою і невдячною: «Так, в одного гуцула вже тричі забирали зброю, він платив штраф, сидів у в'язниці, а тепер цей гуцул знову має зброю і полює. А ховає він зброю в дуплах дерев» [47, с. 96]. Стурбованість відсутністю державного контролю у галузі мисливства і великими масштабами браконьєрства виражали не тільки дослідники, а й громадські організації. Так, Галицьке мисливське товариство через журнал «Ловець» (1884 р.) вперше вказує на низьку суспільну мораль не лише серед незаможних верств населення, але і серед заможних та мисливських охоронців. В цьому і полягає одна з причин масового браконьєрства у Галичині: «Наша лісова охорона часто сама бере участь в браконьєрстві, як для власного збагачення, так і заради улюбленої справи. Поняття нашого народу про право приватної власності доходить до комуністичного розуміння: мисливські тварини народ вважає спільною власністю, а її

добування не вважається злочином. Лісові сторожі нищого рівня взагалі не ознайомлені з мисливським законодавством» [48, с. 64-65].

На думку багаторічного директора мисливського господарства у Долинському повіті Яна Марцинківа, поширення браконьєрства у Карпатах після Першої світової війни було спричинене головним чином наявністю у місцевого населення трофейної зброї. Автор безпосередньо пов'язує браконьєрство із зменшенням чисельності оленя у Карпатах і з небезпекою служби у мисливській охороні, а навіть із загибеллю її працівників. Вбачаючи у розгулі браконьєрства нестабільність влади, автор приходить до висновку, що лише чітке державне регулювання спроможне впоратись з браконьєрством: «Під час Першої світової війни місцеве населення в Карпатах обзавелось великою кількістю зброї, що залишали росіяни, німці, а також австрійці, і воно без огляду на будь-яку пору відстрілювало карпатського оленя. Мисливська охорона навіть не мала що робити у лісі, так як зустріч з такими любителями полювання означала для них смерть. Такий стан тривав до весни 1919 року, коли в лісі почали наводити порядок польські війська, які конфіскували велику чисельність зброї» [49, с. 53-56]. Більше того, на думку автора, після критичного для оленів воєнного періоду «доморощені браконьєри» стали основною причиною його зникнення у Карпатах, бо навіть «незважаючи на посилену лісову охорону у 1931р., стан популяції оленів залишився на рівні 3000 голів» [50, с. 306-307].

Далі у питанні незаконного добування дичини просунувся Р. Вацик, який вважав, що головним браконьєром є війна, оскільки при дестабілізації державної влади не діють жодні закони: «За час війни хто тільки не полював. І росіяни, і німці, і угорці, і чехи, і українці. А крім них і наші місцеві браконьєри незалежно, чи вони мали права полювання чи не мали» [51, с. 37-39].

Сучасний український дослідник Гуцульщини Я. Зеленчук у своїй дисертаційній роботі визначає браконьєрство, як основну загрозу для гуцульського мисливства. Масштаби цього явища були вражаючими: під час Другої світової війни лише один браконьєр добув 360 оленів, або у селі Бережниця один браконьєр збагатився на дичині так, що побудував за ці гроші велику хату [5, с. 227].

Прогалини у державному регулюванні цією галуззю автор вбачає у недосконалій організації мисливської охорони: низька культура

охоронців, низька вмотивованість, відсутність контролю за ними [5, с. 244].

Проте автори були не одностайними у визначенні причин браконьєрства у Галичині. Зокрема, у праці «Короткий огляд Гуцульщини» (1933) йдеться про невідповідність тогочасного мисливського закону, що практично забороняв гуцулам полювати, тобто, штовхав їх на незаконне добування дичини: «Гірська природа і велика чисельність звірини спричинилась до того, що гуцули почали займатись не тільки пошуком у мисливстві поживи, але і оборони перед ведмедем, вовком, риссю. Сьогодні мисливство сильно втратило значимість через відповідні заборони та зменшення дичини, а з часом переродилось у браконьєрство» [52, с. 30].

Значущою у висвітленні питання боротьби з браконьєрством є стаття Й. Опольського «Польський кримінальний кодекс та мисливство» (1932). Здійснивши хронологічний аналіз мисливського законодавства, починаючи з XIX ст., він відзначив його еволюцію, хоча й критикував за недосконалість. З правової точки зору браконьєрство розглядалось спочатку як злодійство і підлягало суворому покаранню у суді. На думку автора, з утвердженням у суспільстві гуманітарних ідеалів браконьєрство трансформувалось із крадіжки чужої власності до порушення чужого права полювання, і таким чином судді незаслужено призначали менш суворі покарання: «Старі мисливські закони розглядали браконьєрство як злодійство стосовно Бога, суспільства та власника тварини, і воно підлягало покаранню судом. Тепер поміняно принцип в новому кримінальному кодексі. Відтепер браконьєрство перестало бути видом крадіжки, а воно перекваліфікувалось у порушення чужого права полювання. Тому наслідки від цих змін ведуть до пом’якшення покарань» [53, с. 303-306].

У дослідженні проблем державного регулювання мисливства, часто використовується порівняльно-аналітичний метод. Для узагальнення досвіду у цій сфері порівнюється вирішення цих проблем в інших країнах, зокрема, у Німеччині, Чехії, Франції і т.д. Так, дослідник кінця XIX ст. Ф. де ля Ру, аналізуючи зростання випадків браконьєрства і загибелі лісової та мисливської охорони у вищевказаних країнах, приходить до низки висновків. Так, щоб запобігти зростанню темпів браконьєрства у Франції, «мисливський закон ‹Франції› від 3 травня 1844 року потрібно вдосконалювати» [54,

с. 133-135], а от нетерпимість законодавчої та судочинної системи до браконьєрства у Німеччині дає свої плоди: «У Німеччині мисливське законодавство робить все, щоб зберегти дичину. Ще недавно дичина була у виключній власності держави, чим пояснюється суворість відповідальності за браконьєрство. У зв'язку з цим в Німеччині є менше браконьєрів [54, с. 132].

Розглядаючи звичаєві норми кожної країни під кутом формування їх мисливського законодавства, В. Забелло слушно зауважив у статті «Що край, то свій звичай» (1935 р.) про особливості державного регулювання у справі боротьби з браконьєрством у кожній окремо взятій країні. Автор, порівнюючи польське та бельгійське законодавства, приходить до висновку про їх розбіжності в частині трактування дій браконьєра. Так, наприклад, у Польщі заборонялось використовувати для вилову дичини капкани та сильця, а у Бельгії такий вид вилову був дозволений: «У Європі в цей час полюють на дрібні птахи. Для цього використовуються сітки та сильця. Відповідно до польського законодавства це заборонялось робити, хіба, що за винятком хижаків, яких дозволялось винищувати іншими способами, крім відстрілу. А у Бельгії офіційно на ринок птахів постачає спілка капканщиків – осіб, які займаються виловом дичини за допомогою силець» [55, с. 3-5].

Наведений аналіз джерел та наукової літератури свідчить про те, що тема державного регулювання мисливського господарства у досліджуваний нами період у Галичині є описаною у тогочасних дослідженнях. Свій відбиток на процес дослідження мисливства у Галичині мали ідеологічні причини, так як із входженням західно-українських земель до частини СРСР вивчення політичних, економічних, гуманітарних процесів у Галичині не віталось тодішньою владою. До цього часу в архівах знаходяться справи діяльності мисливських товариств Галичини з поміткою «Нациолистическоє буржуазноє сообщество». Іншою вагомою перепоною, щодо малої чисельності досліджень, залишається мовний бар'єр, що перешкоджає ознайомленню з іншомовними матеріалами. Слід відзначити надзвичайно велику чисельність особливо періодичної літератури, публіцистики та мемуаристики і т.д. У цьому контексті слід зауважити що мисливці завжди становили і становлять вищу соціальну групу населення і написати статтю в журнал, або видати книгу на мисливську тематику для них було справою честі.

Але вищезгадані публікації часто суперечать одна одній, виходячи із особистих та ідеологічно заангажованих інтересів їх авторів, не дають цілісну картину мисливства у Галичині. Аналіз результатів досліджень швидше означає існування проблеми, ніж її розв'язання. Оскільки тема державного регулювання мисливства у Галичині кінця XIX – початку XX століття залишилась нерозкритою, це дає, на нашу думку, підстави розпочати системне дослідження у галузі мисливського господарства, виходячи із сучасного розвитку суспільства та застосовуючи для цього різні міжгалузеві підходи та методи. Велике значення має порівняльний аналіз звичаєвого права Галичини кінця XIX – початку XX століття та сучасної України, що до цього збереглось на частині території України, яка входила у склад Австро-Угорської імперії.

1.2 Методика дослідження

Оскільки організація мисливських господарств базується на праві власності на мисливську дичину, тому в поле нашого дослідження потрапляє два юридичні погляди на право власності на дичину, а саме: римське та німецьке. Дичина з точки зору римського права вважалась предметом без конкретного власника (*res nullius*). Тому власник господарства (землі) не мав права на повернення добутої в його володіннях без його дозволу дичини.

Німці, на відміну від римлян, визнавали право власності власника землі на диких тварин, які знаходяться на його території. За їх законами полювання в чужих володіннях без дозволу господаря каралось як вид крадіжки. Ліси і поля, не зайняті пашею, знаходились в спільному володінні, там право на полювання належало кожному з членів цієї общини [56, с. 50-57].

Правові засади мисливства Галичини ґрунтувались на німецькій юридичній парадигмі. Такий стан справ, коли власник земельної ділянки був і власником мисливської тварини, проіснував у Галичині до 1939 року. В сучасній Україні усуспільнення мисливських тварин як складової природного об'єкту відповідно до статті 13 Конституції України [57] переходить до власності народу. У цьому випадку власник земельної ділянки виступає вже не як власник мисливських тварин, а лише має право на договірних умовах надати свою землю для ведення мисливського господарства.

Із прийняттям мисливсько-господарського законодавства визначається вид і міра відповідальності за його порушення. При цьому відзначається тісний взаємозв'язок між політико-правовим устроєм суспільства та ступенем відповідальності за порушення. Так, порушення мисливського законодавства при феодальному ладі на території Галичини передбачало виключно покарання смертю, тоді як максимальне покарання за найбільш важке браконьєрство згідно мисливського закону від 1927 року на тій же території, передбачало покарання у вигляді лише шести місяців позбавлення волі.

Слід зазначити, що на прийняття законодавства та визначення покарання за браконьєрство мали вплив цивілізаційні цінності суспільства. Наприклад, велику роль відігравала притаманна більшості польської нації християнська мораль. У порівнянні із законодавствами інших європейських країн, польське законодавство у частині визначення покарання за браконьєрство було найбільш м'яким. Більше того, у Галичині кошти від штрафів за незаконно добуту дичину направлялись у фонд допомоги незаможним, що сприяло соціальному порозумінню між багатими мисливцями та бідняками. Відповідно до теперішніх вимог, ці кошти йдуть у бюджет органів місцевого самоврядування.

Еволюційні зміни відбулись і у нормах розгляду порушень за браконьєрство: у Австро-Угорській імперії за незначне порушення справа розглядалась виконавчою владою, у Польщі з 1928 року цілковитий розгляд справ про порушення правил полювання відбувався лише у суді. В умовах сучасної України справи, в яких фігурує незаконне добування дичини, розглядаються виключно у судовому порядку, тоді як всі інші випадки браконьєрства розглядаються спеціально визначеними органами виконавчої влади.

Браконьєрство у Галичині кінця XIX століття трактувалось як крадіжка чужого майна. Ці погляди базувались на глибоко закоренілому понятті власності на землю, а також відповідно до положення тогочасного мисливського законодавства про те, що власником мисливських тварин є особа, на землі якої вони знаходяться. З усуспільненням природних багатств (надра, ліси, дикі тварини) змінюється і мисливське законодавство, при якому незаконне добування мисливських тварин (браконьєрство) трактується вже не як злодійство, а як порушення правил полювання. Менш жорстким стає визначене законодавством покарання за порушення правил полювання.

Органи судової влади не так суворо почали ставитись до порушників правил полювання ніж до злодіїв.

В сучасній Україні кількісне співвідношення фактів зареєстрованого браконьєрства є набагато меншим, ніж це було у Галичині. В основному виявляються незначні випадки браконьєрства, що свідчить швидше про низьку ефективність боротьби із цим явищем в Україні, ніж про відсутність браконьєрів. Слід погодитись із думкою Р. Новикова, що стан боротьби з браконьєрством є «невтішним», а браконьєрство - головним чинником, що негативно впливає на мисливство в Україні. Крім того, дослідник вважає, що на розповсюдження браконьєрства впливає такий соціальний чинник, як зниження життєвого рівня переважної більшості населення країни, а тому не бачить можливості подолати браконьєрство у будь-якому мисливському господарстві без допомоги держави [58, с. 26-27].

Позитивним у цьому контексті є факт реєстрації лише поодиноких випадків нападу браконьєрів на єгерів в сучасній Україні, тоді як в 1935 році у Польщі ця статистика була невтішною. Надбанням громадськості стали факти протистояння між мисливською охороною та браконьєрами: 212 мисливських охоронців було поранено, з них - 30 дуже важко, 12 загинуло. У 19-ти випадках замахів на життя мисливським охоронцям вдалось відбитись. З іншого боку, у цьому ж році мисливськими охоронцями було вбито 9 браконьєрів та 21- поранено [59, с. 133-135]. Що стосується конфіскації браконьєрської зброї, то показовим у цьому випадку є звіт Радомського повіту (площа - 325 тис.га), де протягом 1934 року конфісковано 27 двостволок, 29 одностволок, 8 військових карабінів, 27 пістолетів, 58 револьверів [60, с. 414].

Одним із механізмів державного регулювання допуску до права полювання була видача мисливських білетів. З історичних джерел відомо, що вперше в Австро-Угорській імперії законодавчо порядок проведення полювання після попередньої видачі мисливського білету було запроваджено у більш розвинених частинах імперії: у Крайні – 1852 р., Верхній Австрії – 1854 р., Чехії – 1866 р., Тиролі – 1872 р., Форальберзі – 1872 р. В першому мисливському законі Галичини від 1875 року не було норми, за якою право полювання надається особі, що викупила мисливський білет. Вперше мисливський білет у Галичині запроваджено лише у наступному мисливському законі 1897 року, однак проведення екзамену для отримання мисливського білету

не передбачалось. Згодом змінювались і інші норми оформлення мисливського білету. Так, у мисливському законі Галичини 1908 р. передбачена була вже у посвідченні фотографія мисливця [61, с. 242-243]. Існували також певні (соціальні, економічні, гуманітарні) обмеження для претендентів на отримання мисливського білету [20].

Аналогічні вимоги щодо отримання посвідчення мисливця містились у наступному мисливському законі Галичини, що вступив у дію у 1910 році. Проте у ст. 85 було додано вимогу, що мисливський квиток конфісковувати без повернення коштів у випадку, коли буде виявлено, що власник білету подав про себе неправдиві дані [26, с. 254].

Із розпадом Австро-Угорської імперії Друга Річ Посполита приймає мисливський закон від 3 грудня 1927 року, відповідно до якого проведення полювання без посвідчення мисливця не дозволяється. Особливістю цього мисливського закону було те, що посвідчення мисливця можна було отримати лише у випадку, коли власник або орендар права полювання видав претенденту для отримання посвідчення довідку, що він не заперечує проти видачі певній особі посвідчення мисливця. Тобто, ця вимога прив'язувала мисливця до конкретних мисливських угідь і регулювала їх чисельність, так як дозволялось видавати одне посвідчення мисливця на 50 га мисливських угідь.

Вперше у цьому законі вводилась вимога для іноземців, які також були зобов'язані отримати посвідчення мисливця для проведення полювання. Більше того, за іноземного громадянина повинен був поручитись громадянин Польщі, і своїм власним майном відповідати за можливі накладені штрафи при порушенні іноземцем правил полювання. Для членів дипломатичних делегацій видача мисливського білету не передбачалась, їх замінювало посвідчення, видане міністерством закордонних справ [62, с. 33-36].

Своє відображення у мисливському законодавстві знайшов механізм врегулювання конфліктів між мисливцями та власниками сільськогосподарських угідь, які перетворились у тривале протистояння через збільшення чисельності мисливських тварин, зокрема оленів, козуль і, особливо, диких свиней, які у процесі своєї життєдіяльності завдавали значної шкоди сільському господарству. У Галичині конфлікт між землевласниками та мисливцями був викликаний соціальними і політичними аспектами. Консерватори у

Галицькому сеймі підтримували мисливців, а народники та соціал-демократи – селян. У результаті відстоювання селянами своїх інтересів мисливське законодавство поступово ставало на захист інтересів селянства. У цьому напрямку спостерігались зміни у мисливському законодавстві починаючи 1875 р., коли у Мисливському законі Галичини не було врегульовано механізм відшкодування збитків, і до скурпульозно виписаного механізму відшкодування у Мисливському законі 1927 р.

Слід зазначити, що до нашого часу не проводилось і самостійне вивчення питань державного регулювання, становлення та розвитку мисливства. Найчастіше дослідники присвячували свої праці при дослідженні мисливства економічним та правовим аспектам. В умовах сучасної України проходить переосмислення теперішнього стану вивчення державного управління через історію цієї науки. Постійно відбувається переосмислення напрацювань попередників у галузі мисливського господарства та процесу еволюції управлінської науки. Це вимагає включення у процес вивчення мисливства, як економічної, екологічної, гуманітарної, політичної складової життя суспільства наступні питання:

а) дослідження політичних, соціальних, економічних чинників, що формували мисливське законодавство як інструмент державного управління;

б) дослідження режимів державного управління, політико-економічного розвитку суспільства щодо їх впливу на розвиток мисливства;

в) визначення організаційної моделі існуючих державних інституцій та їх вплив на мисливство.

У вивченні світового досвіду історії та теорії державного управління як слушно зазначає, Г. Атаманчук, «чомусь забуваємо, що всі ці явища існують у національній формі, що кожна нація живе за певних об’єктивних умов: географічних, ґрунтово-кліматичних, природно-суспільних, форм життєдіяльності, що формувались тисячоліттями, національної культурної спадщини й рівня розвитку виробничих сил та багатьох інших чинників» [63, с. 45].

Це спонукає при дослідженні питань державного регулювання мисливства на українських землях у складі Австро-Угорської імперії та Другої Речі Посполитої враховувати особливості розвитку мисливства як в країні, так і в зазначеному регіоні.

Важливими проблемами дослідження у цьому контексті постають питання державного регулювання мисливством, вивчення особливостей розвитку самої Австро-Угорської держави та Другої Речі Посполитої, вплив правових норм, економічної, гуманітарної, політичної ситуації на розвиток мисливства. Дослідження вимагає об'єктивного та системного аналізу основних подій, фактів, особливостей процесу становлення і розвитку мисливства. При дослідженні історії державного управління потрібно брати до уваги те, що цей аспект має міждисциплінарний характер і тісно пов'язаний із правом зарубіжних країн, теорією державного управління зарубіжних країн, загальною теорією, історією правових та політичних вчень, економічною теорією, політологією, соціологією.

Наука «Державне управління» вимагає від дослідника дотримання найважливіших наукових категорій їх тлумачення, обережних інтерпретацій, за допомогою яких необхідно реалізовувати науковий підхід при з'ясуванні суті предмету дослідження. Наукова діяльність вимагає дослідження відповідного явища за допомогою відповідної методології, що визначається головним чином предметом дослідження. Визначальним є підхід, коли метод розуміють як спосіб дослідження, або систему прийомів дослідження.

З огляду на наукові праці І.В. Блауберга [64, с. 39-52] найбільш прийнятними з точки зору методології, на нашу думку, при дослідженні такого явища як управління мисливством виступають загальноприйнятні положення науки державного управління щодо набору інструментів для здійснення політики держави у галузі управління мисливством.

Всебічний аналіз дослідження містить наступні складові: системно-функціональну, історико-генетичну, функціонально-діяльнісну. Слід відмітити, що всебічне дослідження призначення і ролі мисливства в системі як державного управління Австро-Угорської імперії, так і Другої Речі Посполитої можливе при застосуванні системно-функціонального підходу, що полягає в тому, щоб всі функції діяльності мисливства необхідно досліджувати у нерозривному та системному взаємозв'язку. Для застосування цього підходу у досліджуваних питаннях з державного управління щодо організації мисливства потрібно забезпечити два фактори, а саме: необхідно зрозуміти загальну сутність механізму державного управління через баланс потреб держави і з спорідненими явищами

(наприклад: цілі суб'єктів державного управління, інтереси суб'єктів). Другий аспект вимагає з'ясування потреб об'єктів державного управління, а саме: громадських мисливських організацій, мисливських спілок, товариств тощо.

Функціонально-діяльнісний рівень системного аналізу дає змогу дослідити роль державних інституцій в системі органів державної влади. Поєднання дослідницького підходу вивчення з історико-генетичним аналізом дозволяє говорити, що призначення державних інституцій у галузі мисливства полягає у соціальній, економічній та екологічній направленості.

При умові дослідження цих аспектів стає можливим визначити, чи досліджуване державно-управлінське явище було тим чинником, що задовольняє певні чи то загально-державні, чи-то певні соціальні групи.

Відомо, що державне управління – проявляється у специфічній діяльності держави і реалізовується у функціонуванні державних органів, що впливають на суспільні відносини, ставлячи собі за мету захист державних інтересів, зокрема, і врегулювання всіх суспільних інтересів у галузі мисливства.

Відповідно до методики дослідження суті та змісту державного управління у галузі мисливства важливим чинником є те, що мисливство регулюється існуючим законодавством, більше того, державне управління є сферою застосування та реалізації діючого законодавства і становить відповідний історичний етап державного розвитку. Через видання законодавства держава реалізує свої цілі, засоби та шляхи виконання, а через реалізацію політичних інструментів набуває правового характеру. Звідси постає завдання, як політична система, використовуючи правову базу як інструмент культурних, економічних, соціальних перетворень, впливала на формування та вдосконалення правової системи Австро-Угорщини та Другої Речі Посполитої в галузі мисливства. Одним із важливих моментів у методах дослідження є з'ясування питань, якими інструментами впливу користувались при державному управлінні мисливством у вирішенні багатьох аспектів державного життя, як у діяльності державних органів та посадових осіб, поєднувались прямі і допоміжні функцій у галузі мисливства. Також необхідно дослідити механізм здійснення управління мисливською галуззю, включаючи всіх суб'єктів, тобто, організацій та органів, наділених державними

повноваженнями здійснювати на платній професійній основі та виходячи із норм законодавства покладені на них функції, спрямовані на врегулювання всіх суспільних інтересів у галузі мисливства. При дослідженні слід враховувати, що суспільно-політична ситуація у досліджуваний період змінювалась, змінюючи при цьому законодавство: мисливське, цивільне, кримінальне. За цих обставин особливе методологічне значення має класифікація суб’єктів державного регулювання мисливством. Такий метод допоможе визначити місце тих чи інших органів державної влади чи посадових осіб органів місцевого самоврядування в системі правових відносин Галичини і при цьому вдосконалити чинне державне регулювання мисливством. Правова позиція держави визначається у тому, що вона повинна забезпечити врегулювання правовідносин між різними соціальними верствами суспільства, враховуючи економічну та екологічну складову. Ця обставина спонукає органи державного управління опиратись на закони та Конституцію, дотримуватись духу та букви, закладених правом принципів. Будь-який режим державного правління – демократія, деспотизм, тоталітаризм – не може у своїй діяльності не використовувати право. У досліджуваний період землі Галичини входили до складу Австро-Угорської імперії та Другої Речі Посполитої, де мисливство завжди регулювалось правом. Хоча й зміна законодавства у галузі мисливства завжди була більш прихильна до мисливської аристократії, але слід зазначити, що мисливство керувалось правом, а не сваволлям.

При дослідженні державного управління мисливством необхідно акцентуватись на двох напрямках:

- мисливство – як об’єкт державного управління;
- управлінський аспект внутрішньої мисливської системи (мисливські товариства, посадові особи органів державної влади, посадові особи органів місцевого самоврядування, громадські мисливські інспектори).

Ці системи можуть діяти як спільно, так і осібно за окремо взятими законами та нормативно-правовими актами. Кожна система мисливської діяльності має свої особливості. Ця обставина зумовила існування у мисливстві різних інституцій, а саме: державні органи по управлінню мисливством (держлісгагенство), контролюючі (екологічна інспекція), господарські користувачі мисливських угідь, громадські організації та громадські мисливські інспектори. Важливо

буде проаналізувати, як механізм управління використовувався в Австро-Угорській імперії так у Другій Речі Посполитій для вирішенні питань державного життя і їх вплив на мисливство як у діяльності органів державної влади, так і посадових осіб органів місцевого самоврядування. Виходячи із цих особливостей, виникає питання реального впливу на галузь мисливства органів державної влади та органів місцевого самоврядування і розмежування головного та другорядного суб'єктів. Звідси постає потреба у чіткому виокремленні тих організацій та органів, що наділені державою здійснювати професійно та відповідно до закону і у спосіб передбачений законом відповідні процесуальні дії, використовуючи для цього правові засоби діяльності, спрямовані на врегулювання відносин у мисливстві.

Парадигма, що направляє дослідження, дає змогу виявити суть діяльності основних державних та громадських інституцій у галузі мисливства, що дасть змогу встановити природу їх виникнення, відношення до них. Важливим буде у процесі дослідження вивчити суб'єкти впливу не окремо, а одночасно, звертаючи увагу на їх взаємодію та їх взаємозалежність та внутрішні зв'язки у територіальному та хронологічному вимірі. Доцільно буде з цього огляду використати метод порівняльного аналізу.

Для розкриття теми дослідження щодо державного регулювання мисливством вагомим буде усвідомлення змісту таких визначень, як «мисливський ревір», «браконьєрство», «мисливське посвідчення», «мисливський квиток» і т.п. Усі ці поняття – пов'язані між собою, і кожне з цих визначень має відносну самостійність. На цю обставину слід звернути увагу з огляду на екологічну, гуманітарну, економічну та іншу суть мисливства. При дослідженні цієї тематики слід врахувати фактори, що вплинули на мисливство, а саме: практична відсутність влади у Галичині під час Першої світової війни, та становлення влади Другої Речі Посполитої. Ці зміни безумовно відобразились на встановленні суспільно-політичних та правових відносин. Особливо цінними ці фактори є для об'єктивного, а не вибіркового трактування.

Діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування в частині управління мисливством була багатоплановою, що вимагає визначити суть їх компетенції. Питання, пов'язані з категорією «компетенція», розглядались вітчизняними вченими О. Кутафін, Б. Лазарєв**.** У дисертації компетентність буде вивчатись з прикладного аспекту, а саме: з організаційно-

управлінських позицій, виходячи з особливостей діяльності органів влади при виконанні ними відповідних функцій та завдань. Якщо ми візьмемо до уваги те, що наукове доведення організаційного забезпечення мисливства є аксіомою, то розподіл компетенцій між окремо взятими суб’єктами представляється важливим обґрунтуванням організаційної системи управління мисливством.

Слід враховувати ту обставину, що кожен із суб’єктів управління мисливством мав свої певні повноваження і впливав на його стан та розвиток предмету своєї діяльності. Структурно до системи управління мисливством слід віднести такі напрямки діяльності державних органів для забезпечення мисливської галузі: правоохоронні, контролюючі, наглядові тощо.

Слід з’ясувати місце органів державної влади Галицького намісництва по відношенню до монарха Австрійської імперії у системі управління мисливством. Хоча й Галичина користувалась певними автономними свободами, все ж законодавство, прийняте у Галицькому сеймі, затверджувалось у Відні на рівні міністерства рільництва та монарха імперії. Тому лише через об’єктивне дослідження механізмів прийняття законодавства та управлінських рішень можна зробити об’єктивні висновки. Так, завданням Галицького сейму було прийняття мисливського законодавства, тоді як його виконання покладалось на орган державної влади – міністерство рільництва, повіти, а також деякі питання – на органи місцевого самоврядування (війтів, солтисів гмін). Слід відмітити, що державне управління у Галичині було побудоване за функціональним, а не за галузевим принципом.

Для з’ясування основних положень державного управління Австро-Угорської імперії та Другої Речі Посполитої важливе значення займає аналіз підходів до механізму надання в користування мисливських угідь, права на полювання, покарання за злодійство (браконьєрство). Необхідно дослідити, яким чином державна влада відображала волю народу. Так як влада регулює практично всі аспекти діяльності мисливства, а саме: видачу посвідчень мисливця, відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, надання в користування мисливських угідь в користування, слід осмислити процес та логіку законодавчого закріплення повноважень за тими чи іншими інституціями держави.

Центральне місце у регулюванні мисливства займають спосіб та процедура надання в користування мисливських угідь та соціально-економічна доцільність. При відстеженні державного регулювання екологічних, економічних, соціальних та політичних чинників, якими послуговувались органи державної влади при видачі посвідчення мисливця, стане зрозумілим роль цієї інституції при організації мисливства та спосіб та мету його встановлення.

Одним із найбільших чинників, що негативно впливають та впливали на мисливство, залишається браконьєрство. Аналіз причин, що впливають на це явище, а саме: правові, фінансові, організаційні та інші аспекти державного регулювання, дає змогу визначити найбільш ефективний метод його подолання. Без вивчення загальної мисливської культури стає неможливим повноцінне подолання цього явища.

Одним із найбільш конфронтаційних моментів у веденні мисливства залишається врегулювання відносин у відшкодуванні збитків, завданих мисливськими тваринами. Складність вирішення в умовах сучасної України такого роду конфлікту полягає у відсутності правового регулювання. Аналіз та вияснення позицій конфліктуючих сторін при вирішенні цих моментів, дослідження мисливського законодавства та правозастосування дасть змогу напрацювати принципи законодавчого забезпечення мисливства при вирішенні такого роду конфліктів. Пряма і безпосередня залежність мисливських охоронців від конкретного політичного режиму, як силового гаранту виконання мисливського закону та організації охорони від браконьєрства приводило до зміни її функцій, стратегії дій та тактики. Таким чином місце та роль мисливських охоронців у механізмі як Австро-Угорської влади, так і Другої Речі Посполитої не може бути до кінця з’ясоване, якщо не врахувати політичного режиму та сутності держави.

Слід вказати, що в сучасній Україні немає методологічних посібників, що характеризують принципи управління мисливством, але В. Дежкін [34, с. 391] у 1983 році вперше охарактеризував засади цього управління не лише в СРСР, але й подав першу системну працю у цьому напрямку. Дослідження ролі державного управління у процесі організації та становлення мисливства повинно ґрунтуватись на вивченні формування його правових принципів та головних чинників, що впливали на його формування. При дослідженні цього процесу слід

пам'ятати, що кожні законодавчі моделі мають свої часові рамки та територію, на якій вони діють. Найважливіше у цьому контексті слід врахувати, що механізми правового регулювання мисливства мають тенденцію до змін, виходячи із впливу структури суспільства, а також головних суспільних інтересів. До цього часу немає єдиної думки на значення державного регулювання мисливством у Галичині. Визначальну роль у Галичині у встановленні мисливського законодавства відігравала правосвідомість соціальних груп, що пояснює, наскільки ефективним було державне регулювання як засіб регулювання суспільних відносин.

Не дивлячись на різний статус Галицького намісництва, міністерства рільництва Галичини, керівників старост та гмін, всі вони були покликані здійснювати регулювання та управління мисливством в інтересах суспільства. Виходячи із викладеного, комплексне дослідження функцій та практичне їх застосування у рамках діяльності Австро-Угорської імперії та Другої Речі Посполитої є виправданим, і тим самим буде сприяти більш повному вивченню теорії та історії державного управління мисливством та удосконаленню державного регулювання та управління мисливством в умовах незалежної України.

1.3. Організаційно-правові та економічні підходи державного регулювання мисливської галузі

Центральне місце у структурі організації мисливської галузі належить законодавчому забезпеченню державного управління. Саме йому відводиться роль своєчасного врегулювання назрілих проблем розвитку мисливства.

Відомо, що мисливство, як і всі галузі економіки врегульовується відповідним законодавством та нормативно-правовими актами. Так, у статті 1 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] чітко окреслені поняття «мисливство» і «полювання»:

- мисливство – вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин, які перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах у межах мисливських угідь;
- полювання – дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування і саме добування (відстріл, відлов)

мисливських тварин, які перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах [65].

На цих законодавчих визначеннях базуються і нормативно-правові акти у галузі мисливства. Ці нормативно-правові акти містять низку визначень, що мають вирішальний вплив на регулювання мисливського господарства. В них поняття «державного регулювання мисливства, полювання» визначається як система взаємопов'язаних економічних, соціальних, організаційно-господарських і правових заходів, що застосовуються державою в особі уповноважених нею органів влади, спрямованих на найефективніше використання мисливських угідь, мисливських видів тварин», що уможливлює його правильне розуміння і застосування у правовому аспекті. Крім того, право полювання в частині способів і, термінів полювання регулюється певними нормами законодавства.

Аналізуючи вищезгадані дефініції, приходимо до висновку, що вони містять низку тотожностей, а у побутовій мові взагалі є синонімами: мисливство визначається як вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин, а полювання – як дії людини, спрямовані на вистежування переслідування з метою добування. Великою прогалиною, на нашу думку, у цих дефініціях є відсутність обмеження дій людини чинним мисливським законодавством, оскільки незаконне полювання визначається як браконьєрство. Щоб вирішити означену правову колізію, необхідно внести корективи до ст. 1 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], в якій терміни «мисливство» та «полювання» об'єднати та подати наступним чином: «Полювання (мисливство) – це законна діяльність людини, спрямована на добування тварини у межах мисливських угідь, як спеціальний вид природокористування».

Актуальність досвіду державного регулювання мисливства у Галичині для сучасної України спонукає дослідити його еволюцію за досліджуваний період. Спостерігається низка трансформацій державного регулювання мисливства (колись – ловецтва) у Галичині з кінця XIX століття і до нашого часу у юридичній та економічній площинах. Фактично перші мисливські закони Галичини зосереджували свою увагу виключно на державному регулюванні полювання, про що свідчить назва трьох «Ловецьких законів» Галичини (1875, 1897, 1910р.р), а сам механізм державного

регулювання ведення мисливського господарства не був прописаний. Тож для організації державного управління мисливським господарством пріоритетним є визначення мисливської галузі, як об'єкту державного управління. В сучасних умовах державне регулювання тваринного світу зосереджене на двох аспектах: веденні мисливського господарства і полюванні, а обумовлюється ця діяльність Законами України «Про мисливське господарство та полювання» [65] та «Про тваринний світ» [66].

Під державним регулюванням ведення мисливського господарства слід розуміти систему організаційних, правових заходів, що базуються на біологічних особливостях розведення дичини з метою стимулювання її розмноження до оптимальної чисельності мисливських угідь та добування найбільш оптимальної чисельності тварин з урахуванням екологічних наслідків. Найбільш вагомими заходами, що сприяють розмноженню дичини є її підгодівля у зимовий час, регулювання чисельності хижих та бродячих тварин, охорона мисливських тварин від незаконного добування, влаштування біотехнічних споруд (годівниць, солонців, тощо).

У свою чергу, під визначенням «державне регулювання полювання» слід розуміти механізм допуску мисливців до права полювання, визначення чисельності добування мисливських видів тварин, а також способів, термінів, методів полювання.

Державне регулювання у веденні мисливства має соціальний, економічний та гуманітарний аспекти. Для розуміння суті державного регулювання мисливської галузі необхідно з'ясувати понятійно-категорійний апарат предмету дослідження – мисливства. Варто виокремити такі поняття як мисливське господарство, сервітут, браконьєрство, єгер, посвідчення мисливця тощо.

Безпосередньо організацією мисливського господарства займаються користувачі мисливських угідь – спеціалізовані мисливські господарства. Вони відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» зобов'язані утримувати відповідну чисельність мисливських охоронців (єгерів), інвестувати кошти у розвиток мисливського господарства тощо. У регулюванні права користування мисливськими угіддями застосовується обмежене право користування землею, що забезпечує іншому землекористувачеві можливість користування нею. Право користування чужим майном – «Сервітут» встановлюється до земельної ділянки або інших природних

ресурсів. Користувач мисливських угідь використовує для ведення мисливського господарства земельний сервітут.

Однією з найбільших проблем мисливських господарств України є незаконне добування мисливських видів тварин [67]. Суттєві відмінності спостерігаються у законодавчому визначенні поняття незаконного добування дичини Галичини та сучасної України. Так, у Галичині незаконне добування дичини вважалось злодійством, тоді як в сучасній Україні незаконне добування дичини визначається відповідно до ст. 20 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], як полювання у недозволений спосіб, з порушенням термінів полювання, на недозволеній території, без відповідних документів. Відповідно трансформувалось визначення порушника від злодія, який незаконним способом викрадав дичину, до браконьєра, який у сучасному розумінні є особою, що здійснює незаконне добування мисливських видів тварин. Крім того, державне регулювання визначає недозволені методи добування мисливських видів дичини (серед них – різного виду капкани, отрути, штучні світлові прилади тощо).

Взаємопов’язаною з питанням незаконного добування дичини є організація охорони мисливських видів тварин, якою займається єгерська служба. Єгер – це посадова особа користувача мисливських угідь, яка відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] уповноважена здійснювати вимоги законодавства в частині дотримання правил проведення полювання та техніки безпеки.

Важлива роль відводиться інструменту державного регулювання мисливства, що координує допуск мисливців до права полювання, а саме: посвідченню мисливця – іменному документу, виданому особі на право проведення полювання.

Шляхом нормативно-правового забезпечення ведення мисливського господарства держава залишає за собою право визначати правила добування мисливських видів тварин. Група тварин, яких дозволено добувати, відноситься до мисливських видів тварин, список яких визначається Законом України «Про мисливське господарство та полювання» [65], Мисливські види тварин поділяються на благородних, хижих і шкідливих. До останніх застосовується окремий вид добування. Звідси, мисливськими видами тварин вважаються види тварин, які дозволено добувати за умови придбання ліцензії або

відстрільної картки. До хижаків та шкідливих видів тварин, визначених ст. 33 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], відносяться вовки, бродячі собаки і коти, сірі ворони, сороки, граки, тощо.

Особливою в організації мисливського господарства є проблема завдавання збитків власникам сільськогосподарських угідь мисливськими тваринами. Ці збитки кваліфікуються як пошкодження сільськогосподарських культур внаслідок їх поїдання чи витоптування тощо в процесі життєдіяльності мисливських тварин. Сферою державного регулювання ведення мисливського господарства та розведення мисливських видів тварин є врегулювання їх розведення у невільних або напіввільних умовах через їх утримання у спеціальних біотехнічних спорудах – вольєрах (біотехнічна споруда для утримання мисливських видів тварин у напіввільних або невільних умовах, що охоплює собою огороджену територію, звідки не можуть вийти тварини).

Порівняльний аналіз понятійно-категорійного апарату у досліджуваній сфері дає змогу прослідкувати тяглість та актуальність досвіду організації мисливського господарства у Галичині для державного регулювання мисливського господарства сучасної України.

Так, починаючи з 1775 р., у Галичині перестала діяти феодальна монополія на землю, а з нею монопольне право феодалів на полювання. Вийшов закон, відповідно до якого заборонялось полювати на чужій землі без письмової згоди її власника [68, с. 14-18]. У той період відбулася парцеляція, тобто, поділ земельних наділів на невеликі паї, що передавались у спадщину [69, с. 49]. Такий правовий стан, коли дозвіл на полювання мав власник земельної ділянки, а власників земельних ділянок ставало з кожним разом все більше, призвів до зменшення чисельності популяції мисливських тварин. У зв'язку з цим громади у своїй місцевості для запровадження законодавчого регулювання мисливства почали встановлювати кількість добування дичини та час, коли дозволялося полювати [70]. Крім того, для організації мисливського господарства велике значення мала його площа. Вона також впливала на чисельність мисливських тварин, які, у свою чергу, впливали на стан сільського господарства, що було джерелом харчування диких тварин. Велика чисельність дичини часто спричиняла велику шкоду сільському господарству.

Зрозуміло, що існували особливості ведення мисливського господарства в залежності від його розташування, а саме: дичина, яка розмножувалась у природі, могла розмножуватися без обмежень лише в тій частині, що не була щільно заселена та де не велося мисливське господарство. Але в тій частині країни, де розвивалося сільське господарство, слід було так вести мисливське господарство, щоб воно не завдавало шкоди сільському господарству. Головним чинником, що негативно впливав на завдання збитків сільськогосподарським культурам, була велика чисельність дичини.

Мисливська суспільна верхівка Галичини вже давно висловлювала свої міркування щодо основних принципів організації мисливського законодавства, що мало б регламентувати організацію мисливського господарства. Основний принцип права полювання повинен був сприяти тому, щоб мисливство стало джерелом багатства, причому багатства всього населення країни. Апріорі мисливство повинно було приносити дохід у бюджет країни, так як добута дичина мала певну вартість [71, с. 613]. На думку дослідника М. Реймонта, мисливство мало бути постійним джерелом доходів як громадян, так і держави. Більше того, держава повинна встановлювати права на полювання та ведення мисливського господарства, визначати покарання за неправильне користування мисливськими угіддями та не втручатись в особливості догляду за дичиною, так як це – приватна справа кожного господаря. Він розглядав мисливське право як частину лісового і вважав за необхідне узгоджувати його положення з загальними принципами науки про економіку, з процедурами судочинства [71, с. 614]. В економічній сфері мисливське господарство необхідно було вести таким чином, щоб воно постійно приносило доходи, щоб добування мисливських тварин було збалансоване і чисельність добутих тварин була меншою від народжених.

Законодавчого врегулювання вимагало питання здачі права полювання в оренду, а саме: право на тимчасове користування та право власності на дичину; охорона дичини від безправного заволодіння. Адже основною вимогою ефективного господарювання була необхідність правового регулювання власності на дичину. Вже тоді висловлювалась думка, що право власності на мисливські тварини повинно належати власникам великих земельних ділянок, які мали можливості догляду на своїй земельній ділянці за мисливськими тваринами. Лише у такому випадку можна було раціонально вести

мисливське господарство. Більше того, таким чином відновлювалась справедливість: господар великої земельної ділянки, який доглядає за мисливськими тваринами, вигодовує на своїй ділянці дичину, повинен мати право власності на неї, навіть якщо вона перейде на сусідню невелику земельну ділянку, і там її буде добуто.

Виходячи з тогочасних потреб управління галуззю, мисливське право повинно було розглядати такі напрямки: встановлення власника права полювання, тобто права добування дичини, за якою не здійснювався догляд людиною. Для врегулювання цього питання слід було чітко визначити, що право власності на дичину належить виключно тому власнику земельної ділянки, на якій її добуто; принципи здачі права полювання в оренду.

Метою управління мисливством була і є організація його ефективного функціонування, що проявлялось у його прибутковості для власника земельної ділянки. Організація мисливського господарства зі сторони власника земельної ділянки передбачала різними способами: самостійне ведення мисливського господарства та утримування мисливської служби; здача права полювання в оренду; продаж права полювання іншим особам. Але, два принципи залишались незмінними: збереження рівноваги між добуванням і приплодом дичини та винищенням хижих і шкідливих тварин [71, с. 613]. Ці положення знайшли своє відображення у Мисливському законі від 5 березня 1897 р. [20], що діяв на території Галичини і визначав порядок організації мисливського господарства та відповідно реалізації права полювання. Так, до права полювання відносились право догляду за мисливськими тваринами, їх пошук, переслідування, добування та привласнення добутої дичини (ст. 1). Право полювання надавалося власнику земельної ділянки, який міг його реалізовувати самостійно або через здачу його в оренду (ст. 3). Але при цьому виставлялися певні вимоги щодо реалізації права полювання, а саме: самостійне право полювання особи, яка мала у приватній власності не менше 115 га землі цілісної площі. Закон надавав такому суб’єкту право проводити полювання самостійно, не зважаючи на його статус фізичної чи юридичної особи, а також у кооперації з кількома такими ж суб’єктами.

Таке саме право самостійно організовувати полювання мала також гміна (територіальна громада), але лише на земельній ділянці, що відносилась до території ґміни, за умови, що загальна площа

земельної ділянки складала щонайменше 115 гектарів. Дороги, залізниці, ріки, струмки, канали та інші перешкоди не вважалися перерваною площею мисливських угідь, якщо можна було дістатися з однієї частини мисливського ревіру в іншу.

Ведення мисливського господарства дозволялось у вольєрах за умови, що вони добре обгороджені та обмежують вихід тварин на волю. У цьому випадку можна було не дотримуватися мінімально встановленої площі у 115 га.

Реєстрацію самостійних та ґмінних ревірів встановлювала державна повітова влада. Угода на оренду мисливських угідь укладалась терміном на шість років. До обов'язків державної повітової влади належала організація проведення аукціону оренди права полювання та своєчасне інформування зацікавлених осіб шляхом подання оголошення на території свого офісу, а також в інших суміжних ґмінах не пізніше шести місяців до закінчення поточного терміну оренди. Для отримання права полювання претенденти протягом чотирьох тижнів могли подавати заяви до повітової влади щодо надання права полювання, після чого державна повітова влада виносила рішення.

Крім того, державна повітова влада зобов'язана була розглядати подання ґмін про створення мисливських ревірів. Для прийняття рішення про створення мисливських ревірів державній (виконавчій) повітовій владі надавалося шість тижнів. У виключних випадках вона мала повноваження долучати до мисливського ревіру незаявлені неужитки, якщо вони належали одному власнику мисливських угідь. У випадку, якщо ґмінний мисливський ревір мав площу меншу за 115 га, то державна влада мала право долучити до нього сусідні з ревіром землі без оголошення аукціону і заплатити власнику землі вартість оренди, заявленої на останньому аукціоні.

Державна повітова влада проводила оренду ґмінних полювань. У містах, що керувалися власними статутами, й у 30 містах, що підлягали ґмінному закону № 24 від 13 березня 1889 р., оренду проводив магістрат через публічний аукціон. При проведенні аукціону оформлявся типовий акт, встановлений намісництвом. Магістрат встановлював ревіри для полювання і проводив аукціон на землях, що входили до ґміни. Перед проведенням аукціону державна повітова влада була зобов'язана подати оголошення про проведення аукціону, в якому містились такі дані: межі мисливського ревіру, термін надання в

оренду права полювання, початкову ціну, суму для внесення застави, час і місце проведення аукціону. Це оголошення розповсюджували по цілому повіту через найпопулярніші газети, щоб привабити велику кількість учасників та отримати найбільшу суму оренди. Про час та місце проведення аукціону треба було повідомити керівництво ґміни і власників приватних земельних наділів, а також уповноваженого працівника повіту, щоб відрядити його на аукціон.

До аукціону на право оренди ґмінного полювання допускалися фізичні особи, державні організації, товариства мисливців, які діяли відповідно до затверджених владою статутів. Не мали права орендувати право полювання малолітні, наймані працівники, що не працювали на постійній основі, незаможні, які утримувалися за рахунок соціальної допомоги доброчинних організацій або за рахунок фондів ґміни, психічнохворі та алкоголіки, особи, які упродовж останніх трьох років відбули покарання за злочини проти особи та майна, особи, які три роки тому відбули покарання за неправильне поводження з вогнепальною зброєю або були визнаними у крадіжці, особи, які були визнані у повторному порушенні норм мисливського закону на протязі двох років від останнього порушення (ст. 15).

На підставі акту проведеного аукціону оренда ґмінного полювання надавалась учаснику, який запропонував найбільшу суму (ст. 16). Акт проведення аукціону можна було оскаржити протягом 14 днів у Галицькому намісництві. При визнанні намісництвом аукціону недійсним повітова влада повторно організовувала аукціон (ст. 17).

За відсутності охочих орендувати ґмінне полювання за визначеною ціною при проведенні першого аукціону, протягом 30 днів проводився другий аукціон, на якому ціна виставлялася з 25-відсотковою знижкою. Якщо й тоді не було результату, то повітова влада разом із керівництвом ґміни узгоджували, яким чином надавати в оренду право полювання (ст. 18). Суму річної оренди права полювання виплачували ґміні за чотири місяці до початку оренди права полювання. Якщо переможець аукціону не оплатив визначену суму під час проведення аукціону чи у визначений термін, то повітова влада у 14-денний термін проводила повторний аукціон, а застава втрачалася (ст. 19).

Керівництво ґміни протягом чотирьох тижнів після отримання орендної плати скликало у відповідний спосіб власників землі, що

входила до мисливського ревіру, і розподіляло пропорційно кошти між ними (ст. 21).

Більш широкі повноваження надавались у державному регулюванні мисливства повітовій владі: право припинення права оренди полювання при недотриманні орендарем умов (невиплата у визначений час суми за оренду права полювання; невідповідність закону, а саме: п. 30 – відсутність нагляду за проведенням полювання; повторне порушення цього закону; втрата орендарем права на отримання мисливського квитка). При визнанні повітовою владою припинення умов оренди у 14-денний термін необхідно було оголосити аукціон.

Без дозволу повітової влади заборонялось надавати в суборенду орендовані мисливські угіддя як за відповідну оплату, так і за участь в отриманні доходів (ст. 22). У разі смерті власника права полювання його спадкоємці були зобов'язані у двомісячний термін звернутися до повітової влади для переоформлення права власності. У разі неявки спадкоємців оголошувався новий аукціон (ст. 24).

За рішенням повітової влади та за погодженням з керівництвом ґміни право гмінного полювання могло бути продовжене без аукціону після закінчення терміну оренди на наступні шість років за умови, що орендар погоджувався оплачувати оренду на 10 % вищу, ніж вона була до цього часу (ст. 29) [20].

У кожному мисливському законі велика увага приділялась площам мисливських господарств. Так, Мисливський закон 1909 р. визначав мінімальну площу для самостійного ведення мисливського господарства у 115 га, а Мисливський закон Республіки Польщі 1927 р. зменшив її до 60 га суцільної поверхні землі, якщо місцевість складалася з полів і городів. Для спільних мисливських господарств (господарства, якими володіли кілька землевласників) площа становила 250 га, хоча у виняткових випадках дозволялося зменшувати її до 75 га. [72, с. 184-195].

За формою організації мисливські господарства (ревіри) поділялися на самостійний мисливський ревір (власник землі виконував вимоги щодо мінімальної площі, мінімальної площі, необхідної для організації мисливського ревіру), спілковий (утворювався на території кількох власників земельних ділянок, що були меншими, ніж це було необхідно для організації самостійного мисливського ревіру, але в сумі разом складали необхідний мінімум

площі мисливського ревіру) та ґмінний (складався із земельних ділянок, які належали ґміні). Відповідно до Мисливського закону 1909 р. власник земельної ділянки не мав права відмовитися від того, щоб його землі не входили в жоден мисливський ревір. Всі інші землі, що знаходилися на території ґміни і не входили у спільний і ґмінний мисливський ревір, входили у збірний мисливський ревір, в якому право полювання можна було здати в оренду або виконувати полювання через уповноваженого мисливця. Продукція полювання або кошти за оренду права полювання розподілялися пропорційно між власниками земельних ділянок.

Головним нововведенням Мисливського закону 1909 р. було утворення мисливських спілок, що складалися з дрібних землевласників на чолі з обраним керівництвом. Така мисливська спілка володіла 115 га безперервної земельної площі. Відповідно до вимог закону мисливська спілка реєструвалась у повітового старости і, таким чином, орендувала право полювання не менш, як на шість років. Полювати при цьому мали право всі члени спілки. Такі норми у Чехії були запроваджені за сорок років до цього (чеський Мисливський закон 1866 р.).

Великим поступом у законі 1909 р., що захищав права селян, стала організація аукціону у ґміні про здачу в оренду права полювання у збірному мисливському ревірі. Організатором аукціону був керівник ґміни, який завжди прихильніше ставився до селян, які його вибирали, ніж староста, який був представником державної виконавчої влади. Відповідно до вимог закону відмовити у здачі в оренду права полювання можна було лише особі, яка не мала права отримати дозвіл на зброю, тоді як в попередньому мисливському законі ставилася низка вимог щодо права оренди мисливських угідь. Старостам, тобто, державній виконавчій владі Мисливський закон надавав великі повноваження та контроль над мисливськими спілками. Вони спонукали власників до оренди землі, якщо це було необхідно для ефективного ведення мисливського господарства.

Ст. 18 визначала, що мисливські ревіри як самостійні, так і спільні встановлювала державна повітова влада. Начальник ґміни діяв відповідно до покладених на нього обов'язків. Якщо мисливський ревір не був зданий в оренду, то відповідно до ст. 23 державна повітова влада мала повноваження призначити уповноваженого мисливця для виконання полювання у спільному мисливському ревірі.

Цей мисливець був зобов'язаний відстрілювати дичину для продажу, щоб кошти, виручені за реалізацію продукції полювання, пропорційно розподілити між власниками земельних ділянок [73, с. 98].

Суттєвою відмінністю Мисливського закону 1909 р. від попереднього було те, що законодавчо під тиском селян аукціон по наданню в оренду спільного мисливського ревіру проводила ґмінна влада, тоді як Мисливським законом 1897 р. ці повноваження належали державній повітовій владі. Термін надання права полювання становив не менше шести років. Новизна закону 1909 р. полягала ще й у тому, що мисливська спілка мала право найняти уповноваженого мисливця, який би здійснював полювання на рахунок мисливської спілки. Право затвердження уповноваженого мисливця належало повітовому старості [73, с. 99].

Крім того, були встановлені терміни полювання: від весни і до завершення збору урожаю на полях. Без дозволу господаря заборонялось проводити полювання, а також стріляти у дичину на відстані меншій ніж 150 м від забудов.

Наступний чинний на території Галичини, що на той час входила до складу Другої Речі Посполитої, Мисливський закон був прийнятий 3 грудня 1927 р. Відповідно до нього визначалося, що полювання – це привласнення дичини чи її частин (рогів, яєць і.т.п.), переслідування, добування, відстріл, а також інші дії, що мали на меті її привласнення. До полювання не прирівнювалися дії, що виконувалися в огороджених місцях (вольєрах), фазанаріях (ст. 2). Догляд за дичиною повинен був здійснюватися виключно власником полювання. Власником полювання вважався не лише власник землі, але й орендар полювання, якому власник землі надав в оренду право полювання відповідно до умов оренди (ст. 4).

Мисливський закон 1927 р. виходив з принципу залежності права полювання від власності на землю. Проте це право могло бути продане або орендоване іншій особі. Сервітутні права на право полювання власник землі повинен був передавати за винагороду. Якщо власник землі з цим положенням закону не погоджувався, то він мав право оплатити 20-кратну суму річної вартості чистого доходу, отриманого від полювання, і звільнити тим самим свою землю від сервітутних обов'язків – надання землі для полювання. Якщо ж власник був не згоден з таким положенням, то він міг через суд визначити іншу суму (ст. 5).

Хоча закон і визначав, що власник землі вважався також власником полювання, але для цього необхідно було пройти необхідну юридичну процедуру з реєстрації мисливського господарства. Відповідно до Мисливського закону 1927 року мисливським господарством вважалась площа землі, що була суцільною. Дороги, річки, колія не визнавалися такими, що становлять перешкоди, але їх площа не входила у площу мисливського господарства. Мисливський закон визначав два типи організації мисливських господарств: власні та спільні мисливські господарства.

Власними мисливськими господарствами були господарства, чия територія (площею не менше 100 га) належала одному й тому ж власнику. Господарство слід було зареєструвати у ґміні (ст. 6). На цій площі власник мав право самостійно полювати з умовою, що він мав дозвіл на зброю і мисливське посвідчення. Власник також мав право здати на цій площі право полювання в оренду або надавати право полювання за відповідними письмовими дозволами особам, що мали дозвіл на зброю та мисливське посвідчення. Закон визначав, що власник мисливського господарства мав право реалізувати право відстрілу з розрахунку – один мисливець на 50 га площі мисливського господарства. Право надання письмових дозволів на право полювання мали також і орендарі цих мисливських угідь на таких самих умовах. У письмовому дозволі на право полювання можна було вказувати частину господарства та термін для полювання. Цей дозвіл слід було мати мисливцю постійно при собі під час проведення полювання.

Другим видом мисливського господарства було спільне мисливське господарство. Власники земельних ділянок, площа яких не становила 100 га, мали право створювати мисливське господарство, об'єднавшись при цьому з іншими власниками земельних ділянок. Якщо до спілки входили інші сусідські власники землі, а спільна площа спілки перевищувала 100 га, тоді їх можна було відповідно зареєструвати в органах влади.

Мисливський закон визначав, що утворювати та реєструвати мисливські господарства може лише ґміна або село, тоді як мешканцям із сусідніх сіл або ґмін заборонялось утворювати мисливські господарства на чужих територіях. Декільком селам не дозволялося утворювати мисливську спілку для ведення мисливського господарства. Така ж вимога застосовувалася й до державних земель і озер. Виняток було зроблено для державних лісів та полів, що

становили єдиний комплекс, і були підпорядковані адміністрації лісів. Такі господарства, відповідно до ст. 6, називалися власними державними мисливськими господарствами. Якщо площа державних земель не дозволяла створити власне мисливське господарство, то ці землі можна було долучити до спільних господарств, що знаходилися на території ґміни.

Для реєстрації мисливського господарства слід було подати до ґміни відповідні кадастрові карти, що підтверджували площу та власників земельних ділянок. Якщо таких карт не було, то достатнім вважалось рішення начальника ґміни. Староста також мав право не вимагати таких документів, якщо він був ознайомлений із ситуацією у ґміні. При реєстрації на керівників ґмін покладався обов’язок перевірки ситуації на місцях, так як ст. 12 давала повітовому старості право відмінити рішення керівника ґміни і він мав право відмінити реєстрацію мисливського господарства, якщо вона не відповідала вимогам мисливського закону.

Зареєстроване власне мисливське господарство утворювалося на невизначений час й існувало, доки цього хотів його власник. Якщо право полювання передавалось в оренду, то господарство повинно було існувати хоча б до кінця терміну, зазначеного в угоді (ст. 6).

Складнішою була процедура при організації спільних мисливських господарств, так як для цього потрібна була згода власників землі. З ініціативою створення спільного мисливського господарства повинні були виходити власники земель, хоча закон не забороняв утворення таких господарств і з ініціативи ґміни. При утворенні спільних мисливських господарств виникали нестандартні ситуації: не всі власники землі погоджувались створити спільне мисливське господарство; незначна частина власників землі не погоджувалась надавати свої земельні наділи для створення спільного мисливського господарства; рішення про створення спільного мисливського господарства між власниками земельних ділянок поділені порівно. У перших двох випадках справа вирішувалась просто, так як для утворення мисливського господарства достатньою була згода лише тих власників земельних ділянок, землі яких становили більше половини площі від площі усього мисливського господарства. У випадку, якщо більшість землевласників не погоджувалася на утворення мисливського господарства, то на цих

землях полювання не проводилося, а мисливське господарства не реєструвалося.

Стаття 13 визначала, що для реєстрації мисливського господарства до старост подавався список всіх власників землі (з її описом), які дали згоду на реєстрацію мисливського господарства. Для оформлення спільного мисливського господарства необхідно було зібрати збори власників земельних ділянок, протокольно оформити їх згоду для утворення господарства. Керівник ґміни перевіряв матеріали і направляв їх до старости. Якщо мисливське господарство створювалось на території кількох ґмін, то ці ґміни також залучалися до процедури створення мисливського господарства. Якщо мисливське господарство створювалось на території кількох повітів, то реєстрація господарства проводилась у кожного з цих старост. Староста був зобов’язаний на протязі одного місяця вирішити питання про реєстрацію мисливського господарства. Якщо протягом місяця староста не визначився з реєстрацією мисливського господарства, то мисливське господарство вважалося зареєстрованим.

Дії старости можна було оскаржити у воєводи, подавши заяву протягом 14-ти днів. Спільне мисливське господарство створювалось на термін не менше шести років, але в договорі можна було обумовити створення господарства на невизначений термін, тобто, все залежало від волі власників земельних ділянок.

Із запровадженням Мисливського закону 1927 р. ті мисливські господарства (ревіри), що вже були зареєстровані, перереєстрації не підлягали. Не підлягали також перегляду угоди щодо оренди права полювання. Реєстрація державних мисливських господарств, що знаходилися на державних землях, проводилась управлінням лісів (ст. 89).

Для організації управління мисливським господарством відповідно до вимог законодавства організовувалися мисливські спілки з власників землі, що складала мисливське господарство (ревір). Метою створення спілки було управління спільним мисливським господарством. Спілка вважалася чинною з моменту її реєстрації старостою повіту, до якого належало відповідне мисливське господарство.

Керівництво спілкою здійснювалось відповідними органами, серед яких: загальні збори членів спілки, правління, що обиралося на підставі зареєстрованого статуту. Статут спілки, що реєструвався у

старости повіту одночасно з реєстрацією мисливського господарства, мав відповідати типовому статуту, взірець якого був затверджений розпорядженням Міністра сільського господарства. До реєстрації мисливської спілки висувались такі вимоги: кожна спілка повинна була мати назву та місцезнаходження. Членами спілки ставали власники земельних ділянок, що входили у мисливське господарство.

Управління спілкою здійснювалося через відкриті збори членів спілки. Керівництво спілки було зобов'язане хоча б раз на рік збирати збори всіх членів спілки або за вимогою хоча б третини членів спілки. Перші збори спілки скликалися керівництвом ґміни або уповноваженим до цього членом спілки. До повноважень відкритих зборів членів спілки належали: вибір керівництва спілки, фінансові питання щодо призначення частини доходів на охорону мисливських тварин, а також рішення про призупинення діяльності спілки.

Право голосу членів спілки не було однаковим, а залежало від площі земельних ділянок, з яких складалося мисливське господарство. Кожному члену спілки, у власності якого знаходилася земля площею до 2 га, належав один голос. Власник більшої земельної ділянки отримував один додатковий голос за кожні наступні 2 га землі. Проте, існували й обмеження: один член спілки не міг мати більше половини всіх голосів мисливської спілки. Голосування на зборах членів спілки проходило таким чином: члени спілки мали право голосувати особисто або доручати це іншій особі, оформивши відповідне доручення у ґміні. Для ухвалення рішення на установчих зборах спілки необхідна була присутність членів спілки, які представляли половину від загальної кількості голосів. Проста більшість голосів присутніх членів ухвалювала рішення щодо утримання єгерів та фінансування заходів по догляду за дичиною. Але прийняття багатьох інших рішень вимагало згоди всіх членів спілки.

На зборах на шість років обирали трьох членів керівництва та двох заступників з відповідними повноваженнями. До сфери діяльності керівництва належало: управління спільним мисливським господарством, укладання договорів щодо оренди права полювання, ведення бухгалтерії та поділ доходів між членами спілки, організація зборів членів товариства та ведення протоколу зборів. Дохід спілки розподілявся між членами спілки пропорційно до площі їх земельної ділянки.

Мисливська спілка розпускалась автоматично або за рішенням зборів спілки при закритті мисливського господарства чи у зв'язку із закінченням терміну, на який вона була утворена. При ухваленні рішення про закриття мисливської спілки її майно підлягало продажу, а отримані кошти ділились між членами спілки пропорційно до вкладених ними коштів.

Проведення полювання у спільному мисливському господарстві відбувалося відповідно до ст. 20, тобто, мисливська спілка могла здійснювати полювання лише через надання права полювання в оренду на термін не менший ніж 6 років. Якщо в угоді був визначений менший термін оренди, то така угода вважалася недійсною. Без оренди мисливських угідь ніхто не мав права полювати в такому мисливському господарстві.

Членам спілки заборонялось полювати самостійно, бо вони, будучи членами мисливської спілки, повинні були здавати право полювання в оренду. Єдиною умовою полювання було надання права полювання в оренду. Спійманий у мисливських угіддях мисливець, який полював без угоди про оренду мисливських угідь, підлягав покаранню. Особа, яка полювала у спільному мисливському господарстві, повинна була мати письмовий дозвіл на право оренди полювання [74].

Між мисливською спілкою та орендарем мисливських угідь укладалася типова угода про оренду мисливських угідь такого змісту:

п.1 – Управління мисливської спілки приймає, а громадянин передає в оренду площу під полювання, де вказується власник та площа;

п. 2 – Площа оренди надається на термін, що визначається відповідно до мисливського закону від 3.12.1927 р. на __ років до__.

п. 3 – Орендна плата складає в сумі __ злотих і направляється на рахунок управління мисливської спілки (такого села).

п. 4 – Орендатор зобов'язаний проводити полювання і вести мисливське господарство відповідно до вимог Мисливського закону від 03.12.1927 р.

п. 5 – Керівництво мисливської спілки спільно з орендарем мисливських угідь зобов'язані вести боротьбу з особами, які порушують мисливське законодавство, і захищати права орендаря мисливських угідь.

Існували також інструкції та зауваження щодо укладення договорів. За укладання договору слід було сплатити відповідне держмито не пізніше, ніж на 21 день з часу його укладення. Вартість оплати складала 1,1 % від суми угоди про оренду мисливських угідь. Перед укладанням угоди про оренду власникам землі слід було створили спілку на термін не менший того, на який укладалась угода [75, с. 358].

В силу того, що мисливські господарства знаходились на великих територіях, вони зазнавали великої кількості крадіжок (браконьєрства) дичини. Саме ефективна боротьба із браконьєрством є запорукою ефективного ведення мисливського господарства. Серед методів боротьби з браконьєрством значну роль відіграє встановлення покарання за порушення правил полювання, що великою мірою залежало від політико-правового устрою суспільства, здатності власників мисливських господарств забезпечити дієвий контроль за збереженням мисливських тварин, можливості виконавчої та судової гілки влади організаційно забезпечити дієвий контроль за виконанням у суспільстві правового режиму у галузі мисливських господарств. Крім того, слід виокремити такі чинники у боротьбі з браконьєрством, як правові погляди на власність мисливських тварин, яких добували браконьєри, та стан правової свідомості суспільства, моральних цінностей. Так, із встановленням у Галичині Австро-Угорської влади мисливське господарство почало базуватися на німецькій правовій філософії. У тогочасному суспільстві браконьєрство ототожнювалось із крадіжкою, так як мисливські тварини мали конкретно визначеного господаря, тобто, власника земельної ділянки, на якій вони перебували. З утворенням Другої Речі Посполитої на її території діяли мисливські закони тих країн, з яких була утворена Польща: Царство Польське, Прусія, Галичина. Лише з прийняттям у 1927 р. Мисливського закону на території Польщі почав діяти єдиний Мисливський закон, а відповідно і єдине визначення браконьєрства та покарання [76, с. 303-311]. За порушення вимог цього закону покарання були поділені на три групи і передбачали різні види в залежності від ступеню важкості порушення. Крім того, за порушення Мисливського закону передбачалося не лише адміністративне чи кримінальне покарання, але й відшкодування витрат за збитки, завдані мисливському господарству, тобто, була передбачена цивільна відповідальність. Добуту ж браконьєрським способом дичину слід

було повернути її власнику. Дичина, вилучена при незаконній торгівлі, передавалась на доброчинні цілі, але при цьому порушник був зобов'язаний відшкодувати збитки, що відповідали трикратній вартості добутої дичини. Тварин, добутих в угіддях, що не входили в жоден мисливський ревір, конфіскували і передавали у доброчинні організації.

Чинний на той час Мисливський закон надавав повноваження старостам щодо винесення рішення про покарання порушників правил полювання, за винятком грубих порушень, визначених ст. 78, тобто, полювання на зубра та самиць лося, бобра і серни. Такі порушення чинного законодавства були передбачені для розгляду у повітовому суді. Однак, ця вимога Мисливського закону проіснувала до 1928 р., поки не вступило у дію розпорядження Президента Польщі від 22.03.1928 р. «Про адміністративно-кримінальну процедуру», відповідно до якої справи про порушення правил полювання розглядалися лише у суді [77, с. 71-80].

Отже, Мисливський закон 1927 р. Другої Речі Посполитої був лояльнішим до порушників, ніж за часів Австро-Угорщини, коли порушення мисливського законодавства каралося до 6 місяців позбавлення волі, а за мисливські злочини – до 1–10 років (якщо порушник був рецидивістом) в'язниці суворого режиму. Проте, практично надто суворі покарання, на думку керівництва Галицького мисливського товариства, не застосовувалися лише завдяки тому, що судді у більшості випадків самі не були мисливцями. Наприклад, однією з мір покарання за порушення Мисливського закону Галичини 1897 р. було накладання повітовою владою штрафу (до 50 злотих).

Відповідно до ст. 270 Кримінального кодексу Другої Речі Посполитої передбачалося, що будь-яке покарання за браконьєрство відносилося до повноваження судів. Змінилася, власне, філософія підходу до браконьєрства, що перестало бути видом крадіжки, а було перекваліфіковане на порушення чужого права полювання. Це змінило також і підхід до покарання браконьєрів. Судді при такому формулюванні порушення застосовували менш суворі види покарання, оскільки людина психологічно розцінювала крадіжку як більший злочин, ніж «порушення чужого права полювання».

Зменшились рамки покарання: якщо попередньо у деяких випадках передбачалося покарання у вигляді позбавлення волі до 10 років, то за законодавством міжвоєнної Польщі найважчий вид

покарання за браконьєрство передбачав позбавлення волі лише до двох років. За Галицьким законодавством суд відбувався у присутності трьох присяжних суддів, а з часу розпаду Австро-Угорщини – одного судді.

У Кримінальному кодексі поняття «крадіжка дичини» змінилось на «порушення чужого права полювання», що мало відповідні наслідки при розгляді справ у судах. Дичина визнавалася безгосподарною, а отже, судді толерантніше почали розглядати такого роду справи, виходячи з позиції, що браконьєр добув нічийну річ. За Австро-Угорщини таку справу розглядали, як справу про крадіжку чужої власності, тому й покарання були значно суворішими [78].

Суспільні відносини у сфері мисливського господарства почали врегульовуватися відповідними нормативними актами на створених адміністративних територіях, виходячи з приватної власності на землю та мисливські тварини. Так, у феодальні часи панівна верхівка закріпила за собою монопольне право полювання. Для організації управління мисливськими господарствами князі призначали відповідних урядовців – венаторів [79, с. 7-16], які були зобов’язані опікати мисливські господарства [80, с. 216]. Вони знаходились на вершині державної мисливської ієрархічної структури.

З трансформацією феодального устрою зникла необхідність утримувати органами державної влади венаторів. Натомість була організована поліція (у Галичині – з середини XVIII ст.), що здійснювала державний нагляд за дотриманням мисливського законодавства [81, с. 26].

1876 р. у Галичині було зареєстровано 5933 ґміни. У 749 ґмінах з них діяла польова і лісова поліція, у 1810 – звичайна поліція, у 831 – польова або лісова поліція. Загалом поліція несла свою службу у 3390 ґмінах (59 % усіх ґмін). На зарплату поліції та оплату різних ґмінних послуг щорічно витрачалося близько 95 тис. зол., тоді як на оплату війтів – 106 тис., ґмінних писарів – 18,55 тис. зол [82, с. 26-29].

З прийняттям перших мисливських законів у Галичині було визначено правовий статус мисливської охорони. Так, відповідно до ст. 30 Мисливського закону 1897 р. орендарі ґмінного полювання були зобов’язані у тримісячний термін після отримання права полювання організувати мисливську охорону, тобто, найняти відповідну кількість осіб і представити їх для затвердження повітовій владі. Ст. 32 визначала, що затверджені особи з числа мисливської охорони, які

склали відповідну присягу (зміст присяги було затверджено Законом від 4 вересня 1892 р.) [20], мали право під час виконання службових обов'язків носити мисливську зброю. Однак використання цієї зброї суворо регламентувалось.

Відповідно до Закону від 16 червня 1872 р. особа з числа мисливської охорони, яка носила визначену відзнаку, набирала статус громадської охорони. Варто додати, що зберігалася певна кореляція між рівнем ефективності ведення мисливського господарства та чисельністю мисливської охорони. 1908 р. у деяких країнах на кожні 1000 га мисливських угідь припадала певна кількість професійних мисливців та мисливських охоронців: Моравія – 2,47; Сілезія –2,02; Нижня Австрія – 1,79; Чехія – 1,65; Штирія – 1,53; Країна – 1,12; Галичина – 1,11; Примор'я – 0,99; Верхня Австрія – 0,93; Буковина – 0,84; Зальцбург – 0,68; Тироль – 0,67 [83, с. 17]. Аналізуючи ці статистичні дані досліджуваного періоду в питанні ведення мисливських господарств та порівнюючи їх з даними інших країн Австро-Угорської монархії, можемо стверджувати, що загалом мисливські господарства у Галичині та на Буковині знаходилося у найгіршому стані.

Низька ефективність ведення мисливського господарства призводила до низької заробітної плати. Найчастіше місячна оплата мисливського охоронця становила лише 10 кор., тому неможливо було вимагати від нього сумлінної праці [8, с. 296-299].

За окремими даними [84, с. 3-4] можна була стверджувати, що найкращими мисливськими охоронцями були чехи. Однак, частина власників мисливських господарств стверджувала, що найкращою мисливською охороною було місцеве населення.

Для стимулювання роботи мисливської охорони мисливські товариства оголошували різноманітні конкурси. Так, Галицьким мисливським товариством 1904 р. проводився конкурс ім. графа Й. Потоцького, переможці якого визначалися з числа охоронців, які відзначилися самовідданістю у справі охорони дичини, відстрілі хижаків, боротьбі з браконьєрством. Для переможців було встановлено шість нагород (премій): дві – по 30 кор., дві – по 20 і дві – по 10 кор. [85, с. 147].

У Мисливський закон Польщі від 3 грудня 1927 р. особлива увага приділялась статусу мисливських охоронців. Так, власники мисливських господарств (спільних і власних), а також орендарі

полювання були зобов'язані утримувати осіб для забезпечення мисливської охорони (стаття 22). Були прописані також вимоги до претендентів на посади мисливської охорони: досягнення повнолітнього віку, вміння приймати самостійне рішення, польське громадянство, відсутність судимостей за кримінальні злочини та відсутність навіть найменших порушень правил полювання. Крім того, особа повинна була відповідати вимогам закону для отримання дозволу на зброю. Мисливський охоронець затверджувався перед початком служби старостою повіту і був приписаний до відповідного воєнізованого підрозділу – роти (стаття 23). Після складання у присутності старости присяги мисливський охоронець отримував відповідне посвідчення і відзнаку, які зобов'язаний був носити при виконанні своїх обов'язків. Мисливські охоронці працювали за контрактом, укладеним між ним і власником або орендарем, що обумовлював термін дії. Однак староста мав право будь-коли звільнити мисливського охоронця за недобросовісну роботу, а також позбавити його посвідчення та відзнаки охоронця.

Згідно Галицького мисливського закону 1927 р. імперативна вимога щодо утримання мисливської охорони вже не висувалась. Через низьку виконавчу дисципліну охоронців орендар часто був змушений сам слідкувати за мисливськими охоронцями, щоб не допустити приховане браконьєрство [9, с. 193].

Крім законодавчих до мисливських охоронців висувалися й високі моральні вимоги. Розпорядженням Міністра сільського господарства від 21.02.1929 р. за погодженням Міністра внутрішніх справ визначався текст присяги, що мисливські охоронці були зобов'язані складати перед повітовою виконавчою владою:

«Присягаю Всемогутньому Пану Богу, що обов'язки мисливського охоронця у довіреному мені мисливському господарстві буду виконувати сумлінно і вірно. Буду наглядати за тим, щоб виконувались вимоги щодо охорони мисливства, буду повідомляти владу про будь-які виявлені мною порушення мисливського закону. Надані мені повноваження буду виконувати справедливо. Тож нехай мені Пан Бог допоможе» [86, с. 203-204].

Відзнака мисливських охоронців мала вигляд овальної жовтої бляхи довжиною 10 см і шириною 9 см з державним гербом посередині і вигравіруваним написом «Мисливський охоронець», що висіла на сукняному ремінці зелено-жовтого кольору (кожен шириною

6 см). Охоронці зобов'язані були носити бляху на лівому рукаві. Крім визначеної законом відзнаки мисливські охоронці носили відповідну форму зеленого або сірого кольору з темно-зеленим коміром.

Мисливські охоронці, які склали присягу, мали майже такі ж повноваження як і особи, що служили у державній поліції. Це сприяло боротьбі з браконьєрством. При розгляді у суді справ про браконьєрство пояснення присяжної мисливської охорони мали велику вагу. Свідчення присяжної лісової охорони суд брав до уваги, навіть якщо не було інших свідків.

Для мисливських охоронців передбачалося страхування на випадок смерті та каліцтва [87, с. 122]. Існували й фонди, що йшли на підтримку сімей загиблих мисливських охоронців і лісників. У випадку їх загибелі з фонду сім'ї виплачувався 351 зол. [88, с. 197].

Для регулювання чисельності добування мисливських тварин застосовуються різні механізми державного регулювання. Ліміт добування мисливських тварин затверджується наказом центрального органу виконавчої влади з охорони навколишнього природного середовища в розрізі всіх користувачів мисливських угідь сучасної України. У Галичині облік мисливських тварин не проводився і ліміти добування не складались. Для регулювання чисельності мисливських тварин у Мисливському законі Галичини від 1897 року вперше запроваджується норма, відповідно до якої право полювання надається особі, яка викупила мисливський білет.

Історичний досвід Галичини свідчить про те, що запровадження норми видачі мисливського білету заторкувало інтереси різних професійних та соціальних верств населення. Багаті мисливці, зокрема, намагались використати її для лобіювання таких умов організації полювання, за яких допуск до нього обмежував би всіх бажаючих, а отже, знижував орендну плату за мисливські угіддя. У січні 1880 р. Галицьким мисливським товариством подається низка вимог до Галицького Сейму щодо чергового удосконалення мисливського законодавства, серед яких є й додаткові вимоги щодо ідентифікації мисливців [89, с. 23].

Галицьке мисливське товариство, що виступало за запровадження мисливських білетів, на доведення слушності своїх поглядів вказувало, що ці вимоги діяли в інших країнах Австро-Угорської імперії – у Крайні (1852 р.), Верхній Австрії (1854 р.), Чехії (1866 р.), Тиролі (1872 р.), Форальбергу (1872 р.), Шльонську (1877р.), Нижній Австрії

(1880 р.), Штирії (1881 р.), Моравії (1882 р.), Угорщині (1883 р.), Боснії та Герцеговині (1883 р.) – і спричинили зростання чисельності мисливських тварин [90, с. 67]. Загалом тогочасні дослідники відзначали, що збільшення видачі мисливських квитків призвело до покращання становища мисливських господарств [83, с. 11-17].

Запровадження мисливських квитків давало дохід, що йшов на суспільні потреби. У різних частинах Австро-Угорської імперії кошти за видані мисливські квитки йшли на різні суспільні потреби. Так, у Моравії, Сілезії, Буковині, Крайні кошти йшли у фонд освіти, в Галичині і Зальцбурзі – у державну скарбницю, у Штирії та Каринтії питання про використання коштів, отриманих від мисливських квитків, вирішував сейм. У Трієсті кошти йшли на рахунок ґмін (органів місцевого самоврядування). У Гориції та Істрії кошти йшли у лісовий фонд, у Чехії, Нижній та Верхній Австрії – у фонд незаможних. Найбільше коштів від видачі мисливських квитків в Австро-Угорській імперії у 1898 р. надійшло у Чехії (на суму 116 48 злотих), Нижній Австрії (44 965 злотих), Верхній Австрії (9 555 злотих), а найменше – на Буковині та у Форальберзі.

Якщо додати до цієї таблиці землі, що до неї не ввійшли, то виходить, що по Австро-Угорській імперії отримано біля 550 000 крон за реалізовані мисливські квитки.

У Галичині і Великому Князівстві Краківському 26 березня 1898 р. набув чинності Мисливський закон, параграф 6 якого вперше запровадив на Галичині мисливські квитки. Згідно з цим законом заборонялось полювати без мисливського квитка, виданого органами влади, або без відповідного сертифікату, що заміняв квиток (ст. 80).

Для місцевих мешканців Галичини мисливський квиток і сертифікати видавала державна повітова влада, а для осіб, які тимчасово проживали у Галичині, мисливські квитки видавала державна крайова влада (ст. 81).

Мисливський квиток був дійсним на всій території Галичини і лише для осіб, яким видано квиток. Інша особа не має права його використовувати. При полюванні мисливець був зобов'язаний постійно мати при собі мисливський квиток і пред'явити його на вимогу контролюючим особам (ст. 83). Вартість річного мисливського квитка становила 5 злотих (10 крон), трирічного – 15 злотих (30 крон), місячного – 1 злотий 50 гр. (3 крони). Оплата за видані мисливські квитки перераховувалася до бюджету краю (ст. 84).

Заборонялось видавати мисливські квитки: неповнолітнім, працівникам, які не мають постійного заробітку, а також незаможним, які користувалися соціальною допомогою, психічнохворим, алкоголікам, громадянам, які не мали права отримання посвідчення на право носіння зброї, злочинцям протягом п'яти років після відбування покарання за злочин проти особи або майна, особам, які протягом двох років були покарані за повторне порушення вимог щодо охорони звірини (ст. 85).

З втратою права отримання мисливського квитка орендар втрачав право оренди полювання (ст. 4) [20].

З 1900 р. до 1907 р. спостерігався приріст у видачі мисливських квитків в усіх частинах Австро-Угорської імперії, що за сім років збільшився на 23 %. Найбільша кількість осіб, які отримали квитки, проживали в північно-західній частині імперії. Викладені у додатку В показники свідчать про неефективне ведення мисливського господарства в Галичині та Буковині. Так, на Буковині в 1908 р. припало лише 0,5 мисливського квитка на одне мисливське господарство, а у Галичині – 1,9.

Пропорційно до кількості виданих мисливських квитків зросли доходи за їх видачу, що в цілому по імперії збільшились на 23,2 %. Найбільше виданих квитків на 100 га мисливських угідь припадало на Придунайську частину імперії – 43,31 крон (1907 р.), найменше – на північно-східню частину – 3,9 крон (1907 р.) [94, с. 16]. Відповідно ж до Баварської статистики на 1 тис. мешканців цієї землі у 1898 р. припадало 4,4 мисливця, а у 1908 р. – 4,6. Станом на 1900 рік в Австро-Угорській імперії при перерахуванні виданих мисливських квитків на всіх мешканців показник становив 3,2, а у 1905 р. – 3,6. Проте, навіть за таких низьких показників дохід від реалізації мисливських квитків у Галичині складав у 1910 р. – 24 615 крон (3382 шт.), 1911 – 43 647, 1912 – 36 708 крон [94, с. 209]. У порівнянні з іншими країнами Австрійської імперії щодо виданих мисливських квитків станом на 1910 рік Галичина знаходилась на шостому місці після Чехії (33879 шт., дохід – 174905 крон), Нижньої Австрії (13998 шт.), Моравії (11498 шт.), Штирії (10364 шт.), Верхньої Австрії (4874 шт.) Найменшу кількість мисливських квитків було видано на Буковині – 1174 шт. [91, с. 290-291].

Полювання без мисливського квитка передбачало штраф у розмірі від 10 до 100 злотих. Така сума штрафу була визначена

Мисливським законом для Галичини та Лодомерії [92, с. 15]. За аналогічний вид порушення в Америці у 1904 р. накладався штраф у розмірі 25 дол., за володіння зброєю без відповідного дозволу – 20 дол., за полювання в неділю – 4 дол. [93, с. 121].

Щоб посилити тиск для забезпечення виконання вимог закону щодо отримання мисливських квитків та сертифікатів, Галицьке мисливське товариство зверненням від 20 жовтня 1903 р. закликало старост ретельно контролювати виконання цих вимог, оскільки особи, які не мали мисливського квитка або дозволу на володіння зброєю, вважались браконьєрами і підлягали передбаченому переслідуванню законом [94, с.209].

Серйозну проблему для ефективного ведення мисливського господарства становлять збитки, завдані мисливськими тваринами сільськогосподарським угіддям. У першому Мисливському законі Галичини 1875 р. відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, не було передбачене, так як їх спричинила власна дичина. Мисливський закон 1897р. вже запроваджував механізм відшкодування збитків [95, с. 43-55]. Так, уповноважений до виконання полювання був зобов’язаний відшкодовувати: збитки, завдані при проведенні полювання самим уповноваженим, його працівниками, гостями та собаками, які брали участь в полюванні; збитки, завдані у його мисливському ревірі мисливськими тваринами на землі, з якої ще не зібрано урожай (крім збитків, завданих дикими качками та дикими гусками). Якщо право на полювання у мисливському ревірі, де були завдані збитки, було розподілено на декілька осіб, то вони несли між собою однакову відповідальність (стаття 51).

За збитки, завдані мисливськими тваринами, які вийшли з вольєру, відповідальність ніс власник вольєру (стаття 52). Адже уповноважений до полювання мав право обгороджувати свій ревір парканом, щоб дичина не завдавала шкоди сільському господарству (стаття 54).

Кожен власник землі мав право облаштовувати споруди, що запобігали б проникненню дичини на його територію чи відлякували її (опудало, нічні вогні, тощо). Якщо при цьому звірина гинула, уповноважений до полювання не мав права на її відшкодування (стаття 53).

Збитки, завдані дичиною у садах, городах, на шкілках, а також молодим деревам, слід було відшкодувати лише тоді, коли було встановлено проникнення диких тварин на їх територію, незважаючи на вжиті власниками сільськогосподарських угідь запобіжні заходи (стаття 55).

Закон визначав процедуру оцінки та стягнення сум за завдані селянам збитки. Повітова державна влада розглядала у першій інстанції всі скарги, що стосувалися відшкодування збитків, завданих полюванням або мисливськими тваринами. Власник полювання мав право визначити суму відшкодування і тим самим вирішити конфлікт до часу, поки буде проводитись оцінка завданих збитків повітовою владою. Протягом 14 днів державна повітова влада повинна була провести перевірку скарги на місці. При проведенні обстеження встановлювалось, чи пошкодження насправді сталось через дичину, чи при проведенні полювання. Експерт визначав суму завданих збитків, а повітова влада повинна була затвердити суму відшкодування, а також встановити суму коштів, що були витрачені на проведення обстеження, і вирішити питання про їх компенсацію (ст.ст. 57–61, 64) [20].

На практиці цей Мисливський закон не відстоював у повній мірі інтереси селян. Хоча Мисливським законом 1897 року й визначалась можливість відшкодування збитків, але селяни були незадоволені механізмом їх відшкодування. Формування мисливського законодавства в частині відшкодування збитків мало чи не найбільше політичне протистояння, що прослідковується на засіданнях Галицького сейму. Мисливське питання почало фігурувати у політичних програмах різних партій, залежно від позиції лобістів. Серед депутатів, які відстоювали інтереси селян, був Євген Олесницький доктор права, депутат сільських гмін Стрийського повіту [100, с. 68], член Народницької (проукраїнської) партії, 1900-1910 рік – депутат до Галицького сейму, голова Українського сеймового клубу [23, с. 455-456], член «Народно-християнської» депутатської групи Галицького сейму – депутат Віктор Сколишевський (повіт Велічка), депутати Галицького сейму Жардецький та Антін Могильницький. Всі ці політичні прихильники селянства у Галицькому сеймі вимагали передати повноваження призначення відшкодувань від органів державної влади до органів місцевого самоврядування (гмін), оскільки такий порядок успішно діяв у законах інших країн монархії [98, с.

1934]. Народники вже через три роки після прийняття Мисливського закону 1902 р. внесли до Галицького сейму пропозиції щодо змін у частині відшкодування збитків на користь селян, висловлюючи їх незадоволення щодо ситуації з відшкодуванням збитків, оскільки у Галичині ці справи вирішувала державна повітова влада, тоді як у Чехії та Буковині – спеціально визначені таксатори (Антін Могильницький). Здебільшого селяни Галичини не звертались до органів державної влади за відшкодуванням, оскільки їх питання лише зрідка позитивно вирішувалось на їх користь. Натомість у Нижній Австрії, де встановлені інші механізми відшкодування збитків, власники мисливських ревірів сплачують за завдані мисливськими тваринами збитки по 3-4 тис. золотих [96, с. 2009].

Критика щодо такої редакції Мисливського закону лунала і від депутата В. Сколишевського [97, с. 85], так як участь у вирішенні конфлікту відшкодування селянам збитків, завданих мисливськими тваринами, державної повітової влади унеможливлює отримання цих відшкодувань [97, с. 2012]. Соціальну напругу зумовлює те, що особи, уповноважені врегулювати це питання відповідно до вимог закону, намагаються його обійти. Депутатом Жардецьким була внесена пропозиція запровадити інститут гмінних таксаторів, які б на місці мали повноваження визначати та оцінювати збитки [99, с. 167-168].

Самі селяни направляли до Галицького сейму багато звернень (петицій) із вимогами справедливого врегулювання питань відшкодування збитків. В історичній літературі описано випадок, коли 28 вересня 1907 року у своєму виступі у Галицькому сеймі депутат Є. Олесницький визнав справу про відшкодування збитків болючою для селян, безнадійною у вирішенні, навіть, якщо в одному лише селі завдано на протязі року збитків більше ніж на 3000 крон, підтвердивши свої слова петицією селян села Коростів Стрийського повіту [98, с. 1920-1921].

Результатом політичної боротьби став змінений Мисливський закон Галичини від 13 липня 1909 року із суттєвими поступками селянам: було надано право використовувати будь-які засоби для відлякування дичини, але з умовою, що їх не не буде використано для її відлову або добування. Якщо ж дичина все ж була добута, то у такому випадку уповноважений до полювання не мав право домагатись відшкодування за дичину. Надавалось право кожному

власнику землі обгородити у будь-який спосіб своє поле, щоб на його сільськогосподарські угіддя не заходила дичина.

Великою поступкою для селянства став механізм відшкодування збитків: оцінка та процес виплати відшкодувань покладались лише на гміну, що у першій інстанції повинна була вирішувати конфліктні ситуації між уповноваженим до полювання та селянами. Якщо одна із сторін конфлікту була не задоволена вирішенням, то справа направлялась до третейського суду, а якщо одну із сторін не задовольняло і рішення третейського суду, то справу можна було направити у звичайний суд. Отже, селяни домоглись не лише передачі компетенції вирішення конфлікту від державної влади до громади, якій вони більше довіряли, але й багаторівневої процедури оскарження рішень.

Половина квоти складу третейських судів складали представники виконавчої, а половину – представницької влади. Якщо третейський суд не призначив селянинові відшкодування, то він повинен був оплатити суду кошти, витрачені для проведення судових процедур. Вирішення справи про відшкодування повинно було вирішуватись на протязі восьми днів [97, с. 2063-2065].

Для оперативного вирішення питання відшкодування збитків селянам керівник мисливського ревіру, який не проживав на цій території, призначав місцевого заступника, який мав повноваження вирішувати всі справи, що стосувались відшкодування збитків. Мисливським законом 1927 р. врегульовувалися відносини між власником (орендарем) права полювання та виробниками сільськогосподарської продукції. Серед іншого було визначено, що домагатися відшкодувань можна було лише за збитки, заподіяні такими видами мисливських тварин як олень, кабан, козуля. Збитки, завдані іншими видами тварин, могли не братись до уваги. Якщо дичина зробила шкоду у сільськогосподарських угіддях, що не входили до якого-небудь мисливського господарства, то в такому випадку була передбачена солідарна відповідальність власників або орендарів сусідніх мисливських господарств.

Нововведенням цього Мисливського закону стала відповідальність за збитки, спричинені не лише мисливськими тваринами, а й мисливцями при проведенні полювання (ст. 57).

Отже, організація мисливського господарства у Галичині кінця XIX- початку XX століття здійснювалась під контролем держави. Для

ефективного ведення мисливського господарства законодавчо встановлювалась мінімально допустима площа мисливських угідь. Власникам земельних ділянок дозволялись різні способи використання земельних ділянок, а саме: самостійне ведення мисливського господарства або надання земельної ділянки в оренду. Надання в користування мисливських угідь відбувалось виключно на конкурентній основі шляхом організації державною владою аукціонів. Передбачались певні природоохоронні заходи по знищенню хижаків, добуванню певного виду тварин та статі у певний час. Врегульовувалось питання власності дичини та покарання за браконьєрство (крадіжку). Для забезпечення охорони мисливських угідь висувались високі вимоги до мисливських охоронців: щодо моральності та професійних показників. Велику роль в організації охорони мисливських тварин відігравали громадські мисливські організації. Обмеження допуску до полювання відбувалось шляхом законодавчого встановлення права полювання особам, які отримали мисливський білет. Незважаючи на сприятливі географічні умови ведення мисливського господарства в Галичині, у порівнянні із іншими адміністративними одиницями Австро-Угорської імперії та Другої Речі Посполитої залишалось на досить низькому рівні, що було зумовлено низьким рівнем сільського господарства та порівняно низькою мораллю місцевого населення.

Висновки до розділу 1

1. В результаті аналізу літератури з питань державного регулювання ведення мисливського господарства у Галичині, більшість якої вийшла за часів Австро-Угорської імперії та II Речі Посполитої, виявлено, що вивчення його проблем лежить у фаховому полі юридичної, історичної та економічної наук. Вивчення матеріалів мисливської періодичної преси Галичини досліджуваного періоду великою мірою спричинилося до збору фактів, що стосувались державного регулювання ведення мисливського господарства. Проте об’єктивність окремих публікацій є досить дискусійною, оскільки елітарність цієї галузі допускала до можливості публікуватись у засобах масової інформації здебільшого аристократію, що тенденційно та дещо спотворено передавала процес формування державного управління мисливським господарством.

2. Виявлено, що розвиток мисливського господарства в Галичині поступався іншим краям Австро-Угорської імперії, однак займав важливе соціально-економічне значення в житті населення краю.

3. Встановлено, що державне регулювання у сфері боротьби з браконьєрством та визначення ступеню покарання у великій мірі залежить від політико-правового устрою держави. Гуманізація покарань за браконьєрство у Галичині тісно пов'язана з гуманістичним розвитком суспільства, що еволюціонувало у своєму трактуванні сучасного поняття браконьєрства від крадіжки дичини (злодійства) до порушення чужого права полювання. Більше того, позитивний досвід Галичини – використання штрафів за незаконно добуту дичину чи коштів від її реалізації на доброчинні цілі місцевої громади, має соціальну значимість і для сучасної України, де боротьба з браконьєрством знаходиться на низькому рівні.

4. Встановлено, що законодавче забезпечення правового статусу осіб, в обов'язки яких входив нагляд за дотриманням мисливського законодавства, характерне і для Галичини, і для сучасної України. Проте, в умовах сучасної України залишається правова неврегульованість статусу єгерів приватних мисливських господарств, що не сприяє ефективній боротьбі із браконьєрством. Крім того, з вітчизняного законодавства випав моральний, культурний та освітній статус мисливського охоронця, який був прописаний у мисливському законодавстві Галичини. Була і залишається низька вмотивованість та мораль мисливської охорони.

5. Доведено, що запровадженням мисливських квитків в Австро-Угорській імперії державою врегульовувалось на законодавчому рівні питання допуску до полювання певних осіб, що провокувало конфлікт інтересів у тодішньому суспільстві. Однак реалізація мисливських білетів у Галичині мала набагато суттєвіше економічне значення у соціальному плані, ніж в сучасній Україні (кошти, отримані від видачі посвідчень мисливця, йшли на різні соціальні потреби суспільства відповідно до законодавства держав, що входили до Австро-Угорської монархії). Отже, у значній мірі механізм регулювання видачі мисливських білетів знаходився і знаходиться у площині культурних та моральних цінностей, економічного значення мисливського господарства та політичних режимів, що й формували правове регулювання видачі посвідчення мисливця.

РОЗДІЛ 2
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПОЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Розвиток вітчизняного регулювання мисливського господарства

Мисливство (колись – ловецтво) у Галичині з кінця ХІХ століття і до нашого часу пройшло трансформації у юридичній та економічній площинах. Фактично перші мисливські закони Галичини зосереджували свою увагу виключно на державному регулюванні полювання, про що свідчить назва трьох «Ловецьких законів» Галичини (1875, 1897, 1910р.р), а сам механізм державного регулювання ведення мисливського господарства не був прописаний. Тож для організації державного управління мисливським господарством пріоритетним є визначення мисливської галузі, як об’єкту державного управління. В умовах сучасної України державне регулювання тваринного світу зосереджується на двох аспектах: ведення мисливського господарства і полювання, а основний закон, що врегульовує ведення мисливського господарства, називається «Про мисливське господарство та полювання» [65].

До економічного аспекту державного регулювання мисливського господарства належить вирішення таких завдань як надання в користування мисливських угідь, визначення права власності на дичину, визначення лімітів добування мисливських тварин по їх видах, повноваженнях осіб щодо охорони мисливських угідь від браконьєрства, відшкодування за нелегальне добування дичини;

Вирішення державою соціальних питань у регулюванні ведення мисливського господарства передбачає відшкодування збитків, завданих сільськогосподарським культурам мисливськими видами тварин, оплату за користування мисливськими угіддями та державним мисливським фондом, допуск громадян до права полювання.

Важливе значення займає гуманітарний вектор державного регулювання мисливського господарства. Актуальними залишаються питання гуманного поводження з мисливськими видами тварин під час полювання, дотримання ветеринарно-санітарних вимог при розведенні дичини, профілактика виникнення масового падежу тварин та виникнення епізоотій.

Із встановленням у 1939 р. в Галичині радянської економічної системи сповідується соціалістична власність на засоби виробництва у формі державної (загальнонародної) і колгоспно-кооперативної власності. Основною формою соціалістичної власності була державна

власність [57, с. 15]. До виключної власності держави віднесено землю, надра, води, ліси, а полювання та ведення мисливського господарства регламентувалося положенням «Про полювання та мисливське господарство Української РСР», затверджене Постановою Ради Міністрів УРСР № 473 від 8 серпня 1969 р. При такому економічному режимі веденням мисливського господарства могли займатися лише державні підприємства та товариства мисливців та рибалок.

З утворенням незалежної України у 1991 р. основними законами, що регулюють ведення мисливського господарства є Конституція України [57, с. 15], Закон України «Про мисливське господарство та полювання» (2000) [65], Закон України «Про тваринний світ», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [101], Кодекси України «Про адміністративні правопорушення» [102], та «Кримінальний Кодекс» [103]. Серед основних нормативно-правових документів слід відзначити Постанову Кабінету Міністрів України № 780 від 20 липня 1996 р. «Про затвердження Положення про мисливське господарство та порядок здійснення полювання» [104, с. 154-166], що вперше врегульовувала на території України правові, економічні та організаційні засади діяльності юридичних і фізичних осіб у галузі мисливського господарства та полювання; наказ Міністерства лісового господарства України від 12 грудня 1996 року № 153 «Про затвердження типового договору про умови ведення мисливського господарства» [105, с. 199-203], наказ Державного комітету лісового господарства України від 31 серпня 2000 року № 97 «Про використання коштів, отриманих від реалізації користувачам мисливських угідь ліцензій на добування мисливських тварин, а також за видачу посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини та порушень правил полювання» [106, с. 168].

У галузі державного регулювання мисливського господарства особливої уваги заслуговує Закон України «Про мисливське господарство та полювання» [65], що визначає принцип рівності прав усіх користувачів мисливських угідь, тобто, найбільш дискусійне для державного врегулювання питання. Однак, проблемними залишаються питання надання у користування мисливських угідь, умов ведення мисливського господарства, правил полювання, відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, повноваження осіб на здійснення охорони мисливських угідь, переслідування порушників правил полювання тощо. Так, організація мисливського господарства

та надання мисливських угідь в користування врегульовуються ст. 1 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], яка, визначаючи поняття «мисливські угіддя», встановлює, що в користування мисливські угіддя надаються лише спеціалізованим мисливським господарствам, установам та організаціям, в яких створені спеціалізовані підрозділи для ведення мисливського господарства; ст. 22 визначає державних уповноважених для надання мисливських угідь в користування, зокрема: Верховну Раду Автономної Республіки Крим, обласні ради, Київську та Севастопольську міські ради за поданням територіального органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства та полювання, а також необхідні погодження Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, територіальними органами спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, а також з власниками або користувачами земельних ділянок. Крім того, визначається термін надання у користування мисливських угідь – 15 років, а також площа мисливських угідь, що надаються користувачеві, – не менше 3 тисячі гектарів, але не більше ніж 35% від загальної площі мисливських угідь Автономної Республіки Крим, області та м. Севастополя. Закон, сприяючи розвитку мисливських господарств, захищає переважне право на користування мисливськими угіддями власників та постійних користувачів земельних ділянок або користувачів мисливських угідь, які продовжують термін користування цими угіддями.

Право власності на мисливські тварини прописано ст. 3 Закону України «Про мисливське господарство та полювання»: мисливські тварини, які перебувають у стані природної волі, є об’єктом права власності українського народу, а від імені українського народу право власника мисливських тварин здійснюється органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Дичина належить до природоохоронних ресурсів загальнодержавного значення [65]. Добування дичини погоджується із спеціально уповноваженими органами влади, що визначається лімітом.

Користування мисливськими тваринами може здійснюватися з вилученням або без вилучення їх з природного середовища чи штучно

створених напіввільних умов. Так, ст. 14 цього закону визначає, що для вилучення мисливських тварин необхідно мати такі документи, як посвідчення мисливця, щорічну контрольну картку обліку добутої дичини і порушень правил полювання з відміткою про сплату державного мита та дозвіл на добування мисливських тварин (ліцензія, відстрільна картка, дозвіл на діагностичний та селекційний відстріл тощо). Нововведення Закону полягає в тому, що впроваджується загальнодержавний документ «Посвідчення мисливця», умовою отримання якого є здача відповідного екзамену у територіальних органах Держкомлісгоспу України. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] видача посвідчень мисливця, без якого заборонене полювання, покладається на спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань ведення мисливського господарства та полювання. Також до його повноважень відноситься порядок видачі посвідчення мисливця та проведення відповідного екзамену, що необхідно скласти для отримання посвідчення (ст. 6). Крім того, порядок видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання визначається також наказом Міністерства лісового господарства України від 21.03.1997 року № 32, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 17 травня 1997 року «Про затвердження Порядку видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання» [107, с. 131], та покладається на територіальні органи Міністерства. Крім того, відповідно до цього наказу термін дії посвідчення мисливця не обмежений, в той час як термін дії контрольної картки обмежується одним календарним роком.

Розмір плати за видачу посвідчення мисливця та щорічної контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства та полювання за погодженням з центральним органом виконавчої влади з питань фінансів. Відповідно наказом Державного комітету лісового господарства України від 24.11.2005 року № 492, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12 грудня 2005 року за № 1488/11768, «Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання» [107, с. 131] встановлено вартість

оплати за видачу посвідчення мисливця і щорічної контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання у розмірі: за видачу посвідчення мисливця – 50 грн., щорічної контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання – 10 грн. Вартість виготовлення дублікату посвідчення мисливця становить 100 грн., а дублікату контрольної картки обліку добутої дичини становить – 30 грн. Кошти, отримані за видачу посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини, використовуються відповідно до порядку, визначеного наказом Державного комітету лісового господарства України від 31 серпня 2000 року № 97 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12 вересня 2000 року за № 599/4820 «Про використання коштів, отриманих від реалізації користувачам мисливських угідь ліцензій на добування мисливських тварин, а також за видачу посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини та порушень правил полювання». Відповідно до цього наказу зазначені кошти направляються на біотехнічні заходи, придбання кормів для підгодівлі диких тварин, відрядження та інші цілі, що покладені на Держкомлісгосп України [108].

Крім того, від сплати збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання звільняються пільговики (учасники бойових дій періоду Великої Вітчизняної війни, інвалідів війни всіх груп, інвалідів 1-ї групи всіх категорій, учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС першої категорії). Державне мито сплачується відповідно до ст. 2 п.8 Декрету Кабінету Міністрів «Про державне мито» [109, с. 113] за видачу дозволів на право полювання. Цей Декрет визначає також вартість державного мита за видачу щорічної контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання у розмірі 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (ст. 3), і воно сплачується за місцем розгляду та оформлення документів і зараховується до бюджету органів місцевого самоврядування (ст. 6).

Законодавство чітко прописує випадки обмеження або, навіть, і призупинення права користування мисливськими угіддями. Крім випадків закінчення терміну користування, добровільної відмови від користування, припинення діяльності юридичних осіб, яким надано у користування мисливські угіддя, стаття 23 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] передбачає втрату права

користування мисливськими угіддями через систематичне невиконання обов’язків щодо охорони та відтворення мисливських тварин, зобов’язань, обумовлених договором між користувачем мисливських угідь та власником (користувачем) земельних ділянок або територіальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства та полювання, погіршення якості мисливських угідь з вини їх користувача. Уповноважені на надання у користування мисливських угідь органи приймають й рішення про припинення права користування мисливськими угіддями.

Велике значення для державного регулювання економічного розвитку мисливського господарства має положення, прописане у ст. 24 про стягнення оплати за користування мисливськими угіддями, розмір та порядок внесення якої визначаються у договорі між користувачем мисливських угідь та власником або постійним користувачем земельних ділянок, на яких знаходяться ці угіддя. Основними чинниками, що впливають на розмір оплати за користування мисливськими угіддями, є їх місцезнаходження, природна якість тощо. Проте суттєво гальмує виконання цієї статті прикінцеве положення Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], відповідно до якого ця стаття набирає чинності з 1 січня 2015 року.

З метою покращення організації мисливського господарства, його економічної діяльності та природоохоронних функцій у цьому ж Законі прописані обов’язки користувачів мисливських угідь (стаття 30). Серед них: встановлені правила, норми, ліміти і строки добування мисливських тварин; біотехнічні заходи; охорона і відтворення мисливських тварин; визначення пропускної спроможності мисливських угідь та забезпечення їх упорядкування, раціонального використання державного мисливського фонду; покращення екологічного стану мисливських угідь; первинний облік чисельності і добування мисливських тварин; вивчення стану та характеристики угідь; щорічне вкладання коштів на їх охорону і відтворення з розрахунку на 1 тисячу гектарів лісових угідь не менше тридцяти, польових – двадцяти п’яти, водно-болотних – двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

До обов’язків користувачів мисливських угідь входить тісна співпраця з територіальними органами спеціально уповноваженого

центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства та полювання, ветеринарними, санітарно-епідеміологічними службами у питанні виявлення випадків захворювань тварин, погіршення стану середовища їх перебування, виникнення загрози знищення та загибелі тварин. Передбачаються також спільні комплексні заходи щодо профілактики і боротьби із захворюваннями згідно з державними ветеринарно-санітарними вимогами (проведення представниками органів державної ветеринарної медицини ветеринарно-санітарної експертизи дичини, призначеної для використання на харчові цілі, здійснення охорони державного мисливського фонду, створення єгерської служби, охорона тварин, занесених до Червоної книги України і включених до переліків видів тварин, які підлягають особливій охороні на території Автономної Республіки Крим та областей).

Контрольно-регулюючі функції держави прописані у вимогах Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] (ст. 30) – безперешкодно допускати до перевірки стану усіх об’єктів мисливських угідь, де утримуються, переробляються та реалізуються мисливські тварини, представників органів, що здійснюють державний контроль у галузі мисливського господарства та полювання. У разі систематичного невиконання вимог закону або порушення користувачем мисливських угідь перелічених вимог спеціально уповноважені органи виконавчої влади можуть вимагати від користувача мисливських угідь усунення порушення у визначений термін або заборонити використання державного мисливського фонду в угіддях цього користувача на термін до двох років.

Організація мисливського господарства, що безпосередньо пов’язана з наданням у користування мисливських угідь, регулюється і іншими нормативно-правовими актами. Так, після винесення позитивного рішення обласною радою щодо надання в користування мисливських угідь між користувачем мисливських угідь та обласним управління лісового та мисливського господарства укладається типовий договір про умови ведення мисливського господарства. Зміст типового договору затверджено наказом Міністерства лісового господарства України від 12 грудня 1996 року № 153 «Про затвердження Типового договору про умови ведення мисливського

господарства» [105, с. 199-203]. Відповідно до п.2 цього договору користувач мисливських угідь зобов'язується виконувати вимоги національного законодавства щодо умов ведення мисливського господарства.

На сучасному етапі мисливські угіддя надаються в користування як фізичним, так і юридичним особам відповідно до рішення органу місцевого самоврядування (обласною радою). Як вже зазначалось, право добування мисливських тварин надається у межах виділених лімітів. Проте за користування сервітутними правами на полювання оплата власникам земельних ділянок не проводиться.

Відповідно до статті 10 Закону України «Про тваринний світ» [66, с. 97] визначається, що громадяни мають право на компенсацію шкоди, завданої дикими тваринами, але в сучасній Україні механізму відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, не існує. Відсутність правового регулювання цього питання зумовлюється в сучасній Україні невеликою щільністю мисливських тварин, які практично не завдають шкоди сільськогосподарським угіддям. Однак відсутність державних механізмів впливу на ці проблеми негативно позначається на економічному значенні мисливських господарств.

Законом України «Про мисливське господарство та полювання» [65] на державу покладається велика відповідальність у боротьбі з незаконним полюванням (браконьєрством). Так, статтею 20 встановлено заборони щодо здійснення полювання.

Незаконні способи полювання Мисливський закон розглядає у чотирьох аспектах. По-перше, це неналежне оформлення дозвільних документів при добуванні тварин: полювання без належного дозволу та документів, визначених статтею 14 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», полювання на тварин, які не вказані у дозволах на добування мисливських тварин або понад встановлену норму, транспортування або перенесення добутих тварин чи їх частин без відмітки цього факту у щорічній контрольній картці обліку добутої дичини і порушень правил полювання, а також у дозволі на їх добування, полювання на заборонені для добування певні види тварин. По-друге, порушення територіальних меж при добуванні тварин: полювання в заборонених місцях (на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, на відтворювальних ділянках, у межах населених пунктів, в угіддях, не вказаних у дозволі, на відстані ближче ніж 200 метрів від будівель населеного пункту, де можливе

перебування людей), полювання з порушенням установленого для певної території порядку здійснення полювання. По-третє, порушення термінів добування тварин: полювання у заборонений час (у недозволені для полювання строки на відповідні види тварин, у темний період доби). По-четверте, використання заборонених знарядь та способів полювання: петель, самострілів, ловчих ям, отруйних та анестезуючих принад, живих сліпих чи знівечених тварин як принад, звуковідтворювальних приладів та пристроїв, електричного обладнання, штучних світлових джерел, приладів нічного бачення, вибухових речовин, з під'їзду на автомототранспорті, на плавучих засобах з працюючим двигуном, з літаків та вертольотів, з немисливської вогнепальної, пневматичної та іншої стрілецької зброї. До заборонених способів полювання відносяться також руйнування жител тварин, бобрових загат, гнізд птахів, використання газу та диму, полювання на тварин, які зазнають лиха, полювання з мисливськими собаками, ловчими звірами і птахами без наявності на них паспорта, допускання собак у мисливські угіддя без нагляду.

Порушення цих вимог вважається браконьєрством. Особи, винні у незаконному полюванні, несуть відповідальність як відповідно до адміністративного, так і до кримінального кодексів, а за завдані збитки – ще й цивільно-правову відповідальність.

Закон України «Про мисливське господарство та полювання» [65] сприяє державному регулюванню гострих та проблемних питань у мисливському господарстві, до яких, без сумніву, належить боротьба з браконьєрством. Проте для переслідування порушників правил полювання існує також адміністративний та кримінальний Кодекси України. Так, під юрисдикцію статті 85 Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» [102] потрапляють такі порушення правил полювання: полювання без належного дозволу, в заборонених місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями або способами, на заборонених для добування тварин, допуск собак у мисливські угіддя без нагляду, полювання з порушенням установленого для певної території порядку здійснення полювання, наслідком яких стало добування, знищення або поранення тварин, транспортування або перенесення добутих тварин чи їх частин без відмітки цього факту у контрольній картці обліку добутої дичини і порушень правил полювання чи у дозволі на їх добування, що передбачають попередження або штрафування порушників у розмірі від шести до

шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, посадових осіб – від 30 до 90 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Повторне порушення визначених правил полювання передбачає ще суворіше покарання: накладання штрафу на порушників у розмірі від 60 до 120 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, та незаконно добутих об’єктів тваринного світу. Можливим є також позбавлення зловмисника ще й права полювання терміном до трьох років. Посадові особи у випадку повторного порушення правил полювання можуть бути оштрафовані від 90 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, що є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об’єктів тваринного світу.

Крім того, деякі злочини, пов’язані з незаконним полюванням, передбачають покарання відповідно до Кримінального кодексу України. Так, статтею 248 ККУ передбачено покарання за порушення правил полювання з заподіянням істотної шкоди (матеріальні збитки на суму, що у 250 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян), за незаконне полювання у заповідниках та на інших територіях природно-заповідного фонду, за полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України, передбачається штраф від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи терміном від 160 до 240 годин, або обмеження волі на термін до трьох років з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого. Суворіші покарання передбачені Кримінальним Кодексом для посадових осіб, які, використовуючи службове становище, порушують правила полювання, за незаконне полювання за попередньою змовою групою осіб або способом масового знищення звірів, птахів чи інших видів тваринного світу, з використанням транспортних засобів, а також для осіб раніше засуджених за злочин, передбачений цією ж статтею. Злочинці не завжди відбуваються високим штрафом (від 200 до 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), передбачено також обмеження волі на термін до п’яти років або позбавлення волі на той самий термін з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого.

Не менш важливим для державного регулювання мисливського господарства є визначення контролюючих функцій держави у цій

галузі. Правовими нормами регулюються функціональні повноваження, статус осіб, уповноважених здійснювати охорону мисливських угідь. Так, відповідно до статей 29 та 30 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] визначається, що з метою охорони мисливських угідь користувачі угідь створюють єгерську службу з розрахунку не менше як один єгер на п’ять тисяч гектарів лісових або десять тисяч гектарів польових чи водно-болотних мисливських угідь та здійснюють охорону державного мисливського фонду.

Крім того, йдеться про можливість контролювати мисливські правопорушення користувачами мисливських угідь. Так, стаття 39 цього ж Закону визначає, що право складати протоколи про порушення правил полювання мають єгері та посадові особи користувачів мисливських угідь, уповноважених на охорону державного мисливського фонду. Проте ці права поширюються виключно на посадових осіб державних мисливських господарств. Існує і громадський контроль за полюванням (стаття 38), тобто, здійснення контролю громадськими мисливськими інспекторами. Але у теперішній редакції Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] (стаття 39) їм не надано право складати адміністративні протоколи про порушення правил полювання.

Визначається і правовий статус працівників, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання, зокрема, стаття 39 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] визначає їх право перевіряти документи на право полювання та добування мисливських тварин, зупиняти транспортні засоби та проводити їх огляд та огляд речей, знарядь полювання, добутої продукції та інших предметів, доставляти осіб, які порушують вимоги цього Закону, до органів внутрішніх справ, органів місцевого самоврядування, вилучати в осіб, які порушують правила полювання, знаряддя добування тварин, транспортні засоби, а також відповідні документи, фотографувати, проводити звукозапис, кіно- та відеозйомку як додаткові заходи для запобігання та розкриття порушень правил полювання та інших вимог, встановлених цим Законом, складати протоколи про порушення правил полювання та інших вимог, встановлених цим Законом, тощо. Закон України «Про мисливське господарство та полювання» [65] визначає право посадових осіб спеціально уповноваженого

центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства та полювання, їх органів на місцях, посадових осіб користувачів мисливських угідь, а також громадських інспекторів охорони навколишнього природного середовища та громадських мисливських інспекторів під час проведення рейдів, пов'язаних з охороною державного мисливського фонду, перебувати у мисливських угіддях із зброєю незалежно від строків полювання за наявності у них службового посвідчення чи посвідчення громадського інспектора та письмового розпорядження (наказу) на проведення рейду.

Відповідно до кваліфікаційних характеристик професій працівників «Лісове господарство та пов'язані з ним послуги» завдання з охорони державного мисливського фонду покладається і на лісника [110, с. 32].

Перелік осіб, які мають право складати адміністративні протоколи про порушення правил полювання, визначено у статті 255 Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» [102]. Відповідно до неї складання протоколів по статті 85 цього ж Кодексу (порушення правил використання об'єктів тваринного світу) покладається на посадових осіб органів державної прикордонної служби, посадових осіб органів внутрішніх справ, посадових осіб органів мисливського господарства, посадових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі екології та природних ресурсів. Кодекс України «Про адміністративні правопорушення» [102] також визначає уповноважені органи, яким надається право розгляду протоколів про адміністративні порушення, пов'язані з порушенням правил використання об'єктів тваринного світу. Так, статті 242 та 242-1 визначають, що розглядати такого роду адміністративні протоколи мають право посадові особи органів мисливського господарства та посадові особи спеціально уповноваженого органу центрального органу виконавчої влади у галузі екології та природних ресурсів. Визначено і посадових осіб, які мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення від імені органів мисливського господарства та від імені органу виконавчої влади у галузі екології та природних ресурсів.

За спричинені мисливському господарству збитки внаслідок незаконного добування мисливських тварин передбачена цивільно-правова відповідальність. Загальні підстави і умови відповідальності за спричинення шкоди встановлені нормами цивільного права. Згідно ст. 1166 ЦК України, особа, що завдала шкоду майну фізичної чи юридичної особи, відшкодовує її у повному обсязі [111]. Правовою підставою для стягнення збитків є наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та Державного комітету України «Про затвердження такс нарахування розміру стягнення за збитки, заподіяні незаконним добуванням або знищенням диких звірів і птахів (крім видів, занесених до Червоної книги України), їх жител, біотехнічних споруд» № 332/262 від 18.07.2007р., відповідно до якого визначається і розмір збитків, завданих мисливському господарству через незаконне добування мисливських тварин [112, с. 318-320]. Встановлено також такси відшкодування на всі мисливські тварини, а також за знищення гнізда, нори, інших жител тварин, ембріонів, за вилучення яєць із гнізда, за знищення або пошкодження біотехнічних споруд тощо. Так, для прикладу: найбільше стягнення у розмірі 20 тис. грн. передбачене за незаконне добування лося і найменше – 100 грн. за білку.

Матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну тваринному світу, несуть також працівники природоохоронних органів нарівні з правопорушниками [113]. Таким чином державне регулювання визначає правові та фінансові засади організації мисливського господарства. Зокрема, у частині надання в користування мисливських угідь врегульовано право користування мисливськими угіддями не залежно від форми власності та організації господарства (на фізичну, юридичну особу).

Негативним чинником впливу на розвиток мисливського господарства у національному мисливському законодавстві залишається перенесення терміну оплати за користування мисливськими угіддями, що не дає можливості застосувати конкурентний механізм при наданні їх в користування. Крім того, на нашу думку, слід запровадити правове врегулювання відшкодувань за завдані мисливськими тваринами збитки сільськогосподарським та лісовим господарствам. Позитивним аспектом є те, що мисливське законодавство передбачає першочергове право ведення мисливського господарства за власником земельної ділянки. Але на практиці це

здійснити не вдається по причині визначення мінімальної площі для ведення мисливського господарства – 3 тис. га.

Стаття 1 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» визначає «мисливське господарство як галузь – сферу суспільного виробництва, основними завданнями якого є охорона, регулювання чисельності диких тварин, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвиток мисливського собаківництва» [65]. Проте, у мисливському законодавстві багатьох країн Європи існує норма обов'язкової прибутковості мисливських господарств, що на нашу думку, є доцільним та раціональним. Адже, при збитковому веденні мисливського господарства користувачі мисливських угідь неспроможні виконувати покладені на них функції щодо охорони мисливських видів тварин, відшкодування збитків, завданих сільськогосподарським виробникам, оплати за користування сервітутами для ведення мисливства. Впровадження поправки до національного мисливського законодавства про прибутковість ведення мисливських господарств сприятиме ефективному його веденню.

2.2. Правове забезпечення діяльності мисливського господарства

Ключовою проблемою ефективного ведення мисливського господарства є модель формування, на основі якої базується право на добування мисливських тварин та отримання доходів від ведення мисливського господарства. У засадах національної екологічної політики модель ведення мисливського господарства в Україні збереглася ще з радянських часів і вважається невідповідною сучасним ринковим відносинам, показує повну неефективність і є гальмує розвиток мисливського господарства в Україні. Три чверті мисливських угідь не мають реального господаря, є гуртовою власністю. Мисливці не зацікавлені вкладати свою працю і кошти в конкретні ділянки мисливських угідь не тільки тому, що вони їм не належать, але й через відсутність гарантії, що результатами праці скористається саме цей конкретний мисливський колектив. Крім того, потенційні можливості наших угідь використовуються вкрай неефективно, а особливо незадовільно ведеться мисливське

господарство в системі Українського товариства мисливців та рибалок, що має в своєму користуванні 74% мисливських угідь України (38,3% лісових угідь країни) [114, с. 179-183]. Саме тому вагоме значення для ефективного ведення мисливського господарства має надання їх у користування ефективному господарю.

Питання надання в користування мисливських угідь ефективному господарю намагаються вирішити не один рік. Так, Міністерство лісового господарства відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20 липня 1996 р. № 780 «Про затвердження Положення про мисливське господарство та порядок здійснення полювання» звернулось до начальників обласних управлінь лісового господарства з листом від 24.10.1996 р. № 03-06/2250, рекомендуючи встановити для успішного ведення мисливського господарства конкретного господаря для конкретних мисливських угідь. Завдання полягало в тому, щоб не закріплювати мисливські угіддя за обласними радами товариства, а лише за районними організаціями [115, с. 1]. Листом від 29.10.1996 р. № 03-08/2325 Міністерство лісового господарства України висловило також свою позицію Голові Президії Всеукраїнської ради УТМР, вважаючи неприйнятним закріплення мисливських угідь за обласними радами УТМР, так як згідно з статутом УТМР його обласним радам не надано повноважень здійснювати ведення мисливського господарства. Адже обласна рада УТМР є керівним органом в період між конференціями обласної організації товариства. І оскільки успішне ведення мисливського господарства напряму залежить від надання конкретним користувачам конкретних мисливських угідь, то у системі УТМР вони повинні надаватись виключно районним організаціям УТМР. Міністерство лісового господарства запропонувало Всеукраїнській раді УТМР невідкладно вирішити питання про надання права юридичної особи райорганізаціям товариства, так як відповідно до Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» заборонене монопольне становище підприємця, частка якого на ринку певного товару (послуг) перевищує 35 відсотків [116, с. 1]. Для підтвердження своєї правоти Мінлісгосп заручився листом юридичного управління Кабінету Міністрів України з висновком, що обласна організація УТМР як громадська організація безпосередньо не може забезпечити всіх обов’язків, покладених Положенням «Про мисливське господарство та порядок здійснення полювання» на

користувачів мисливських угідь [117, с. 1]. Проте, всупереч рішенню Мінлісгоспу України про недопущення надання мисливських угідь у користування обласним організаціям УТМР, вони зуміли закріпити за собою мисливські угіддя шляхом створення підприємств. Так, в Івано-Франківській області утворено «Мисливсько-риболовне виробниче підприємство», за яким закріплено 228,1 тис. га мисливських угідь, що знаходяться в шести адміністративних районах.

Всього в Україні станом на 1 грудня 2011 року надано у користування 46881,55 тис. га мисливських угідь, в тому числі: УТМР − 32315,9 тис.га, ДКЛГ − 5499,8 тис. га, ТВМРУ − 814,7 тис. га, товариству «Динамо» − 146,6 тис. га, іншим користувачам − 8104,5 тис. га (у відсотковому відношенні: УТМР − 68,9%, ДКЛГ − 11,7%, ТВМРУ − 1,7%, товариство «Динамо» − 0,3%, інші − 17,3%) [118, с. 1].

Черговим кроком у підвищенні ефективності ведення мисливського господарства став наказ Державного комітету лісового господарства України від 12.07.2005р. № 371 «Про заходи щодо виконання Указу Президента України від 23.05.2005р. № 837 «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення, раціонального використання мисливських тварин» [119, с. 1-2], де вказано на факти неефективного вкладення коштів у цій сфері. Так, на 1 тис. га мисливських угідь у середньому по Україні витрати становили 943 грн.: по Держкомлісгоспу – 2211 грн., товариству військових мисливців та рибалок – 1215 грн., а найменше по Українському товариству мисливців та рибалок – 495 грн. Саме тому начальникам територіальних управлінь Держкомлісгоспу було наказано надавати у користування мисливські угіддя лише після розробки бізнес-плану на термін користування [119, с. 1-2].

Держкомлісгосп також намагався запровадити принципи конкурентного надання мисливських угідь у користування і доручив директору Українського науково-дослідного інституту лісового господарства і агромеліорації вивчити питання порядку та розміру внесення оплати за користування мисливськими угіддями в країнах Прибалтики, Східної Європи та підготовки рекомендацій відповідно до умов України [120, с. 1-3]. І хоча у законодавстві поки не відображено принцип конкурентності при наданні у користування мисливських угідь, проте Івано-Франківське обласне управління лісового господарства зобов’язало сектор мисливського господарства розробити заходи щодо положення про «Порядок надання

мисливських угідь на конкурентних принципах», а також вивчити питання та подати пропозиції по створенню приватних мисливських господарств [121, с. 1- 2]. Хоча у законодавстві не прописані вимоги щодо попереднього визначення кандидата на отримання у користування мисливських угідь, проте з ініціативи Івано-Франківської обласної державної адміністрації було затверджено «Положення про попередній відбір претендентів для надання мисливських угідь на конкурентних засадах» [122, с. 1-2] та створена компетентна комісія. Відповідно до п.4. цього Положення претенденти подають заявки в обласне управління лісового та мисливського господарства, а пунктом 6 визначено вимоги до претендента на отримання мисливських угідь у користування. Зокрема, це – бізнес-план розвитку мисливського господарства, в якому повинні бути враховані такі вимоги:

- обсяг вкладення коштів;
- чисельність єгерської служби, середня заробітна плата, освітній рівень;
- матеріально-технічне забезпечення (автотранспорт, зброя, засоби зв’язку та інше);
- зобов’язання щодо обсягів біотехнічних заходів (годівниці, солонці, корми, кормові поля, вольєри, тощо);
- облаштування мисливських доріг та стежок;
- зобов’язання щодо підтримки місцевих громад;
- зобов’язання щодо відшкодування збитків, завданих дикими тваринами сільському і лісовому господарству.

Відповідно до п. 9 цього положення, лише претендент, який отримав рекомендації комісії, має право на збір відповідних погоджень для сесії обласної ради [122, с. 1-2].

Наслідком неконкурентного надання мисливських угідь у користування є їхня збитковість. Так, наказом Держкомлісгосп України від 04.12.2008 р. № 314 «Про стан ведення мисливського господарства в Житомирській, Кіровоградській та Миколаївській областях» [123, с. 1-2] відзначалось, що в цілому по галузі надходження, отримані від мисливської діяльності, складають 45% до витрат на його ведення. Лише у Луганському та Миколаївському обласних управліннях досягнуто рентабельності, що відповідно становить 11% та 6%. Найгірша ситуація у Дніпропетровському та

Чернігівському обласних управліннях, де надходження по відношенню до витрат становлять лише 6%.

Мають місце порушення діючого законодавства щодо надання мисливських угідь у користування. Так, Рівненська та Харківська обласні ради, порушуючи статтю 22 Закону «Про мисливське господарство та полювання» [65], надали облрадам УТМР мисливські угіддя, що складають відповідно 52,2% і 84,4% площі всіх угідь області [123, с. 1-2].

Слід відзначити, що системне ігнорування органами державної влади та місцевого самоврядування мисливського законодавства мало місце і в Івано-Франківській області. Так, відповідно до вимог ст. 22 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] мінімальна площа мисливських угідь повинна становити 3 тис. га, тоді як мисливському господарству «Тисмениця» надано 0,5 тис. га мисливських угідь [124, с. 1-5]. Крім того, уповноважені владні структури не реагували відповідним чином на порушення статті 28 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», відповідно до якої користувачі мисливських угідь зобов'язані забезпечити впорядкування мисливських угідь. Наприклад, мисливське господарство «Тисмениця» та Косівська райрада УТМР не виконували цю вимогу 10 років (1996-2006р.р), вели мисливське господарство без мисливського впорядкування. Хоча Івано-Франківське ОУЛМГ листом від 5 липня 2006 року № 04-3/53 попереджало директора мисливського господарства «Тисмениця» та голову Косівської райради УТМР про невиконання ними умов договору, укладеного з обласним управлінням лісового господарства, щодо забезпечення мисливського впорядкування та про заборону полювання у цих угіддях у разі недотримання термінів впорядкування (кінець 2006 року) [125, с. 1-2].

Для підвищення ефективності ведення мисливських господарств наказом Держкомлісгоспу України від 22.11.2007 р. № 713 «Про стан ведення мисливського господарства Одеського, Полтавського і Харківського обласних управлінь лісового та мисливського господарства» начальники управлінь були зобов'язані визначити по 2 державні підприємства – користувачів мисливських угідь, як базові господарства з дичерозведення з наданням їм фінансової допомоги на розвиток мисливського господарства [120, с. 1-3]. Крім того, Держкомлісгосп України висунув ідею концентрації фінансових та матеріальних засобів. Так, у дорученні № 2 засідання колегії

Державного комітету лісового господарства України від 29 січня 2009 року (протокол №1) було дано вказівку начальникам обласних управлінь лісового та мисливського господарства визначити 3-4 державні підприємства користувачів «для збільшення їх фінансування з метою швидкого підвищення рівня ведення мисливського господарства» [126, с. 1].

Стан ведення мисливського господарства викликає постійну стурбованість органів виконавчої гілки влади, що знаходить відображення у нормативно-правових актах. Так, відповідно до наказу Держкомлісгоспу України від 22 листопада 2010 р. № 401 «Про стан та перспективи розвитку мисливського господарства в Україні» [127, с. 1-2] п.1 відзначалось, що Закон України «Про мисливське господарство та полювання» [65] та нормативно-правові акти, що регламентують ведення мисливського господарства, необхідно вдосконалити. Для цього було наказано розробити під егідою Голови Комітету до 31.12.2010р. «Концепцію розвитку мисливського господарства України» [127, с. 1-2].

Проблемою для органів державної влади та органів місцевого самоврядування є практичне виконання вимоги статті 22 Закону в частині погодження з власниками або користувачами мисливських угідь надання у користування мисливських угідь через велику кількість власників земельних ділянок. Через ігнорування цих вимог органами державної влади та місцевого самоврядування виникають конфлікти. Так, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства неодноразово звертало увагу органів державної влади на проблеми з погодженням надання мисливських угідь у користування з кожним власником/користувачем земельної ділянки [128, с. 1-5]. Адже лише в Івано-Франківській області їх нараховується більше 200 тисяч.

Особливого загострення зазнають такого роду конфлікти, коли мисливські угіддя знаходяться на території ставків. У цьому плані показовим є конфлікт між Калуською районною організацією Українського товариства мисливців та рибалок як користувача мисливських угідь та ВАТ «Бабин–риба». Суть конфлікту полягала у тому, що ВАТ «Бабин–риба» перешкоджало проводити полювання на пернату дичину на своїх ставках. Справа розглядалась в господарських судах. Калуська районна організація Українського товариства мисливців та рибалок аргументувала свою правоту тим, що їй надано у

користування мисливські угіддя відповідно до рішення обласної ради, укладено договір про умови ведення мисливського господарства з обласним управлінням лісового господарства. Документи давали Калуській районній організації УТМР право проводити полювання на території ВАТ «Бабин–риба». Крім того, товариством були вкладені певні кошти у біотехнічні заходи [129, с. 1-3].

Справа остаточно була вирішена у суді. Відповідно до постанови Львівського апеляційного господарського суду від 16.01.2006р. у справі № 18/148-9/241 увага звертались на виконання вимоги ч.6 ст. 21 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] про те, що відносини між користувачами мисливських земельних ділянок і користувачами мисливських угідь регулюються відповідними договорами [130, с. 1-5], попри те, що мисливські угіддя надані у користування Калуській районній організації УТМР.

Органи прокуратури теж постійно звертають увагу на те, що при вирішенні даного питання не виконуються у повній мірі вимоги статті 22 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], що передбачають погодження власника або користувача земельної ділянки при прийнятті рішення про надання у користування мисливських угідь. Прокуратура опротестовує рішення сільських рад, що не виконують цю вимогу закону, бо у деяких випадках власникам чи користувачам земельних ділянок взагалі не повідомляється про ведення на їхній землі мисливського господарства [131, с. 1-3]. Отже, проблеми із невиконанням планів щодо закріплення мисливських угідь виникають через необхідність отримання різноманітних погоджень.

Низька ефективність державного адміністрування теж призводить до неефективного ведення мисливського господарства. Наприклад, рішенням Івано- Франківської ОДА була створена робоча група для аналізу та узагальнення матеріалів щодо надання у користування мисливських угідь до 01.04.2011 року [132, с. 1-2], але поставлені перед нею завдання не було виконано. Іншим Розпорядженням ОДА зобов’язувала користувачів мисливських угідь до 1 жовтня подати матеріали про надання мисливських угідь у користування [133, с. 1-2], але й це залишилось не виконаним.

Оскільки законодавство чітко не визначає механізм надання мисливських угідь у користування, то органами виконавчої влади додатково регламентується порядок надання мисливських угідь у користування. Так, зокрема, наказом Івано-Франківського обласного

управління лісового та мисливського господарства від 28.11.2011р. № 99 [134, с. 1-2] визначено, що «з метою врегулювання питань підготовки матеріалів щодо надання в користування мисливських угідь, уникнення колізій та двоякого трактування норм законодавства підготовано «Регламент подання матеріалів щодо надання у користування мисливських угідь». У двох розділах цього Регламенту розглядається послідовність дій претендентів на право користування мисливськими угіддями при вирішенні питання надання у користування мисливських угідь (нових претендентів) і послідовність дій претендентів на право користування мисливськими угіддями та користувачів мисливських угідь, що вирішують питання перезакріплення мисливських угідь [135, с. 1-2].

Законодавством не передбачена оплата за надання у користування мисливських угідь для місцевої громади, хоча мають місце укладення угод між місцевою громадою і претендентом про матеріальну допомогу. Але практика показує, що взаємовідносини, що ґрунтуються на домовленостях, а не на вимогах законодавства, не завжди виконуються. Прикладом є угода, укладена ще до подання відповідних погоджень до обласної ради між претендентом – директором ТзОВ «Чивчин» та сільським головою Зеленської сільської ради, на території якої претендент планував ведення мисливського господарства: за погодження щодо надання мисливських угідь у користування підприємство взяло на себе зобов’язання у стислі терміни сільській громаді профінансувати допомогу на суму 51 тисячу гривень (закупити для сільської ради принтер, виділити кошти для відновлення опалення сільського клубу, закупити електрокардіограф). Крім того, було взято зобов’язання – на протязі 2011-2013 року забезпечити 30 робочих місць для місцевого населення [136, с. 1]. Відповідно до договору фінансування мало відбутись у вересні-жовтні 2011 року, але до того часу мисливські угіддя претендент ще не отримав. Інший випадок не виконання домовленостей трапився на Волині, де вже два роки як претенденти на мисливські угіддя не виконують взяті зобов’язання – збагатити ці мисливські угіддя зубрами та плямистими оленями. На захист місцевої громади став голова Волинської державної адміністрації, лобіюючи отримання громадами прибутків від здачі мисливських угідь [137].

До управлінських рішень щодо надання мисливських угідь у користування залучаються фактично найвищі посадовці. Так, голова

Полтавської обласної державної адміністрації, лобіюючи надання мисливських угідь одній із приватних організацій, на сесії обласної ради поставив фактично під загрозу свою політичну кар'єру, заявляючи: «Якщо на Полтавщині з'явиться свій Лозинський – губернатор «відповість головою» [138].

Важливою ланкою у ефективному веденні мисливського господарства є охорона мисливських угідь і боротьба з браконьєрством, що покладаються на органи державної прикордонної служби, органи мисливського господарства, Мінекології та природних ресурсів, МВС та користувачів мисливських угідь. Однак слід відзначати, що мотивація охорони мисливських угідь є різною. Так, користувачі мисливських угідь зацікавлені у недопущенні фактів незаконного полювання на своїх угіддях, оскільки через зменшення чисельності мисливських тварин безпосередньо вони втрачають доходи. Державні структури зацікавленні у виконанні показників, що їм направляють з вищестоящих організацій. Хоча потрібно відмітити, що показник по складанню протоколів на порушників правил полювання не є показником ефективності охорони державного мисливського фонду. Браконьєри у мисливські угіддя що добре охороняються не заходять. Існують і інші методи боротьби з порушниками, коли у незаконний спосіб до них застосовується сила. За останні роки спостерігається тенденція до зменшення кількості виявлених браконьєрів, число яких у 2010 році становило 7298 осіб.

Підсумовуючи слід відмітити, що надання у користування мисливських угідь відбувається на неринкових засадах, що є одним із негативних чинників неефективного ведення мисливського господарства. Як на центральному рівні, так і на місцевому, органи державної виконавчої влади намагаються врегулювати питання запровадження конкурентного принципу при наданні у користування мисливських угідь. Відсутність реального господаря мисливських угідь негативно позначається на ефективності його ведення. Найменш ефективно ведеться мисливське господарство користувачами мисливських угідь системи УТМР, які володіють 74% всіх мисливських угідь держави, пов'язано з малими вкладаннями коштів на 1 тис. га (2004 р. – по УТМР лише 495 грн., тоді як в середньому по Україні – 943 грн.).

Органи влади не завжди дотримуються законодавства у частині надання у користування мисливських угідь. Іноді його у цій частині

неможливо виконати через велику кількість власників/користувачів земельних ділянок, в яких необхідно отримати погодження на право ведення мисливського господарства.

2.3 Управлінські проблеми державного регулювання мисливського господарства та їх соціально-економічні наслідки

Державне регулювання мисливського господарства містить у собі на сучасному етапі стільки протиріч, як жодна інша галузь. Їх, в першу чергу, спричиняють дві соціальні верстви: мисливці, які зазвичай є елітою суспільства, і селяни, які стоять нижче у суспільній ієрархії, але на землях яких проводяться полювання. Для вирішення соціальних проблем мисливського господарства потрібно, щоб мисливсько-господарське законодавство вирішувало не лише аспекти, що стосуються правового регулювання добування мисливських тварин чи процедури проведення полювання, а й урівноважувало інтереси мисливців, сільських громад та власників земельних ділянок, на яких проводяться полювання.

За останні роки серед різних проблем мисливського господарства соціальна набула широкого розголосу у пресі. Так, на шпальтах журналу «Полювання та рибальство» неодноразово лунала критика українського законодавства за відсутність чітко прописаного механізму отримання мисливських угідь у користування, що лобіюється політичною верхівкою. [139, с. 28]. Про факти соціальної несправедливості повідомляє і газета «Голос України». Так, рішенням Верховної Ради Автономної республіки Крим було надано 50 тис. гектарів мисливських угідь у приватні руки, що обурило місцевих мисливців. Крим почав перетворюватись на елітний мисливський клуб, а мисливські угіддя Криму надавались у користування заможним людям або іноземцям. Щоб стати членом такого елітного клубу, необхідно сплатити 500 доларів США. Полювання у таких мисливських угіддях відбувалось незалежно від термінів полювання, і добувалось практично все, що потрапляє під приціл багатих мисливців [140].

Слушною також є думка колишнього чиновника Держкомлісгоспу України про те, що цією ситуацією користується сучасна політична еліта. Українська мисливська система, підлаштована під потреби багатіїв, охочих постріляти без «зайвих очей» та правил, призводить до руйнування мисливської

інфраструктури, зникнення звірів та до феодалізації країни [139, с. 30]. Експерти і працівники галузі, опитані часописом «Український тиждень», одностайні в тому, що жодне мисливське господарство за часів незалежності України не було чесно надане в користування. При наданні мисливських угідь в користування ходять хабарі по 15 тис. доларів за 1 тис. га., при чому 60% йде в кишеню керівництва лісгоспу, а інша частина – дотичним інстанціям. За отримання в користування кращих мисливських угідь в Україні сплачуються хабарі в сумі 30 тис. дол. за 1 тис. га. [139, с. 29].

Відповідно, в сучасній Україні найкращі мисливські угіддя розібрали чиновники від влади, вони є власниками великих приватних мисливських господарств. Великою проблемою мисливських господарств в Україні є те, що охочі ними займатись не мають на це шансів [139, с. 31]. Адже 95% мисливських угідь не мають ефективного власника і просто закинуті, мисливські господарства там ведуться лише на папері. Елітарність мисливських угідь спостерігається особливо поблизу столиці. На заході України угіддя не вважаються престижними, так як до них далеко добиратись.

При веденні мисливського господарства виникають також соціальні конфлікти, що ґрунтуються на праві використовувати сервітути, та переходять у фізичне протистояння. Користуючись вищим соціальним становищем, керівники мисливських господарств нерідко переступають межі закону. Яскравим прикладом цього є поведінка колишнього народного депутата України В. Лозинського [141, с.2]. Подібні випадки висвітлюється і в загальноукраїнській газеті «Сільські Вісті». Так, ТзОВ «Мислив-тур-сервіс» на Тернопільщині наводить «порядки» і не пускає людей до лісу збирати гриби та ягоди. Єгерами підприємства проводяться обшуки селян у лісі, на городах, звучать погрози розправою. Захищаючи свої права, селяни зібрали 1140 підписів для звернення до голови Тернопільської ОДА [142].

Соціальний конфлікт у галузі мисливського господарства стає іноді об’єктом політичних маніпуляцій. Так, не підтвердились факти про порушення працівників підприємства ТзОВ «Варто», які ніби-то «захищаючи» приватну власність, не пускають до лісу жителів сіл Коломийського району Сідлище, Лісної Слобідки, Товмачика, Раківця, Черемхова, Шепарівців та інших (Івано-Франківська область), позбавляючи їх можливості збирати хмиз, ягоди, гриби, проходити лісовою дорогою у сусідні села. [143, с. 1-3], викладені у листі

народного депутата України В. Мойсика від 14.02.2008 року № 31 до Держкомлісгоспу. Здійснена за дорученням Держкомлісгоспу перевірка Івано-Франківським обласним управлінням лісового та мисливського господарства заперечила перечислені факти (Лист від 11 березня 2008 року № 04-3/32) [144, с. 1], а ця інформація була спростована у пресі [145].

Особливістю організації мисливського господарства є те, що для його ефективного ведення необхідні великі площі ділянок, так як мисливські тварини переміщаються на значній території. Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] мінімально допустимою площею мисливських угідь є 3 тис. га, на яку необхідна згода багатьох власників/орендарів земельних ділянок [65]. На практиці дуже важко виконати положення про погодження з власником або користувачем земельної ділянки при наданні мисливських угідь у користування через їх велику кількість. Проте, якщо власником земельної ділянки виступає велике лісогосподарське підприємство, то воно має монопольний вплив при відборі претендента на користування мисливськими угіддями.

Крім того, надання мисливських угідь у користування є надто забюрократизованою процедурою, що потребує узгодження двох органів місцевого самоврядування і трьох органів державного управління. Так, мисливські угіддя надаються у користуванням відповідним рішенням обласної ради за поданням місцевого органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі мисливського господарства і полювання, погодженого з місцевим органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі охорони навколишнього природного середовища, а також власниками, або користувачами земельних ділянок. Мисливські угіддя надаються у користування не менше як на 15 років.

Статтею 10 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] передбачені повноваження сільських, селищних і міських рад у галузі мисливського господарства та полювання, відповідно до яких сільські, селищні і міські ради вирішують питання надання у користування мисливських угідь і виносять відповідне рішення. Закон не дає відповіді, як поступати, коли одна будь-яка із сільських, селищних, міських рад не дасть згоди на надання мисливських угідь у користування. Про цю проблему заявляють і

науковці, і фахівці, зазначаючи, що у різних областях отримання територій (особливо погодження відповідної документації з сільськими радами) призупиняє мрію про створення підприємства мисливського спрямування [35, с. 39].

Громіздким непрозорим, невідповідним до принципів конкурентності є порядок надання мисливських угідь у користування. Не передбачена також оплата за користування мисливськими угіддями державі або органам місцевого самоврядування, тобто, громаді. Хоча стаття 24 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] визначає, що користування мисливськими угіддями є платним, але виконання цієї норми закону вже 11 років переноситься. В сучасній Україні, виходячи із власних інтересів, депутатами відповідно до прикінцевих положень закону термін оплати перенесено на 2015 рік.

Критикують відтермінування цієї норми й управлінці у галузі мисливського господарства Держкомлісгоспу України, вимагаючи надавати мисливські угіддя на платній основі за визначеною на аукціоні ціною, визначити на найвищому законодавчому рівні порядок такого аукціону та розробити критерій оцінки ефективності ведення мисливського господарства, щоб запобігти зловживанням влади [146, с. 36-37].

Проте, лобіюючи власні інтереси, багаті власники мисливських угідь не бажають сплачувати кошти за користування сервітутами. Так, до прикладу: Всеукраїнська рада УТМР виступила за продовження мораторію на оплату мисливських угідь, так як оплата за користування сервітутами для ведення мисливських господарств, насамперед, вдарить по користувачах мисливських угідь і буде мати для них негативний ефект [147, с. 2-4]. Іншої думки притримується Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства, неодноразово звертаючи увагу облдержадміністрації на відсутність у законодавстві положення про оплату за мисливські угіддя та конкурентні принципи при їх наданні: «Періодично Верховною Радою України лобіюються інтереси власників мисливських господарств і переноситься термін введення плати за користування мисливськими угіддями. В сучасній Україні цей термін перенесено на 1 січня 2015 року. Відсутність конкурентних принципів у законодавстві при наданні мисливських угідь призводить до того, що мисливське господарство на них ведеться неефективно» [128, с. 1]. На

проблеми з погодженням надання мисливських угідь у користування сільськими радами вказують і мисливствознавці ТВМРУ ЗС України [147, с. 2-4]. А в Івано-Франківській області органами прокуратури у період 2010-2011 р.р. винесено 10 протестів на незаконні рішення сільських рад у частині виконання ними вимог Закону України «Про мисливське господарство та полювання [148, с. 1-6].

Відомо, що мисливські угіддя не так легко взяти у користування. Багато мисливських підприємств державної форми власності через деякий час відмовляються від них на користь приватних мисливських користувачів. Такий стан речей пов’язаний насамперед із фінансовими затратами, що несе господарство, організовуючи біотехнічні заходи, а стаття 31 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» передбачає їх компенсацію наступним власником за попередні три роки. Так, зокрема ДП «Верховинське лісове господарство» достроково припинило користування мисливськими угіддями на користь ТзОВ «Рекреаційно-Оздороче мисливське лісове господарство «Буркут». Однак, за попередні три роки державне підприємство витратило на охорону та відтворення мисливських тварин 24,5тис. грн., кошти ж, як це вимагає законодавство, йому не повернули. Однак, керівництво лісогосподарського підприємства навіть не вжило жодних заходів щодо стягнення відшкодування. Івано-Франківська міжрайонна природоохоронна прокуратура звинуватила директора лісогосподарського підприємства у завданні своїми діями державі збитків на суму 24,5 тис. грн. і направила на розгляд справу у господарський суд Івано-Франківської області [149, с. 2].

Часто місцеві організації УТМР, не бажаючи самостійно вести мисливське господарство, починають господарювати в угіддях спільно з комерційною структурою. До наглядової ради чи директорату входить особа, яка врешті стає господарем мисливських угідь. На думку фахівців, «УТМР по своїй суті вже давно не є громадською організацією: це – такий собі аналог колгоспів. Формально воно не прибуткова організація, хоча гроші тут крутяться великі» [139, с. 30-32]. Факти свідчать і про те, що не лише користувачі мисливських угідь системи УТМР передоручають полювання на своїх мисливських угіддях, але й користувачі Держкомлісгоспу України. Зокрема, в Івано-Франківській області троє користувачів системи Держкомлісгоспу України уклали угоди про спільне ведення мисливського господарства не з державними підприємствами, а із підприємствами приватної

форми власності [150, с. 1-2]. Щорічні надходження від діяльності цих договорів становлять 109 тис. грн.

Негативний вплив на ведення мисливського господарства має неправовий механізм передачі користування мисливськими угіддями від одного користувача до іншого. Наприклад, центральний спортивний клуб міліції «Галичина» звернувся до обласного управління лісового та мисливського господарства з листом, що «станом на 18 травня 2004 року Івано-Франківський спортивний клуб міліції «Галичина» не має можливості для фінансування заходів щодо охорони та відтворенню мисливських тварин» і хоче передати свої мисливські угіддя «інвестиційно – консалтинговій компанії «Універсал – Контракт», яка фінансово спроможна вести мисливське господарство [151, с. 1]. Отже, користувач мисливських угідь відмовляється від користування мисливськими угіддями і погоджується надати їх певному користувачу, оминаючи принцип конкурентності.

Постійні суперечки точаться і довкола питання ефективного власника мисливських господарств у Держкомлісгоспі України. Через низьку рентабельність та ефективність ведення мисливських господарств кількість мисливських угідь у користуванні системи УТМР постійно зменшується. Крім того, користувачі мисливських угідь системи Держкомлісгоспу України знаходяться на останньому місці із усіх груп користувачів за таким показником як рентабельність.

На думку управлінців у галузі мисливського господарства найефективніше ведеться мисливське господарство користувачами приватної форми власності, а «монопольне становище УТМР призвело до зниження у 2008 році чисельності основних мисливських тварин: копитних - на 2641 голову, хутрових звірів - на 51310, пернатих - на 127550 особин» [152, с. 30]. Підтвердження цьому знаходяться у статистичному аналізі використання коштів на одиницю площі мисливських угідь в Івано-Франківській області. У користувачів приватної форми власності вкладення коштів у два рази вище, ніж у користувачів державної форми власності.

Одним із показників розвитку мисливського господарства є споживання продукції полювання, яке в сучасній Україні порівняно з початком ХХ століття значно зменшилося: у 1881 – 1895 роках споживання м’яса дичини по місту Львову становило 1 кг на одну особу, а сьогодні на одного мешканця Івано-Франківської області припадає близько 14 грамів на рік (у 70 разів менше). З одного гектару

мисливських угідь Галичини у 1888 році дохід становив 67,5 гроша, за які можна було придбати понад два кілограми м’яса дикого кабана, в сучасній Україні – 1,27 грн., за які можна придбати 40 грамів свинячого м’яса (у 50 разів менше). Повністю відсутні надходження від реалізації трофеїв, не проводиться іноземний туризм, а економіка Галичини на початку ХХ століття мала по цих статтях порівняно великі доходи (додатки Д та Е).

Не менш проблемним у соціальному плані є облаштування біотехнічних споруд (годівниць, солонців, кормосховищ, тощо) на території мисливських угідь, що необхідні для ефективного ведення мисливського господарства. Стаття 21 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] визначає, що для потреб мисливського господарства користувачі мисливських угідь мають право встановлювати біотехнічні споруди лише за згодою власника земельної ділянки. На цьому тлі виникає багато непорозумінь, хоча по цьому питанню було роз’яснення Міністерства юстиції України: відповідно до статті 42 цього закону відсутність укладеного договору між користувачем мисливських угідь та власником земельної ділянки не визнається правопорушенням.

Однією з головних проблем мисливських господарств є незаконне полювання (браконьєрство), що бере свої витоки із звичаєвого права Галичини. Аналіз правового аспекту ведення мисливського і рибальського господарства, на думку дослідника Ярослава Зеленчука, свідчить, що злочини, пов’язані з полюванням і риболовлею, були одними із перших видів злочинів, що почала чинити людина [5, с. 145-146]. Він також вважає, що звичаєве право на початку ХХ століття у Гуцульщині сприяло зростанню браконьєрства, так як мисливські ревіри закріплювались між місцевим населенням не відповідно до законодавчо встановлених норм, а з огляду на полювання гуцулів поблизу місця свого проживання [5, с. 144]. Будь-які намагання влади – австро-угорської, польської, румунської чи радянської у природоохоронній діяльності наражались на великий спротив гуцулів [5, с. 149]. Проблеми боротьби з чигунством (браконьєрством) описані навіть у літературі: «Там та боротьба є важкою, бо чигунством займаються люди всіх прошарків населення, а у деяких – чигунство стає звичкою» (Роман Яримович «Гуцульськими плаями», Жаб’є) [153, с. 67].

Треба відмітити, що вплив звичаєвого права спостерігається і в сучасній Україні. Дичина і сьогодні у Карпатах вважається нічийною річчю і її добування без відповідного дозволу не вважається серед місцевого населення порушенням. Поганим прикладом для звичайних мисливців стають високопосадовці, які ще за Радянського Союзу відстрілювали у Карпатах за один раз одинадцять олениць або 14 кабанів. Місцеве населення з обуренням дивилось, коли добуту дичину навіть не зносили із гір і раціонально не використовували [5, с. 254-255].

Аналітична записка Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства серед причин росту браконьєрства, починаючи з 1991 року, називає важке соціально-економічне становище у державі, соціальну незахищеність та незайнятість населення у виробництві. Цей процес, що негативно впливав на чисельність мисливського поголів'я, був зупинений у 2000 році [128, с. 1].

Мисливствознавці стверджують, що наведені факти свідчать про браконьєрство як хворобу нації, вседозволеність, безкарність, і без серйозного ставлення держави до цієї проблеми, без широкої підтримки громадськості цю проблему не викорінити [154, с. 30]. Цю думку підтверджує той факт, що браконьєрство, стало нормою і завдає все більшої шкоди веденню мисливських господарств. Випадки браконьєрства набули великих масштабів по всій Україні. Так, на території Волинської області браконьєрство досягло таких розмірів, що самі єгері не в змозі ефективно охороняти мисливські угіддя. Іноді допомога приходить від прокуратури, міліції, працівників обласного управління лісового та мисливського господарства. Начальник відділу мисливського господарства Волинського обласного управління оцінює ситуацію як критичну − якщо правоохоронці не займуться справою охорони мисливських тварин, то звірі взагалі можуть зникнути з території всієї Волині [155, с. 38]. Непоодинокими є випадки, коли високопоставлені браконьєри на території мисливського господарства «Кагарлицьке» полюють із гелікоптера, але правоохоронні органи до цього часу не можуть встановити, хто конкретно стріляє з гелікоптера.

Великої шкоди популяції мисливських тварин завдають не сільські браконьєри, а «сановні браконьєри на квадроциклах, джипах, а навіть на дельтапланах. Один чиновник-браконьєр зізнавався в тому,

що отримує задоволення не лише від можливості незаконно настріляти багато дичини, але й від втечі від переслідування єгерів [139, с. 30].

Відомі випадки, коли до браконьєрства причетні особи, які повинні охороняти мисливські угіддя. Так, під прикриттям формальних документів, відповідно до яких працівники держлісгоспів мали б здійснюватись рейди з відстрілювання здичавілих собак чи селекційний відстріл мисливських тварин, здебільшого відбувається незаконна чистка угідь. Облавні полювання з гончаками відганяють звірів від звичних місць, а у незнайомих місцях тварини стають легкою здобиччю для вовків та здичавілих собак, зрештою, для браконьєрів. Тож таких працівників держлісгоспів можна кваліфікувати як злісних браконьєрів [27, с. 42]. Крім того, у листі від 28.11.2005 року № 255/01-08/09 головного управління туризму і культури Івано-Франківської ОДА до обласного управління лісового господарства йшлось про поширення браконьєрства серед працівників лісової охорони, що виставляють капкани, у які можуть потрапити не лише дикі тварини, а й люди [156, с. 1-3].

Однією із причин неефективного ведення мисливського господарства є відсутність дієвої мисливської охорони. В той час, коли браконьєрство набуває щороку все більшого поширення, у Карпатському національному парку скорочено штат єгерів. Слід погодитись з О. Томин, яка вважає, що покращити охорону мисливських угідь на рівні області можна, створивши міжвідомчу лісову міліцію (поліцію), що буде займатись виявленням та попередженням порушень правил полювання і рибальства, крадіжок деревини та збереження природних екосистем, як це має місце, наприклад, у Польщі [27, с. 118]. Слушною у цьому контексті є також думка О. Томин про те, що в Україні спостерігається важкий стан у сфері забезпечення мисливських господарств фахівцями. Така ситуація зумовлена відсутністю в Україні вищих навчальних закладів, що готують відповідних фахівців. А починаючи з 1989 року спеціалізовані мисливські інститути Іркутської, Кіровської та Московської області припинили підготовку фахівців для України [27, с. 98].

Практично такої ж думки притримується керівник Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства, зазначаючи, що «формування дієвої єгерської служби та забезпечення належної охорони мисливських угідь є одним із основних обов’язків кожного користувача. Серед причин поганої

організації мисливської охорони є збитковість мисливського господарства, що не дозволяє залучати інвестиції та добре утримувати єгерську службу. Звідси, вважає посадовець, «значне навантаження угідь на одного єгера, низька заробітна плата, правова незахищеність, відсутність матеріального стимулювання в комплексі із поганим матеріально-технічним забезпеченням єгерської служби (в першу чергу транспортом, зброєю, засобами зв'язку), що негативно впливає на стан охорони державного мисливського фонду та недопущення браконьєрства» [128, с. 1-5].

Боротьба з браконьєрством – це важка і небезпечна робота, що вимагає особливої підготовки та кваліфікації. Її особливість, на думку В. Костицького та С. Кравченка, полягає в тому, що порушники правил полювання і, відповідно, органи Держкомлісгоспу України діють на значній території і далеко від населених пунктів, де немає людей. Особливість боротьби з браконьєрством полягає також у відсутності у мисливських угіддях людей, які могли б засвідчити порушення або допомогли працівникам мисливського та лісового господарства [157]. Існують різні думки щодо подолання браконьєрства: переконання, покарання, запозичення прогресивного та впровадження досвіду сусідів. Можна скористатись і досвідом сусідів. Так, на думку М. Якименка, для подолання браконьєрства в Україні потрібно запроваджувати досвід авторитарної Республіки Білорусі, де ще донедавна процвітало браконьєрство. Створивши мобільні добре оснащені групи, керівники яких підпорядковані безпосередньо Президенту Білорусі, країна повністю подолала браконьєрство, особливо чиновницьке браконьєрство, з яким ми в Україні масово стикаємося. Досвід показує, що у країнах з добре розвинутою демократією браконьєрство відсутнє. Так, у мисливській лексиці Швейцарії практично немає таких традиційних для нас термінів як браконьєр [158, с. 20].

Боротьба з браконьєрством ведеться не завжди правовими методами. Зокрема, у мисливських господарствах олігархів замість того, щоб складати протокол, займаються рукоприкладством. Застосовуються інші недозволені методи боротьби: прикриваючись боротьбою з браконьєрством, не допускаються у мисливські угіддя грибники та збирачі ягід, перекопуються дороги та закопуються у пісок шипи, щоб пробивати колеса автомобілів [139, с. 28].

Питання боротьби з браконьєрством широко дискутується у громадських організаціях. Про негативний вплив браконьєрства на мисливські господарства йшлось на установчому з'їзді Всеукраїнської асоціації охорони та відтворення тваринного світу, що очолює М. Колісниченко. Асоціація створена за рішенням представників підприємств та організацій, що займаються мисливським господарством. Основною метою цієї організації, є підвищення чисельності мисливських тварин [159, с. 33].

Важливою складовою ведення мисливського господарства є охорона та підгодівля диких тварин. Велике значення має збереження диких тварин, занесених до Червоної книги України. Крім того, В. Басай, І. Піндюр вважають, що незаконне полювання сьогодні є однією з причин зменшення природних запасів диких тварин і птахів, призводить до зменшення добування хутра та іншої мисливської продукції [160, с. 153].

В сучасних умовах в Україні спостерігається ріст браконьєрства, що в основному виник через відсутність у мисливських угіддях ефективного господаря, корупцію в правоохоронних органах та органах судової влади, безкарність. За 2009 рік в Україні складено 10350 протоколів про порушення правил полювання, стягнуто штрафів на суму 635 грн. Відшкодовано 334 грн. збитків, завданих мисливським господарствам. Ці показники явно не відповідають реальній шкоді, завданій браконьєрами [161]. Як видно, боротьба з браконьєрством ведеться часто лише на папері і не приносить жодної користі. Гонитва за показниками, що притаманна командно-адміністративному стилю правління, характеризує діяльність багатьох органів державного управління. Протоколи, складені про адміністративне порушення, нерідко є фіктивними. Красномовний приклад такої боротьби зафіксовано у Тернопільській області, де двоє працівників тернопільської державної екологічної інспекції складали фіктивні протоколи про порушення екологічного законодавства, при чому самі ж сплачували за «порушників правил полювання» мінімальні штрафи [162]. Аналогічна ситуація відбувалась і в Івано-Франківській області, де головним спеціалістом – державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області фіктивно накладено адміністративних стягнень на чотирнадцять осіб [163].

Існують і інші факти, що свідчать про гонитву за показниками при командно-адміністративній системі управління. Перекручування статистичних даних на державному рівні негативно впливає на стан державного управління і доходить до курйозних випадків. Так, у статті автор оперує статистичними показниками, відповідно до яких чисельність ведмедя у Карпатах за 1961-1970 рр. зростає на 1090,1% , а саме з 101 до 1101 голови, у 1962 р. – на 267,7%, а у наступному 1963 р. – на 214% [164, с. 54-57]. Слід зазначити, що відповідно до настанови з упорядкування мисливських угідь [165] чисельність ведмедя у Карпатах за найкращих умов може зрости лише на 5 %. Сумнівними є дані про добування вовка у 2010 році у АР Крим, коли при чисельності двох голів вовка добуто аж 18, тобто, 900% від чисельності вовка [166, с. 1].

Важливим управлінським механізмом регулювання мисливства є видача посвідчення мисливця. В сучасній Україні процедура отримання посвідчення мисливця не є такою складною та дорогою, як в інших країнах. Запропоновані тести з першого разу під час тестування складають 90% претендентів, тоді як у Білорусії – лише 40% мисливців, а є випадки, коли мисливець не може скласти екзамен на протязі 4 років.

Досвід інших країнах свідчить про особливе ставлення до процедури отримання посвідчення мисливця. Наприклад, у Білорусії для підготовки до здачі екзамену на посвідчення мисливця функціонують підготовчі курси, вартість яких складає 88900 білоруських рублів, тобто, 29 дол. США [167, с. 38-39]. У Німеччині, де нараховується 355 тисяч мисливців-членів Мисливського союзу, щоб стати членом цієї спілки, необхідно пройти навчання і скласти так званий «зелений іспит», і лише після цього отримати посвідчення мисливця. Складність і тривалість підготовки до «зеленого іспиту» прирівнюється до підготовки іспиту на посвідчення водія. Навчання триває в середньому від шести до дев'яти місяців, а коштує близько 1000 євро. Наприкінці навчання потрібно скласти теоретичний тест та практичний іспит – при стрільбі влучити не менш як у три мішені із чотирьох [58, с. 26-27].

Вартість посвідчення мисливця в сучасній Україні становить 50 грн., а контрольної картки – 10 грн., вартість сплати державного мита за видачу щорічної контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання – лише 1грн. 70 коп. Кошти за видачу

посвідчення мисливця та контрольної картки поступають на рахунок органу місцевого самоврядування. Посвідчення мисливця та контрольна картки добутої дичини видається територіальними органами Держкомлісгоспу, що знаходяться в обласних центрах, а держмито поступає на рахунок обласних центрів, що де-факто зовсім не причетні до ведення мисливських господарств, оскільки не володіють мисливськими угіддями. Щоб отримати контрольну картку, мисливцю необхідно щороку самостійно прибути в обласний центр для її заміни на наступний рік. Однією з вимог при заміні щорічної контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання є здача квитанції про оплату державного мита. Вартість сплати державного мита у сумі 1грн. 70 коп. практично не має суттєвого значення для наповнення бюджету, а лише створює незручності для мисливців. Мінімальна вартість банківських послуг при оплаті державного мита складає 3 грн., що майже у два рази більше ніж вартість оплати самого державного мита. У цій ситуації на більшу суму поповнюються бюджети банків, ніж бюджет органів місцевого самоврядування.

Процедура заміни контрольної картки добутої дичини і порушень правил полювання є дуже громіздкою. Відповідно до статті 14 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] її видають обласні управління лісового господарства, а відповідно до п. 14 «Порядку видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання» [168, с. 217-220] квитанцію про сплату державного мита громадяни зобов’язані подавати мисливствознавцю в районі. Тобто, мисливці, які хочуть поміняти контрольну картку, повинні побувати як в обласному управлінні, так і в держлісгоспах, які не завжди знаходяться у районних центрах, а іноді у декількох десятках кілометрів від нього.

Інший важливий аспект ведення мисливського господарства, що провокує соціальні конфлікти, це – відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами. Через відсутність механізму відшкодування збитків органи виконавчої влади практично усунуті від врегулювання конфліктів, пов’язаних із завданням збитків мисливськими тваринами, і не мають права втручатись у цей процес. В сучасній Україні через низьку чисельність мисливських тварин збитки, завдані дикими тваринами, у порівнянні з розмірами шкоди, якої зазнавало сільське

господарство у Галичині наприкінці XIX– початку XX століття, незначні.

Невиконання вимоги статті 22 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] в частині погодження надання земельної ділянки для ведення мисливського господарства з її власником приводить до того, що власник земельної ділянки не знає власника мисливського господарства, тобто, відповідального за відшкодування збитків. Селяни з такими проблемами, як правило, звертаються до органів державної влади: в районні державні адміністрації, обласну державну адміністрацію, управління лісового та мисливського господарства. Так, до Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства щорічно (біля 3 заяв на рік) звертаються із скаргами жителі сіл, де мали місце заподіяні мисливськими тваринами збитки, але відреагувати на них через відсутність механізму відшкодувань в адміністративному порядку неможливо. Оскільки збитки складають не дуже велику суму, цей конфлікт здебільшого намагаються вирішити в адміністративному порядку шляхом подання звернень до органів влади.

Користувачі мисливських угідь при наполегливому зверненні до них покривджених осіб стараються залагодити конфліктну ситуацію неправовим способом. Показовим є звернення до Президента України громадянина К., мешканця с. Вишнів, Рогатинського району Івано-Франківської області, який шість років поспіль звертався у різні владні інстанції щодо вирішення питання відшкодування матеріальних збитків, завданих дикими кабанами. В результаті, на його вимогу знищити кабанів йому було виділено 2 кубічних метри дров компенсації [169, с. 1- 5]. Відомі й інші випадки, коли користувачі мисливських угідь пішли на компроміс і погоджувались компенсовувати збитки, заподіяні мисливськими тваринами. Так, ДП «Рогатинський ЛГ» листом від 8 жовтня 2010 року № 01-3/414 повідомив управління лісового та мисливського господарства, що скаргу громадянки К. щодо збитків, завданих дикими кабанами, було розглянуто і компенсовано у вигляді матеріальної допомоги – 4 $м^3$ дров [169, с. 1-2]. В іншому випадку органи місцевого самоврядування – Нивочинська сільська рада Богородчанського району листом від 20.09.2006 року № 175 звертається до користувача мисливських угідь – директора ТзОВ «Верховнина»-ДС та обласного управління лісового та мисливського господарства, зазначаючи, що на протязі 2005-2006

року у сільську раду неодноразово поступали скарги від жителів села на те, що дикі свині завдають збитки присадибним ділянкам низці мешканців села. Сільська рада вимагала вжити відповідних заходів, щоб попередити в подальшому подібні випадки та запобігти вчиненню дій, що порушують права громадян [171, с. 1].

До справи про відшкодування збитків підключилось й Івано-Франківське обласне управління лісового господарства, направивши лист від 30.09.2006р. № 04-4/85 Голові обласної ради УТМР з вимогою перевірити факти, викладені головою Нивочинської сільської ради, і вишукати можливість відшкодувати заподіяні збитки [172, с. 1]. Проте конфлікт так і не був вирішений.

Здебільшого ж органи виконавчої влади, розглядаючи звернення громадян, фактично усуваються від вирішення такого роду конфліктів. Так, наприклад, у 2011р. Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства, на звернення громадянки N щодо заподіяних їй дикими кабанами збитків, надало відповідь, що користувачі мисливських угідь, на території яких заподіяні збитки, не зобов'язані їх відшкодовувати [173, с. 1]. В інший спосіб це питання вирішується у Львівській області, де обласне управління лісового та мисливського господарства вказало користувачам мисливських угідь на часті випадки потрав сільськогосподарських посівів у зв'язку із зростанням чисельності мисливської фауни в області. На виконання ст.ст. 27 і 30 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» і зобов'язань, обумовлених договором «Про умови ведення мисливського господарства», Львівське обласне управління лісового та мисливського господарства зобов'язало користувачів мисливських угідь області:

- постійно здійснювати біотехнічні заходи, спрямовані на збереження і збільшення ємкості мисливських угідь, покращення кормових, захисних і гніздових умов та зростання чисельності і продуктивності популяцій мисливської фауни;
- збільшити площі кормових полів (в тому числі, весняною сівбою ярих культур) та реміз шляхом посадки в мисливських угіддях плодово-ягідних чагарників [174].

Неврегульованість соціальних відносин у галузі мисливського господарства щодо відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами сільськогосподарським угіддям, критикується у періодичній пресі. Численні публікації свідчать про стурбованість цією ситуацією

на рівні голів державної адміністрації, коли під час організації полювань жителям сіл завдаються чималі збитки, що на практиці неможливо відшкодувати [175].

Над вирішенням подібних конфліктів працюють і центральні органи виконавчої влади, щоб врегулювати це питання на правовому рівні. Зокрема, відповідно до п.10 наказу Держкомлісгоспу України від 22.11.2007 року № 713 «Про стан ведення мисливського господарства Одеського, Полтавського і Харківського обласних управлінь лісового та мисливського господарства» була дана вказівка директору Українського науково-дослідного інституту лісового господарства і агромеліорації – вивчити питання порядку та розміру внесення плати за користування мисливськими угіддями та відшкодування збитків, завданих дикими тваринами, в країнах Прибалтики, Східної Європи та підготувати рекомендації відповідно до умов України [120, с. 1-3].

До управлінських проблем органів державної влади у галузі мисливського господарства належить питання надання мисливських угідь ефективному власнику. Через розпорошеність прийняття організаційно-розпорядчих рішень по цьому питанню розмивається і відповідальність за прийняття цих рішень. Слід відзначити, що рішення про надання мисливських угідь у користування приймає не орган державної влади, а орган місцевого самоврядування за погодженням із трьома органами державної влади, а саме: облдержадміністрацією, територіальним органом державної влади з питань охорони навколишнього середовища та спеціально уповноваженим органом по веденню мисливського господарства.

Відповідно до Указу Президента України від 23.05.2005 р. № 837/2005 «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин» [176, с.5-6] п.4 давалось вказівка Кабінету Міністрів України - вирішити питання надання у користування мисливських угідь, лімітів та дозволів на добування мисливських тварин на засадах відкритості, гласності та прозорості. Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства запропонувало Держкомлісгоспу України видати нормативний акт центрального органу виконавчої влади у галузі мисливського господарства та полювання, яким би було передбачено порядок конкурентного, прозорого, гласного надання мисливських угідь [177, с. 1-8]. Відповідно до позиції Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського

господарства неконкурентне надання у користування мисливських угідь безпосередньо пов'язане з низькою ефективністю ведення мисливського господарства. Проте, ця пропозиція була проігнорована.

Законодавчо неврегульованим залишається механізм погоджень надання у користування мисливських угідь. Невизначеність компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у цьому питанні приводить до проблем в організації мисливського господарства. Так, листом від 29.09.2011 року № 06-24/2981 державне управління охорони навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області відмовило Голові правління ТМР «Дністер» у погодженні надання у користування мисливських угідь до законодавчого врегулювання цього питання.

Проблеми органів державної влади спостерігаються і в організації полювання. Незаконне полювання завдає багато клопотів мисливському господарству, особливо якщо до незаконного полювання причетні уповноважені до охорони мисливських угідь особи, які здійснюють так званий «селекційний відстріл». Відомий природозахисник В. Борейко вважає, що велика кількість незаконного добування дичини відбувається саме під час «селекційного відстрілу», під час якого проводиться «селекційний відстріл навпаки». Під приціл потрапляють великі копитні тварини, які є найбільшою трофейною цінністю, а також залишаються багато „підранків, які мучаться вмираючи” [178].

Негативно впливає на подолання браконьєрства правова неврегульованість фіксації випадків браконьєрства посадовими особами приватних мисливських господарств. Так, стаття 255 кодексу «Про адміністративні правопорушення» [102] визначає, що складати протоколи про порушення правил полювання належить посадовим особам органів мисливського господарства, тоді як стаття 242 цього ж кодексу визначає, що це – лише особи, які працюють у державних мисливських підприємствах [179, с. 9].

Зафіксовано також порушення правил полювання і керівниками мисливських угідь. Так, у Богородчанському районі Івано-Франківської області у листопаді 2010 р. державним інспектором охорони навколишнього природного середовища винесено постанову про адміністративне стягнення на керівника одного із мисливських угідь. Ця справа слухалась у Богородчанському районному суді, що скасував цю постанову по тій причині, що «не було добуто

мисливських тварин, а також користувач мисливських угідь стверджував, що полювання проводилось без порушень» [180, с. 1].

Як свідчить статистика, громадські та приватні мисливські господарства в Україні займають площу 86% всіх мисливських угідь [181, с. 10]. Однак, відповідно до недавніх змін до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] громадські мисливські інспектори позбавлені права складати адміністративні протоколи, що позбавляє їх можливості на ефективну охорону. У цьому випадку спостерігається й ще нормативно-правова колізія: відповідно до п. 3.3. «Положення про громадських мисливських інспекторів» [182, с. 186-189], щоб залишатися у статусі громадського мисливського інспектора необхідно скласти протягом року 3-4 протоколи про адміністративні правопорушення.

Чинний Закон України «Про мисливське господарство та полювання» [65] (стаття 39) практично позбавив громадських мисливських інспекторів права брати участь у рейдах по виявленню порушників правил полювання. Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу» [183, с. 108], що вступили в силу 21.01.2010 року, були внесені зміни до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], відповідно до яких участь громадських інспекторів у рейді стає можливим лише за умови, якщо рейд очолює посадова особа спеціально уповновноваженого центрального органу виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства та їх територіальних органів. На практиці територіальні органи організовують на протязі року біля двадцяти рейдів, а за останні десять років посадовими особами центрального органу виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства в Івано-Франківській області взагалі не проводились. Зважаючи на це, громадські мисливські інспектори практично відсторонені від процесу подолання браконьєрства, а нерідко і самі займаються браконьєрством. Так, в Івано-Франківській області лише за 6 місяців 2011 р. було виявлено два факти браконьєрства громадськими мисливськими інспекторами: 16.02.2011 р. - громадянином Т. [184, с. 1], а 01.11.2011 р. лісовою охороною Косівського лісгоспу було складено протокол про адміністративні правопорушення на громадянина М., який, будучи громадським

мисливським інспектором, незаконно полював на території Космацького лісництва [185, с. 1]. Слід відзначити, що посадові особи, які рекомендували цих громадян на громадських мисливських інспекторів, не понесли жодної відповідальності.

За таких умов робота громадських мисливських інспекторів є неефективною. Так, за 2010 рік вони склали лише 30 протоколів про порушення правил полювання, що становить лише 0,4% від усіх виявлених порушень правил полювання. Та й ці протоколи було складено тільки у п'ятьох адміністративних одиницях держави.

Хоча й стаття 39 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] покладає на громадських мисливських інспекторів громадський контроль за полюванням, здійснювати його практично неможливо. Щоб стати громадським мисливським інспектором відповідно до пункту 2.1. потрібна рекомендація користувачів мисливських угідь та подання районного мисливствознавця. Рішення про зарахування в громадські мисливські інспектори приймає спеціально уповноважений територіальний орган по веденню мисливського господарства, що спричиняє конфлікт інтересів: органи, що підлягають контролю, уповноважені вирішувати питання, кого допускати до цього контролю.

Практично у такій же ситуації знаходяться й інші громадські мисливські організації. Згідно своїх статутів вони мають право здійснювати громадський контроль за дотриманням правил полювання. Але часто громадські мисливські організації є і користувачами мисливських угідь, знаходяться під адміністративним впливом державного органу, що контролює громадські мисливські організації в частині ведення ними мисливського господарства та полювання.

Існують значні прогалини у формуванні бази даних незаконного добування дичини, оскільки дані Держкомлісгоспу України стосуються лише мисливських угідь і не охоплюють незаконне добування мисливських тварин на території природо-заповідний фонду або добування немисливських видів тварин. Тому загальна картина щодо притягнення винних до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 248 КК України [103] є дещо іншою.

Згідно із статистичними даними Державної судової адміністрації України за вироками, що набрали законної сили за ч. 1 ст. 248 КК України, засуджено за незаконне добування дичини: у 2001 році – 3

особи, у 2002 році – 46 осіб, у 2007 році – 7 осіб, у 2008 року – 13 осіб, а за ч. 2 ст. 248 КК України: у 2007 році – 14 осіб, у 2008 році – 21 особу. Географія засуджених за ч. 1 ст. 248 КК України поширюється на Одеську, Рівненську, Харківську області (по двоє осіб на кожну) та на Вінницьку, Волинську, Житомирську, Полтавську, Хмельницьку Чернігівську області та Автономну Республіку Крим (по одній особі). Дещо вищими є показники засудження за ч. 2 ст. 248 КК України: у Волинській області – 9 осіб, у Київській і Харківській – 3 особи, Вінницькій і Львівській – 2 особи та у Чернігівській області та м. Севастополі – по одній особі. Водночас високими кількісними показниками характеризується засудження осіб за ст. 249 КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Так, за друге півріччя 2007 року за даними Державної судової адміністрації України за ст. 249 КК України [186] засуджено усього 336 осіб, при цьому найвищі показники злочинності за цією статтею зафіксовані у Дніпропетровській (49 злочинів), Одеській (42 злочини) та Полтавській областях (40 злочинів).

Як свідчить практика розгляду адміністративних справ, за порушення правил використання об’єктів тваринного світу (ст. 85 ч. 1 КпАП України) у 2008 році місцевими судами України було розглянуто 26 065 справ (усього надійшло за звітний період 27 654 справ) і застосовано такі види основних адміністративних стягнень: штраф (21 356) і позбавлення спеціального права полювання (8). В якості додаткових заходів адміністративних стягнень суди застосовували конфіскацію предмету, що став знаряддям вчинення або безпосереднім об’єктом адміністративного правопорушення (13 824). За жорстоке поводження з тваринами (ст. 89 КпАП України) у 2008 році місцевими судами України було розглянуто 9 справ, з них – у 7 справах було накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу на загальну суму 421 грн. За ст. 90 КпАП України за порушення вимог охорони видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України [187], місцевими судами України у 2008 році було розглянуто 72 справи, з них: штраф накладено у 41 випадку на загальну суму 14 330 грн., у 16 випадках застосовано конфіскацію предметів вчинення правопорушення. Зокрема, за ст. 85 КпАП України у Волинській області було складено протоколів – 385, накладено штрафів на загальну суму 137595 грн., в Івано-Франківській – 206, штрафів – на

суму 63655 грн., у Львівській – 139, штрафів – 48748 грн., Рівненській – 297, штрафів – 94282 грн., у Хмельницькій області – 291, штрафів – 97565 грн., Чернівецькій – 101, штрафів –36205 грн., у Закарпатській області – 81, штрафів – 28156 грн., у Тернопільській – 146, штрафів – 52680 грн. Застосовано 3 позбавлення спеціального права полювання у Волинській області, 2 – у Рівненській області і АР Крим, 1 – у Харківській області. Конфісковано предметів, що стали знаряддям скоєння або безпосереднім об’єктом адміністративного правопорушення: в Івано-Франківській області – 70, Волинській – 304, Рівненській – 148, Тернопільській – 105, Хмельницькій – 92, Львівській – 69, Чернівецькій – 45, Закарпатській області – 23, Херсонській – 2732 [188, с. 1-2].

У 2013 в Україні році було складено 5116 протоколів про порушення правил полювання, що відповідає кількості складених протоколів у 1996 році та у два рази менше ніж у 2007 році.

Міра покарання, що застосовується до браконьєрів, залишається все ще досить низькою. Мінімально встановлений розмір штрафу складає 102 гривні. У Вінницькій області за 2011 рік притягнуто до адміністративної відповідальності 256 чоловік, а накладено штрафів на суму 39481 грн., що в середньому становить 154 грн. [189].

У поданні прокуратури Івано-Франківської області за 2007 рік вказано, що не виявлено жодних фактів браконьєрства, що істотно впливають на стан ведення мисливського господарства [190, с.1-5]. При перевірці діяльності Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства у 2010 році Державною екологічною інспекцією України, також відзначався той факт, що організація забезпечення контролю за охороною тваринного світу на території мисливських угідь області управлінням лісового та мисливського господарства здійснюється неналежним чином. У рейдах по охороні мисливських угідь виявляються дрібні порушення правил полювання, що не впливають на ефективність його ведення. Наприклад: відсутній дозвіл на мисливського собаку, відсутність запису виходу у контрольній картці, тощо [191, с. 1-2]. Про аналогічну проблему згадано на міжвідомчій нараді з питань охорони та використання тваринного світу в області 02.02.2011 р., а прокуратура області зобов’язала Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства усунути виявлені недоліки до 15.06.2011 р. [192, с. 1-2].

У боротьбі з браконьєрством статтю 85-1 КпАП України, що передбачає адміністративну відповідальність за виготовлення та збут заборонених знарядь добування об'єктів тваринного або рослинного світу, було застосовано у 2008 році лише у Волинській області із областей західного регіону, складено один протокол, накладено штраф у сумі 51 грн.

Факти дозволяють стверджувати, що боротьба з браконьєрством в Івано-Франківській області на протязі 2001-2013р.р. не носить системний характер. Показовими у цьому плані є статистичні дані: 111 виявлених фактів браконьєрства у 2001р. та 320 – у 2010 році; користувачі мисливських угідь УТМР виявили 9 порушень у 2001 і 87 – у 2009 році. Така строкатість у роботі вказує на відсутність дієвого державного впливу на процеси подолання браконьєрства.

Однак, низьким як у кількісному, так і в якісному вимірі залишається показник відшкодування збитків, завданих незаконним добуванням дичини. Як свідчать статистичні дані, всього по Івано-Франківській області за 2008 рік до майнової відповідальності було притягнуто лише п'ятьох осіб. Судами області було розглянуто п'ять цивільних справ, в тому числі: із задоволенням позову – 3 справи; із закриттям провадження у справі –1; із залишенням заяви без розгляду – 1 [27, с. 174]. Крім того, хоча й нормативними актами визначається сума, що підлягає відшкодуванню за збитки завдані мисливському господарству, але на практиці вона зменшується судами. У 2013 році в Україні відшкодовано лише 132 тис. грн., що дорівнює вартості відшкодування за 13 незаконно добутих кабанів. Всього пред'явлено до стягнення в судах області у 2008 році суму матеріальної шкоди на 5315 грн., а присуджено до стягнення – 1891 грн., тобто, відшкодування зменшено на суму 3424 грн. Суттєві зменшення відшкодування матеріальної шкоди, завданої незаконним полюванням, допущені Косівським, Тисменицьким районними судами [27, с. 174].

Як свідчить практика розгляду адміністративних справ за ч. 1 та ч. 2 статті 85 КпАП України «Порушення правил використання об'єктів тваринного світу», у 2008 році на розгляді судів Івано-Франківської області перебувало лише 2 адміністративні справи (Долинський та Тлумацький районні суди), і в основному застосовано такі види адміністративного стягнення, як штраф та конфіскація зброї [27, с. 148-150].

Так, зокрема в місцевих судах Івано-Франківської області з 2006

– по перше півріччя 2008 рр. на розгляді перебувало лише 6 кримінальних справ, порушених за ст. 248 КК України:

- Рожнятівський районний суд – 2 (2006, 2008 р.р.)
- Богородчанський районний суд –1 (2008 р.)
- Яремчанський міський суд – 1 (2008 р.)
- Косівський районний суд – 1 (2008 р.)
- Калуський міськрайонний суд – 1 (2008 р.).

Слушною у цьому контексті є думка О. Томин про те, що не завжди притягуються до відповідальності всі особи, причетні до злочину, внаслідок чого іноді залишаються безкарними співучасники злочину. Мають місце факти недооцінки суспільної небезпеки порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, призначення м'яких мір покарання злісним порушникам, неправильні кваліфікації їх дій. Не у всіх випадках застосовується конфіскація знаряддя злочину [27, с. 143]. Так, постановою Рожнятівського районного суду від 13 січня 2008 року (справа № 1-11) гр. Г., який своїми умисними діями порушив правила полювання (застрелив 10 шт. хутрового звіра – ондатру, на яку полювання заборонено), звільнено від кримінальної відповідальності за ч.1 ст. 248 КК України з передачею його на поруки колективу сільської ради. Не застосована була судом така міра покарання, як конфіскація зброї та десяти шкірок ондатри [193, с. 185]. Інший аналогічний випадок, коли постановою Косівського районного суду від 29 липня 2008 року (справа № 1-180) провадження у справі з обвинувачення гр. Л. за ч. 1 ст. 248 КК України закрито, а підсудного звільнено від кримінальної відповідальності внаслідок акту амністії [194, с. 164]. Також вироком Рожнятівського районного суду від 23 березня 2008 року (справа № 1-40) осіб, які порушили правила полювання на території природно-заповідного фонду за попередньою змовою та з погрозою вбивства (ст. 248 ч.2 КК та ст. 129 ч.1 КК України) звільнено від відбування визначеного покарання з виправним строком [195, с. 232]. Навіть за добування тварин, які занесені до Червоної книги, виносяться досить м'які вироки. Так, за вироком Богородчанського районного суду від 27 листопада 2008 року (справа № 1-32) гр. Д. визнано винним у скоєнні злочину, передбаченого ст. 248 ч. 1 КК України та призначено штраф у сумі 1500 грн. з конфіскацією зброї, що застосовувалась на полюванні, і туші вбитого ведмедя вагою 40 кг. У дохід держави відповідно до рішення суду стягнуто штраф в розмірі 6770 грн. [196, с. 127].

Відомі факти немотивованої поблажливості органів судочинства Закарпатської області до браконьєрів. Так, лісовою охороною ДП «Вигодське ЛГ» було затримано на браконьєрстві 6 осіб, які полювали на території мисливських угідь ДП «Вигодське ЛГ», і накладено на кожного штраф у розмірі 1020 грн. Але постанови про адміністративні стягнення були оскаржені у Міжгірському районному суді, де винесено рішення - зменшити штраф до максимально низького рівня у сумі 170 грн. [197, с. 1]. Заступник прокурора Івано-Франківської області звернув увагу обласного управління лісового та мисливського господарства на безпідставне рішення Міжгірського районного суду щодо оскарження дії ДП «Вигодське ЛГ», але це рішення так і залишилось в силі [198, с. 1].

Відносно відповідним виявилось покарання за вироком Яремчанського міського суду від 30 травня 2008 року (справа 1-151), коли було засуджено гр. О. та його співучасників за браконьєрство на території Карпатського національного природного парку, які намагались добути мисливських тварин. Крім того, гр. О. за незаконне носіння холодної зброї призначено остаточне покарання у вигляді штрафу з конфіскацією знарядь полювання [199].

На фоні зростання кількості виявлених браконьєрів спостерігається стрімке зменшення кількості порушників правил полювання, притягнутих до кримінальної відповідальності по Україні, а саме: з 139 фактів у 1999 році – до жодного у 2007 році. За 2007 рік присуджено відшкодувати збитків на суму 206 тис. грн., а відшкодовано лише 51 тис. грн. [200, с. 26-27].

Аналогічна ситуація і в Івано-Франківській області. Так, відповідно до статистичних даних природоохоронної прокуратури в області у 1995, 2001, 2008рр. не було порушено жодної кримінальної справи щодо порушень правил полювання, лише у 2000 році – 4. [201, с. 1-2].

Неналежним чином органи мисливського господарства реагують на факти браконьєрства зі сторони підвідомчих підприємств. Так, згідно наказу Івано-Франківського обласного управління лісового господарства від 17 січня 2006 року № 03 було проведено службове розслідування обставин полювання в Болохівському лісництві Калуського ДЛГ. Комісією були опитані посадові особи Калуського держлісгоспу, Болохівського лісництва, управління лісового господарства, які брали участь у полюванні, та встановлено, що при

проведенні полювання у мисливських угіддях Болохівського лісництва Калуського держлісгоспу були порушені вимоги п. 5.3 та 5.9 „Інструкції про селекційний відстріл мисливських тварин”, затвердженої Наказом Держкомлісгоспу України від 30 травня 2001 року № 509/5700: після проведення селекційного відстрілу самки кабана не була закрита ліцензія на її добування, як того вимагає згадана інструкція, та були допущені порушення в реєстрації селекційного відстрілу. Рішенням комісії начальнику Івано-Франківського обласного управління лісового господарства було запропоновано оголосити догану директору Калуського ДЛГ за неналежну організацію і оформлення селекційного відстрілу [202, с. 1].

Запорукою ефективного подолання браконьєрства залишається ефективна охорона державного мисливського фонду, яку повинні забезпечувати єгері та мисливствознавці. Їх недостатня кількість, кваліфікація, мотивація негативно позначаються на ефективності ведення мисливського господарства. Серед причин масштабного поширення браконьєрства в Україні Держкомлісгосп України називає законодавчу недосконалість у питаннях захищеності єгерів [203, с. 2-4]. Крім того, на єгерів покладається виконання й інших робіт, пов’язаних із веденням мисливського господарства: підгодівля у зимовий час мисливських видів тварин, заготівля кормів та влаштування біотехнічних споруд.

Аналіз документів за останнє десятиліття свідчить, що органи державної влади вживають певних заходів щодо комплектування єгерської служби відповідно до вимог законодавства. Щоб запобігти скороченню районних мисливствознавців, Держкомлісгосп України листом ще від 05.09.2001 № 03-06/5103-11 зобов’язав територіальні органи зберегти посади державних районних мисливствознавців та попередити «зниження державного контролю у галузі мисливського господарства та полювання на рівні району, що в свою чергу негативно вплине на ведення мисливського господарства» [204, с. 1]. Пізніше Державний комітет лісового господарства України постановою розширеної колегії Державного комітету лісового господарства України від 24.04.2003 року № 6 «Про стан та перспективи розвитку мисливського господарства в Україні» вказував, що вимоги щодо чисельності єгерської служби не виконуються, і п. 12 зобов’язав начальників обласних управлінь лісового господарства до 01.07.2003р. укомплектувати кадрами вакансії мисливствознавців у районах та

письмово доповісти у Держкомлісгосп [205, с. 1-3]. Такі ж вимоги містились також у пункті 3.4. наказу Держкомлісгоспу від 12 липня 2005 року № 371 «Про заходи щодо виконання Указу Президента України від 23.05.2005 року № 837 «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення, раціонального використання мисливських тварин», що зобов'язують начальників управлінь лісового та мисливського господарства було заборонити сумісництво серед районних мисливствознавців та укомплектувати вакансії районних мисливствознавців спеціалістами з фаховою освітою, забезпечити їх уніформою, табельною зброєю, засобами зв'язку, спецзасобами, надавати транспорт та підпорядкувати їх відділам (секторам) мисливського господарства [206, с. 1-4]. Практично питання не було вирішене, а штат районних мисливствознавців не був укомплектований й у 2006 році. За сумісництвом у тому ж році працювало 5 районних мисливствознавців, при чому основною їх посадою була інша, здебільшого «Помічник лісничого» [207, с. 1-2].

Порушенням користувачами мисливських угідь кількісних вимог щодо єгерської служби зафіксували у 2007 році органи прокуратури Івано-Франківської області [208, с. 1-5]. Ситуація покращилась в Івано-Франківській області у 2008 році, але посада районних мисливствознавців у двох адміністративних районах залишилась вакантною, четверо районних мисливствознавців працювало на госпрозрахунку та двоє на 0,5 окладу [150, с. 1-2].

Користувачі мисливських угідь в Івано-Франківській області на нараді 3 серпня 2006 року «Про стан ведення мисливського господарства в Івано-Франківській області в 2006р. та перспективи розвитку на 2007р.» стверджували, що чисельність єгерської служби не відповідає вимогам статті 29 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65]. Для покращення ситуації відповідно до п. 3.1. директорів мисливських господарств було зобов'язано забезпечити виплату заробітної плати працівникам єгерської служби на рівні не нижче встановленої діючим законодавством, а п.3.2. зобов'язав всіх користувачів мисливських угідь до 01.10.2007 року довести чисельність єгерської служби до законодавчо встановлених норм [150, с. 1-2]. Проте у 2009р. заступник голови Держкомлісгоспу України на нараді підсумував, що в Україні незадовільною є організація охорони мисливських угідь та, зокрема, комплектації штатів єгерської служби. І хоча стаття 29 Закону України «Про

мисливське господарство та полювання» [65] визначає нормативи кількості єгерів на площу мисливських угідь (один єгер – на 5 тис. га лісових угідь та 1 єгер – на 10 тис. га польових угідь), але ці вимоги практично всіма користувачами ігноруються. Станом на 1 січня 2010 року в середньому по мисливських угіддях України на одного єгера припадало 10,0 тис. га територій: по УТМР – 12,7 тис. га., по товариству «Динамо» – 8,1 тис. га, по ТВМРУ – 7,7 тис. га, по підприємствах системи Держкомлісгоспу – 7,6 тис. га. Найкращі показники – у приватних мисливських господарств, де 1 єгер обслуговує 6,3 тис. га мисливських угідь.

Невирішеним залишається питання комплектації єгерської служби в Івано-Франківській області. Івано-Франківська міжрайонна природоохоронна прокуратура засвідчила цей факт у певної кількості користувачів мисливських угідь. Так, за результатами комплексних перевірок прокуратурою області винесено 5 приписів та 2 подання про усунення порушень вимог Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [148, с. 1-6], а наказом Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства зобов’язано всіх користувачів мисливських угідь укомплектувати штат єгерської служби до 1 вересня 2011 року [210, с. 1-2]. На недотримання вимог щодо забезпечення штату єгерів звертала увагу й прокуратура області на міжвідомчій нараді з питань раціонального використання тваринного світу, що відбулась 02.02.2011 року [211, с.1-3]. Ігнорування приписів призвели до відписок. Зокрема, ДП «Ворохтянський ЛГ» аргументував відмову посилити мисливську охорону тим, що «доукомплектацію єгерської служби вважало недоцільною» [212, с. 1], а ДП «Делятинський ЛГ», що «штатна чисельність єгерів буде доукомплектована після уточнення структури мисливських угідь» [213, с. 1].

Станом на 01.07.2011 року в Івано-Франківській області відповідно до вимог статті 29 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» існувала потреба у 166 єгерах, тоді як фактично було 130. Із необхідних 80 єгерів у користувачів мисливських угідь Державного агентства лісових ресурсів працювало 50 осіб, в УТМР із 60 необхідних – 46. Проте в області відзначається позитивна тенденція до зростання кількості єгерів у приватних мисливських господарствах. Така ж тенденція спостерігається й у

загальнонаціональному масштабі. Так, при необхідному мінімумі у 26 єгерів фактично працює 34 [214, с. 54].

Державний контроль за веденням мисливського господарства здійснює крім спеціально уповноваженого органу по веденню мисливського господарства також екологічна інспекція. Так, у 2010 році Державна екологічна інспекція в Івано-Франківській області здійснювала перевірку за дотриманням вимог природоохоронного законодавства в галузі охорони тваринного світу при веденні мисливського господарства. На території мисливських угідь області було виявлено низку порушень. Всього на протязі 2010 року складено 30 протоколів, серед яких – чотири протоколи на посадових осіб ДП «Надвірнянське ЛГ» на суму 663 грн [215, с. 1-3]. За період з 2007 – по березень 2011 року державна екологічна інспекція здійснила 103 перевірки в Івано-Франківській області практично всіх користувачів мисливських угідь на предмет дотримання вимог щодо кількісного складу єгерської служби. Варто зазначити, що перевірки проводились нерівномірно: двох користувачів перевіряли лише по одному разу, тоді як одного – аж 11 разів. За фактами виявлених порушень було складено 122 протоколи про адміністративні правопорушення, на порушників накладено 7060 грн. штрафу, нараховано збитків на суму 4025 грн. Проте, на жодного приватного користувача мисливських угідь не було нарахувань за завдані збитки [216, с. 1-2].

Кількість перевірок не зменшилась і у 2011 році: лише за 10 місяців працівниками Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області здійснено 54 планові та позапланові перевірки по контролю за охороною тваринного світу. За результатами перевірок складено 41 протокол про адміністративне правопорушення. Порушники сплатили 4,5 тис. грн. штрафу та 2,5 тис. грн. відшкодувань збитків. Серед найпоширеніших видів порушення законодавства про тваринний світ було недотримання вимоги статті 29 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» щодо дотримання чисельності єгерів [217, с. 1].

Слід відзначити, що за роки незалежності України місцеві органи державної влади та контролюючі органи не застосовували жорсткіших за штрафи методів впливу. Хоча й стаття 23 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» передбачає більш суворе покарання за систематичне невиконання обов’язків щодо охорони та відтворення мисливських тварин, зобов’язань, обумовлених договором

між користувачем мисливських угідь та власником (користувачем) земельних ділянок, або за невиконання вимог спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі ведення мисливського господарства та полювання, за погіршення якості мисливських угідь з вини їх користувачів, що полягає у вилученні мисливських угідь з користування.

У листопаді 2011 року було виявлено порушення чинного законодавства органами центральної влади. Перший заступник головного державного інспектора України з охорони навколишнього природного середовища призупинив користування мисливськими угіддями ДП «Осмолодське ЛГ» [218, с. 1-2], хоча наказом Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства ДП «Осмолодське ЛГ», визначено, як одне із найкращих мисливських користувачів, і на його базі було створено показово-досвідне мисливське господарство [210, с. 1-2]. Цей факт засвідчує необ'єктивне оцінювання роботи користувачів мисливських угідь різними відомствами.

Хронічною залишається проблема неукомплектованості єгерами користувачів мисливських угідь Івано-Франківської області. За останні шість років чисельність єгерів жодного разу не доходила до законодавчо встановлених вимог, що спостерігається і по всій Україні. Однак, показники укомплектованості єгерської служби коливаються у різних групах користувачів мисливських угідь. Статистичні дані дозволяють стверджувати, що у відсотковому співвідношенні приватні мисливські господарства дотримуються вимог законодавства щодо чисельності єгерської служби.

Проблемою для залучення єгерів є середня заробітна плата у мисливському господарстві, що становить 942 грн. – у два з половиною рази нижче, ніж в середньому по Україні – 2349 грн. (2010 р.) [219].

Крім відповідної чисельності єгерської служби на ефективність ведення мисливського господарства впливає ефективний державний контроль на місцевому (районному) рівні. У 2010 році у 494 адміністративних районах України на посаді державних районних мисливствознавців працювало 410 осіб, при чому більшість із них – за сумісництвом [220, с. 1-8]. Обов'язки державного районного мисливствознавця у багатьох випадках були покладені на майстрів, помічників лісничих, лісничих, інженерів, які практично не

займаються веденням мисливського господарства у районі. У Держкомлісгоспі України прокоментували цю ситуацію, наголосивши, що вимоги наказів Держкомлісгоспу України не виконуються жодним обласним управлінням [220, с. 1-8].

Критична ситуація із утримання районних мисливствознавців відзначається в АР Крим, де районні мисливствознавці відсутні у 8 районах. Подібна статистика і в багатьох інших областях України: у Донецькій області – у семи районах, у Київській – чотирьох, Івано-Франківській – чотирьох, Луганській – чотирьох, Волинській – двох. Серед причин слід назвати погане фінансування зарплати для районних мисливствознавців: у 2008 році фонд заробітної плати мисливців по Україні становив 5847396 грн, при чому більша частина (55%) 3246792 грн. була профінансована за рахунок власних надходжень користувачів мисливських угідь. Іншими словами, фінансування відбувається за кошти організацій, контроль яких входить в обов'язки районного мисливствознавця. Зрозуміло, що у такій ситуації про ефективність державного контролю та боротьбу із браконьєрством не йдеться [220, с. 1-8].

За рахунок бюджетних коштів у 2008 році з державного бюджету було профінансовано (45%) зарплати районних мисливствознавців, що становила 2600604 грн. Однак жодного районного мисливствознавця не профінансовано за рахунок бюджетних коштів у семи областях України, а саме Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Рівненській, Сумській, Хмельницькій. З іншої боку, у шести областях України виключно за рахунок бюджетних коштів проходило фінансування районних мисливствознавців, а саме: у Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Херсонській, місті Севастополь.

Питання про фінансування одних та ігнорування інших свідчить про відсутність стратегії розвитку та підвищення контролю за веденням мисливського господарства на рівні центральних органів виконавчої влади [221, с. 1]. Починаючи з 2008р. ситуація із забезпеченням районними мисливствознавцями погіршилась: якщо у тому ж році в Україні нараховувалось 424 районних мисливствознавців, тобто, 67 адміністративних районів не мали на районному рівні державного мисливського контролю [222, с. 1], то вже у наступному 2009 році їх стає ще на 14 менше. У мисливському господарстві країни у 2009 році було зайнято 6,6 тис. осіб, з них – 4,6 тис. осіб (70,3%) штатних єгерів і 650 (9,9%) мисливствознавців. У

системі Держкомлісгоспу працює 1170 осіб (17,7%), з них – 250 мисливствознавці і 740 штатних єгерів. Крім того, з 410 осіб районних державних мисливствознавців тільки 35 мають спеціальну освіту.

Комплектація районними мисливствознавцями не виконувалась і в Івано-Франківській області. Так, у січні 2006 року залишались вільними дві вакансії районних мисливствознавців, троє виконували свої обов'язки за сумісництвом, а п'ятеро мисливствознавців не мали взагалі вищої освіти, як це передбачено кваліфікаційними вимогами [223, с. 2]. У 2007 році ситуація лише погіршилась. Вакантними залишились посади п'ятьох районних мисливствознавців. Відповідно до рішення наради користувачів мисливських угідь в Івано-Франківській області від 3 серпня 2006 року «Про стан ведення мисливського господарства в Івано-Франківській області у 2006 р. та перспективи розвитку на 2007 р.» п.3.3. було зобов'язано директорів Івано-Франківського, Осмолодського, Кутського, Болехівського, Солотвинського і Коломийського лісгоспів доукомплектувати штат районних мисливствознавців до 01.10.2007 року, виключивши можливість суміщення ними двох посад [209, с. 4]. Документи свідчать, що ця вимога не була виконана і у наступному 2008 році. Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства листом від 31.01.2008 року № 04/3-7 проінформувало Держкомлісгосп України про те, що всіх директорів лісогосподарських підприємств повторно зобов'язано терміново доукомплектувати штати державних районних мисливствознавців [224, с. 1].

Проте, районний мисливствознавець не може ефективно вести державний контроль, бо він контролює ту організацію, в якій працює, і залежний від її керівництва. Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства вважає такий відомчий контроль не ефективним: «Значна частина мисливських угідь закріплена за державними лісогосподарськими підприємствами, що відомчо підпорядковані Держкомлісгоспу. Державний контроль у випадку, коли користувачі мисливських угідь і спеціально уповноважений орган виконавчої влади у галузі мисливського господарства та полювання знаходиться в одному відомстві, є малоефективним» [177, с. 1-8].

Крім зазначених вище проблем залишається питання правової неврегульованості видачі контрольної картки обліку добутої дичини та порушення правил полювання у випадку переїзду мисливця в іншу

область. Комп'ютерна база даних між областями не з'єднана між собою, тому неможливо видати контрольну картку особі, яка отримала посвідчення мисливця в іншій області і змінила місце свого проживання.

Відсутність з'єднаної комп'ютерної бази даних обліку мисливців не дає змоги ефективно притягувати порушників правил полювання до відповідальності. Так, відповідно до статті 85 Кодексу України «Про адміністративне правопорушення» за повторне порушення правил полювання особа притягується вже по частині другій, що передбачає суворіші санкції при покаранні, ніж при вчиненні мисливцем правопорушення вперше на протязі року. Розгляд адміністративних протоколів, пов'язаних із порушенням правил полювання, покладається на органи мисливського господарства, охорони навколишнього природного середовища та суди. Наявність об'єднаної комп'ютерної бази даних мисливців дала б змогу прослідковувати правопорушення мисливців по інших областях, а при порушенні ними правил полювання застосувати до них визначену законом міру покарання. Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства навіть зверталось у Держкомлісгосп України з пропозицією розробки положення «Про реєстрацію порушників правил полювання і доступ до бази даних мисливців для працівників, яким надано право розгляду протоколів» [177, с. 1-8], однак питання залишається не вирішеним до цього часу.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу» від 21 січня 2010 року до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» внесена вимога заміни контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання, що мала термін дії – мисливський сезон, на щорічну контрольну картку. Проте, недосконалість нової вимоги щодо терміну дії контрольної картки на календарний рік полягає в тому, що сезон полювання починається у травні (полювання на самців козулі) і закінчується у січні наступного року. Виконати обмін карток під час сезону полювання неможливо через велику кількість мисливців та стислі терміни заміни контрольних карток. Наприклад, щоб чотири тисячі мисливців Івано-Франківської області продовжили полювання у січні, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства повинно обміняти

ці картки за кілька днів. На практиці один спеціаліст за день може поміняти максимум 150 карток, а у секторі мисливського господарства працює два працівники.

Крім того, контрольна картка слугує для записів обліку добутої у мисливському сезоні дичини. Заміна контрольної картки під час сезону облікуватиме добуту дичину лише на протязі календарного року, а не на протязі мисливського сезону, що спотворює дані біостатистики.

Важливим регулюючим чинником для ведення мисливського господарства є посвідчення мисливця. Однією із проблем, що стосуються посвідчень мисливця та контрольних карток обліку добутої дичини, залишається порушення фінансових вимог при їх видачі. Про це свідчить лист Держкомлісгоспу України від 28.01.2008 р. №03-06/312 до начальників обласних управлінь лісового та мисливського господарства з вимогою здійснювати перерахунок коштів за отримання посвідчення мисливця та щорічної контрольної картки виключно через установи банку [225, с. 1-8]. Крім того, відповідно до статті 36 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] кошти, отримані за реалізацію посвідчень мисливця та контрольних карток, зараховуються на рахунок спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі мисливського господарства та полювання – Державного агентства лісових ресурсів України. Із статистичного звіту 2-тп (мисливство) видно, що ці кошти цей орган спрямовує виключно для фінансування мисливського господарства користувачів мисливських угідь, підвідомчі цьому органу виконавчої влади. Наприклад, із спецфонду Агентства у 2007 р. було направлено у лісгоспи 186,6 тис. грн., у 2008 р. – 311,9 тис. грн, у 2009 р. – 229,3 тис. грн. Крім користувачів мисливських угідь системи Агентства лісових ресурсів України бюджетні кошти по лінії управління справами Президента України отримувала на ведення мисливського господарства державна резиденція «Синьогора». Проте бюджетні фінансові вливання не роблять ведення мисливського господарства користувачів мисливських угідь більш ефективним. Так, окупність ведення мисливських господарств Івано-Франківської області у 2010 році становила 52%. І хоча бюджетне фінансування підприємств системи Агентства лісових ресурсів становило 201,8 тис. грн., їх окупність виявилась меншою ніж в середньому по області. Аналізуючи

економічні показники окремих підприємств, пересвідчуємось, що бюджетне фінансування не впливає на ефективність ведення мисливського господарства тими користувачами, яким його було надано. Наприклад, у ДП «Болехівське ЛГ» на ведення мисливського господарства виділено 42,9% бюджетних коштів, а окупність становила 11%, ДП «Вигодське ЛГ» – 8,7% бюджетних коштів, окупність – 17%, ДП «Коломийське ЛГ» – 34,7% бюджетних коштів, окупність – 26%, у ДП «Солотвинське ЛГ» – 81,1% бюджетних коштів, окупність – лише 9%. Постійно на повному бюджетному фінансуванні на ведення мисливського господарства знаходиться ДОВК «Синьогора». У 2010 році її бюджетне фінансування становило 447,3 тис. грн., що більш як у два рази перевищує бюджетне фінансування всіх інших користувачів області, а окупність у тому ж році становила лише 7% – найменший показник з поміж всіх користувачів мисливських угідь Івано-Франківської області.

Протекціонізм у бюджетному фінансуванні підтверджує чітка тенденція виділення бюджетних коштів практично одним і тим же користувачам мисливських угідь, де чільне місце займає ДОВК «Синьогора».

Слід сказати, що тенденція щодо пропорції бюджетного фінансування між категоріями користувачів мисливських угідь зберігається і на загальнонаціональному рівні. У 2010 році відсоток фінансування за рахунок держбюджету в Івано-Франківській області по підприємствах Держкомлісгоспу склав 16%, тоді як по Україні в середньому цей показник становив 35,1%. В загальному цей показник по Івано-Франківській області складав 20,7%, а по Україні – 9,6%. Така різниця між національними та обласними показниками пояснюється тим, що на території області є мисливські угіддя Державної резиденції «Синьогора», що у великій мірі фінансується управлінням справами Президента України.

Нерівномірне фінансування викликає невдоволення в областях. Так, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства направило лист до голови Держкомлісгоспу України від 06.06.2008 р. № 04-3/56 з пропозицією «внести зміни до наказу Держкомілісгоспу від 31.08.1998р. № 97 «Про використання коштів, отриманих від реалізації користувачам мисливських тварин, а також за видачу посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини та порушень правил полювання» [177, с. 1-8]. Позиція

управління по цьому питанню полягала у тому, щоб кошти, що знаходяться на спеціальному рахунку, спрямовувати в регіони відповідно до певного алгоритму, тобто, прив'язувати фінансування до площі мисливських угідь, кількості мисливців тощо.

До компетенції органів місцевої влади належить організація заходів для покращення фахових знань у мисливців. Так, відповідно до п.2.3. розпорядження Івано-Франківської обласної державної адміністрації від 15.07.2011р. № 425 «Про розвиток мисливства як складової туристичної галузі області» голові обласної організації УТМР доручається створити навчальний центр з підготовки громадян для отримання посвідчення мисливця та дозволу на зброю [210, с. 1-2]. Обласна організація УТМР, в свою чергу, звернулась до голови облдержадміністрації із клопотанням запровадити для претендентів на отримання посвідчення мисливця курси підготовки до тестування мисливців. Не обійшлось і без лобіювання власних інтересів: всі мисливці повинні належати до громадської мисливської організації [226, с. 1-2].

Безпосередньо з підвищенням кваліфікаційних мисливських знань пов'язане отримання дозволу на зброю, що необхідно для проведення полювання відповідно до Наказу МВС від 21.08.1998р. № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів» [227, с. 107]. Щоб отримати дозвіл на використання вогнепальної зброї, необхідно представити довідку про складання заліків на знання матеріальної частини зброї, правил поводження з нею та порядку застосування. У тестах є питання, що стосуються правил поведінки та техніки безпеки при полюванні. Оскільки аналогічні питання містяться і у тестах для отримання посвідчення мисливця, то логічним видається об'єднання двох тестів в один по всій державі. Адже уніфікація проведення двох іспитів, що повинен здавати мисливець для отримання права на полювання та дозволу на вогнепальну зброю, є позитивним управлінським рішенням. Хоча треба зазначити, що ця вимога не була виконана головою обласної організації УТМР.

Відповідно до п.13 «Порядку видачі посвідчень мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання» [228, с. 217-219] невиправдано довгим є термін (до двох місяців), що надається на повторну здачу екзамену у випадку першого негативного оцінювання. Досвід показує, що з 200 запитань тесту претенденти на отримання посвідчення мисливця досягають позитивного результату, готуючись лише дві години.

Зважаючи на здобутий досвід Івано-Франківською ОДА, Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства для врегулювання процедури видачі посвідчень мисливця звернулось у Державне агентство лісових ресурсів з пропозицією обов’язкового запровадження курсів для підготовки мисливців [229, с. 1-2]. Проте ця пропозиція не була підтримана.

Для організації видачі посвідчення мисливця при обласних управліннях лісового та мисливського господарства організовуються комісії по прийому екзаменів, як це передбачено п.10 «Порядку видачі посвідчень мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання» [228, с. 217-219]. В Івано-Франківському обласному управлінні лісового та мисливського господарства відповідно до пункту 1 наказу від 08.11.2010 року № 103 «Про порядок видачі посвідчення мисливця, контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання» така комісія складається з трьох осіб: голови комісії та двох членів [230, с. 1-2].

Відповідно до статті 14 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] адміністративну послугу видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання повинно виконувати обласне управління лісового та мисливського господарства [231, с. 1]. Однак, для зручності та полегшення процедури видачі контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання в обласному управління лісового та мисливського господарства відповідно до наказу Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства від 23.11.2010 року № 06-15/74 відбулась передача їх видачі районним мисливствознавцям та мисливствознавцям у лісгоспах. В областях створені центри адміністративних послуг, яким спеціально уповноважений орган по веденню мисливського господарства намагається передати

повноваження видачі контрольних карток. Але до цього часу це питання залишається не вирішеним [232, с. 1-2].

Недоречною, на наш погляд, є вимога статті 14 «Порядку видачі посвідчень мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання» [228, с. 217-219], відповідно до якої мисливець за посвідченням мисливця та контрольною карткою обліку добутої дичини повинен двічі звертатись до органу, який надає адміністративну послугу. Так, для заміни старої контрольної картки її потрібно здати районному мисливствознавцю, який обмінює її в обласному управлінні лісового та мисливського господарства на нову і передає мисливцю. З метою уникнення тяганини доцільніше передати функцію заміни контрольних карток районному мисливствознавцю. В середньому за рік по Івано-Франківській області видається 360 посвідчень мисливця, 15 дублікатів посвідчення мисливця та обмінюється 4500-5000 контрольних карток [233, с. 1-2].

Органи влади не можуть задіяти механізм видачі контрольних карток для забезпечення реєстрації чисельності добутої дичини. Адже відповідно до змін до мисливського законодавства обмін щорічної контрольної картки добутої дичини та порушень правил полювання здійснюється у січні, до закінчення сезону полювання [234, с. 1-2]. Крім того, для мисливців, які не поміняли контрольну картку або її втратили, відсутнє покарання.

Причину цієї ситуації дослідниця О. Томин бачить у законодавстві України, в якому поки чітко та детально не визначено положення про особливості та порядок застосування контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання, та у відсутності механізму притягнення порушника до відповідальності за неправильне ведення записів у цьому документі [27, с. 57]. У «Порядку видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання», затвердженого наказом Міністерства лісового господарства України від 21 березня 1997 р. № 32 [168, с. 217-220], тільки закріплено положення, що контрольна картка, на відміну від посвідчення мисливця, діє протягом одного мисливського сезону, тобто носить тимчасовий характер.

Проблеми правового регулювання мисливського господарства спостерігаються й у частині відшкодування збитків. Невирішеність проблеми регулювання завданих збитків на законодавчому рівні ставить у незручне становище сторони такого роду конфліктів. Для

врегулювання цього питання вживаються певні заходи як органами центральної виконавчої влади, так і місцевої. Так, Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.11.09 р. № 1472-р «Деякі питання надання у користування мисливських угідь і відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами» [235, с. 20]. Міністерству аграрної політики доручено розробити рекомендації щодо укладення договорів страхування сільськогосподарських посівів від збитків, завданих мисливськими тваринами.

Відсутність правового механізму відшкодування збитків найбільше обмежує дії органів державної влади. Саме тому у дещо не правовий спосіб органи місцевої влади намагаються вирішувати питання, що в сучасних умовах України не врегульовані законодавством. Так, відповідно до положення Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства про надання мисливських угідь на конкурентних засадах на користувачів мисливських угідь накладаються додаткові зобов’язання при веденні ними мисливського господарства. Зокрема, пункт 6 «Положення про попередній відбір претендентів для надання мисливських угідь на конкурентних засадах» (затверджений першим заступником голови Івано-Франківської облдержадміністрації 9 серпня 2011 року) зобов’язує претендента на отримання мисливських угідь у користування відшкодувати збитки, завдані дикими тваринами сільському і лісовому господарству [122, с. 1-2].

Отже, державне регулювання соціальної сфери повинно вирішувати інтереси двох великих соціальних груп, а саме: громади мисливців та землевласників. Через недосконале правове врегулювання надання у користування мисливських угідь органи державної виконавчої влади мають можливість на свій розсуд визначати користувачів мисливських угідь. За таких умов їх користувачами стає соціальна та економічна еліта. Елітарність ведення мисливського господарства не дає можливості багатьом громадянам ним займатись, спонукаючи їх тим самим до браконьєрства. Саме тому серед головних проблем органів державної влади – питання конкурентного надання у користування мисливських угідь та визначення найбільш ефективного претендента. Законодавча неврегульованість фіксації випадків браконьєрства приватними мисливськими господарствами та громадськими мисливськими організаціями не дає можливості ефективно з ним боротись. Через

низьку вмотивованість, правову незахищеність, неукомплектованість табельною зброєю, формою, низьку освіту єгерів незадовільно ведеться боротьба з порушеннями правил полювання, що у більшій мірі спрямована на задоволення статистичних показників, ніж реальних потреб. Судами та адміністративними органами, уповноваженими розглядати справи про браконьєрство, виносяться м'які покарання. Через незадовільний фінансово-економічний стан користувачі мисливських угідь не в змозі забезпечити належну кількість єгерів, визначену законодавством. Не сприяє державному управлінню відсутність на районному рівні інституції, що відповідала б за ведення мисливських господарств. Відсутність правового забезпечення відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами сільськогосподарським угіддям, не дозволяє у правовий спосіб вирішувати органам державної влади конфлікти.

Висновки до розділу 2

1. Значення ведення мисливського господарства для суспільства розглянуто через економічний, соціальний та екологічний аспект. З'ясовано, що органи державної виконавчої влади лобіюють надання у користування мисливських угідь соціальній та економічній еліті. Складність врегулювання соціально економічної складової ведення мисливського господарства полягає у відсутності правового регулювання відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами сільськогосподарським угіддям, допуску населення у мисливські угіддя, оплати за користування мисливськими угіддями.

Серед позитивних регулюючих змін сучасного законодавства слід відмітити збільшення мінімальної площі мисливських угідь – 3 тис. га. Потребують вирішення проблеми претендентів на мисливські угіддя, які відповідно до чинного законодавства зобов'язані погодити ведення мисливського господарства із багатьма землевласниками.

2.Через неврегульованість законодавства та неналежне виконання своїх службових обов'язків органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у галузі мисливського господарства систематично допускається низка порушень. Встановлено, що всупереч економічній доцільності та соціальній справедливості чинне законодавство не забезпечує надання у користування мисливських угідь організаціям на конкурентній основі.

3.Встановлено, що, зловживаючи своїм соціальним становищем, особи з вищим соціальним статусом перешкоджають власникам земельних ділянок користуватись ними і чинять певні обмеження.

4.Доведено, що механізм переуступки мисливських угідь в Україні, що полягає в укладанні договору співробітництва або організації комерційної структури із статутним капіталом при товаристві мисливців, створює ринок їх нелегального використання. Користувачі мисливських угідь державної форми власності у випадку відмови від ведення мисливського господарства не захищають свої законні інтереси._Таким чином виникає напівлегальний механізм переуступки права користування мисливськими угіддями.

5. Серед користувачів мисливських угідь найефективніше ведуть мисливське господарство користувачі мисливських угідь приватної форми власності. Не врегульованим залишається питання встановлення біотехнічних споруд на території мисливських угідь.

6. Охорона державного мисливського фонду має значення не лише для користувача мисливських угідь, але й загальнодержавне, так як мисливські тварини є власністю держави і мають екологічне значення. Ріст браконьєрства опирається на низький рівень розвитку суспільства: соціальна незахищеність, безробіття, низький моральний рівень населення. У розвинутих суспільствах браконьєрство відсутнє. Низький ефект у боротьбі з браконьєрством спостерігається і при командно-адміністративній системі управління з орієнтацією виключно на формальні показники. Встановлено, що в сучасній Україні велика кількість браконьєрств здійснюється особами із високим соціальним статусом або особами, на яких покладено контроль за охороною державного мисливського фонду. Крім того, негативний вплив на подолання браконьєрства має факт законодавчої незахищеності посадових осіб приватних мисливських господарств, які не мають права складати протоколи про порушення правил полювання. Практично відсутній громадський мисливський контроль із сторони громадських мисливських інспекторів.

7. Негативний вплив на стан мисливського господарства має відсутність кваліфікованих спеціалістів, яких не готують в Україні та законодавчо встановленої чисельності єгерської служби та мисливствознавців.

РОЗДІЛ 3
ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ГАЛИЧИНИ ДЛЯ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

3.1. Методологічні підходи у використанні історичного досвіду Галичини

Організація правозастосування органами державного управління у сфері мисливського господарства на сучасному етапі має велике значення. Вона покликана вирішувати певний спектр завдань, а саме: врегулювання відносин на рівні власник землі-мисливець, способи та методи проведення полювань мисливцями, регулювання використання державного мисливського фонду, регламентації контролю органів державної влади тощо.

У вирішенні цих питань значну роль відіграє використання історичного досвіду правозастосовчої діяльності органів державного управління у сфері мисливського господарства Галичини та інших зарубіжних країн кінця XIX- початку XX ст.

Галичина, як частина Австро-Угорської імперії, вважалась економічно відсталою адміністративною одиницею, однак досвід організації правозастосування органами державного управління Галичини у сфері мисливського господарства має позитивні сторони, що залишаються актуальними на сучасному етапі державотворення України. До прикладу, при порівнянні управлінських функцій держави у сфері мисливського господарства у Галичині та в сучасній Україні спостерігаються здебільшого розбіжності, викликані суспільно-політичним ладом, науково-технічним прогресом, гуманітарним розвитком суспільства тощо. Так, у Галичині реєстрацію мисливських ревірів відповідно до Мисливського закону Галичини від 1897 року встановлювала державна повітова влада – аналог теперішньої райдержадміністрації, тоді як в сучасній Україні функція надання мисливських угідь належить обласній раді за погодженням обласної державної адміністрації, державного управління охорони навколишнього природного середовища в області, обласного управління лісового та мисливського господарства, власників/користувачів земельних ділянок, що на практиці унеможливлює надання у користування мисливських угідь у правовий спосіб. Відповідно до чинного законодавства укладається типова угода

про умови ведення мисливського господарства між органами державної влади в особі обласного управління лісового та мисливського господарства і користувачами мисливських угідь. На нашу думку, це є наслідком невдалого прикладу використання історичного досвіду, коли принцип укладання угоди формалізується. Відповідно до чинного національного законодавства розроблено типовий договір про умови ведення мисливського господарства, в якому фактично дублюється вимоги національного законодавства щодо умов ведення мисливського господарства. Крім того, як свідчить історичний досвід та практика правозастосування Галичини, угода про умови ведення мисливського господарства укладалась між користувачем мисливських угідь та власником / орендарем земельної ділянки, на якій велось мисливське господарство. У цій угоді обумовлювались особливості ведення мисливського господарства на конкретній ділянці, виходячи із особливостей ведення на ній сільського господарства. При цьому могли бути звужені терміни проведення полювання, способи проведення полювання, виходячи із особливостей ведення сільського господарства (способи та методи догляду за сільськогосподарськими культурами, терміни збору сільськогосподарських культур, тощо). На нашу думку, доцільно було б внести у національне законодавство вимогу, відповідно до якої договір про умови ведення мисливського господарства та полювання укладався б із власником або орендатором земельної ділянки з урахуванням особливостей ведення мисливського господарства та специфіки розведення сільськогосподарських культур. Логічно було б також у цьому договорі обумовити відповідальність користувачів мисливських угідь та умови відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами.

Крім того, законодавством не вирішене питання надання у користування мисливських угідь за погодженням із користувачами земельних ділянок. Так, мисливські угіддя відповідно до статті 22 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] надаються на термін не менше 15-ти років, тоді як власник земельної ділянки надає її здебільшого фермеру у користування під вирощування сільськогосподарських культур на набагато менший термін і не уповноважує орендатора погоджувати надання у користування земельної ділянки під мисливські угіддя.

Для врегулювання цього питання необхідно визначити у законодавстві норму, відповідно до якої право погоджувати надання у користування мисливських угідь належить виключно до компетенції власника земельної ділянки.

Відповідно до поправок Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства соціальної політики України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів» від 16.10.2012 року, внесених до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], визначено: якщо власник земельної ділянки не хоче погодити надання у користування земельної ділянки під мисливські угіддя, то відповідно до статті 1 цього Закону України вона отримує статус мисливських угідь державного резерву. На таких мисливських угіддях заборонено проведення полювання, а їх охорона здійснюється територіальними органами центрального органу виконавчої влади з питань мисливського господарства та полювання. Обласні управління лісового та мисливського господарства, на які покладається охорона державного мисливського фонду, фінансуються виключно з державного бюджету. У кошторисах цих органів апріорі не передбачене фінансування єгерської служби, біотехнічних заходів, матеріального забезпечення та на проведення мисливського впорядкування.

Головним чинником, що спонукає власників земельних ділянок не надавати їх під мисливські угіддя, є відсутність оплати за користування сервітутами. Відсутність такої норми спричиняє фінансові втрати для власників земельних ділянок, з одного боку, а з іншого – негативний економічний ефект через вилучення великих земельних площ з-під мисливського господарства. У цьому питанні досвід Галичини є надзвичайно актуальним, оскільки мисливськими законами передбачалась в обов’язковому порядку оплата за користування мисливськими угіддями, а кошти поступали власникам земельних ділянок.

Залишається неврегульованим питання передачі мисливських угідь від одного користувача до іншого після закінчення терміну користування; питання відшкодування вартості будівель, споруд та іншого нерухомого майна, що було придбане або побудоване

користувачем мисливських угідь, у разі переходу права користування мисливськими угіддями до іншого користувача мисливських угідь відповідно до статті 30 Закону України «Про мисливське господарство та полювання». Крім того, поза увагою законодавства залишається спосіб оцінки об’єктів нерухомого майна або біотехнічних споруд. Важливо також встановити законодавчо граничний розмір вкладення коштів у нерухомі об’єкти користувачем мисливських угідь.

Стаття 31, гарантуючи захист прав користувачів мисливських угідь, визначає для випадку дострокового припинення права користування мисливськими угіддями, що відбулося не з ініціативи або вини користувача мисливських угідь, відшкодування витрат на ведення мисливського господарства за попередні три роки наступним користувачем мисливських угідь. Для врегулювання цього питання слід встановити порядок, що визначав би вкладення коштів або граничну межу відшкодування, виходячи з 1 тис. га мисливських угідь.

Крім того, угода на оренду мисливських угідь у Галичині укладалась терміном на шість років, а в сучасній Україні – мінімальний термін надання у користування мисливських угідь становить 15 років, що має позитивне значення для ефективного ведення мисливського господарства, бо як свідчить практика, користувачі мисливських угідь намагаються перед закінченням терміну користування збільшити із шкодою для популяції фауни добування мисливських тварин.

Інший аспект правозастосування органами державного управління проявляється в економічному розвитку мисливського господарства. Організація управління мисливськими організаціями Галичини досліджуваного періоду носила прогресивний характер, оскільки користування правом полювання було платним і кошти надходили на рахунок власників земельних ділянок, тоді як в сучасній Україна воно є безоплатним, а законодавчий орган України термін оплати за мисливські угіддя, визначеної ще з 1 січня 2010 р., постійно переносить. Проте, ст. 25 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу» [195, с. 232] від 21 січня 2010 року термін оплати перенесено на 1 січня 2015 року, що на практиці перекрило фінансові надходження до місцевих громад та власників земельних ділянок. Досвід розв’язання цього соціального питання

можна почерпнути і в організації правозастосовної діяльності органів державного управління у сфері мисливського господарства інших країн. Так, у республіці Польща до Другої Світової війни за користування мисливськими угіддями та за право полювання сплачувався податок (закон Польщі «Про сплату податку за мисливські угіддя» від 11 серпня 1923 р.) [86, с. 205-206]. Основою для права полювання було право власності на землю або її оренди (ст. 19). Сільським та міським гмінам дозволялось накладати комунальний податок на право полювання. Найвищі норми податку для окремих районів визначав Міністр внутрішніх справ за погодженням з Міністром фінансів і Міністром сільського господарства. Відповідно до Закону Польщі від 18 березня 1924 р. [86, с. 207] розмір податку від полювання на мисливську дичину визначався відповідно до чотирьох зон і сплачувався власником землі або орендарем права полювання:

1. Воєводство Познанське – до 20 грош за 1 га;
2. Воєводства Поморське, Кельцьке, Варшавське, Краківське, Любельське – до 10 грош за 1 га;
3. Воєводства Бялостоцьке, Львівське – до 5 грош за 1 га;
4. Воєводства Віленське, Новгородське, Поліське, Волинське, Станіславівське, Тернопільське та три повіти Львівського воєводства (Ліський, Сяноцький і Старосамбірський) – до 1 грош за 1 га.

Від податку звільнялись власники права полювання, які не користувались цим правом [86, с. 205-207].

Свої особливості були при організації мисливських господарств на Гуцульщині. Так, по всій Галицькій і Закарпатській Гуцульщині існувало і свято дотримувалось звичаєве право недоторканості мисливського ревіру. Ще за Польщі кожен мисливець мав свій ревір, і інший мисливець не мав права туди заходити [5, с. 144]. Крім того, вирішення питання надання мисливських угідь у користування обмежувалось визначеним терміном, що не спостерігається в сучасній Україні.

Найменша законодавчо встановлена площа мисливського ревіру у Галичині відповідно до Мисливського закону 1897 р. [20] складала 115 га, а відповідно до закону 1927 року [77] була зменшена до 60 га. Річки відповідно до цього ж закону не входили у мисливський ревір, а в сучасній Україні входять і відносяться до водно-болотних типів мисливських угідь. Слід відмітити, що збільшення мінімально допустимої площі мисливського господарства, що відповідно до статті

22 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] складає 3000 га, має позитивний вплив на організацію мисливського господарства, так як ареал поширення мисливських тварин не обмежується 115 гектарами, а по деяких видах мисливських тварин сягає 5-7 тис. га. Але, з іншої сторони, при сучасній вимозі законодавства про погодження користування територіями для ведення мисливського господарства з усіма власниками або користувачами земельних ділянок збільшення мінімально допустимої площі робить організацію мисливського господарства доволі тривалою процедурою, особливо якщо власників земельних ділянок дуже багато. І тут доцільно запозичити досвід Галичини, коли для ведення мисливського господарства надавались невеликі земельні ділянки, але загалом земельна ділянка для утворення мисливського господарства повинна була бути суцільною. Такої вимоги у вітчизняному законодавстві немає, що дозволяє вести мисливське господарство на мінімальній площі 3 тис. га, і яке може складатись з кількох окремих ділянок, розташованих у декількох районах. Відсутність цієї вимоги унеможливлює ведення мисливського господарства з господарського та правового аспектів у частині проведення полювань. Порушення правил полювання входить в норму, так як при мозаїчному наданні в користування мисливських угідь стає неможливим прохід до цих угідь, а перебувати з вогнепальною зброєю поза мисливськими угіддями заборонено. Крім того, мозаїчність площі мисливських угідь нівелює можливість раціонального ведення мисливського господарства у частині розведення дичини, так як вона буде часто змінювати на малій території місце перебування, і таким чином, нівелюється вкладання матеріальних ресурсів та коштів на розведення дичини.

Слід також наголосити, що у Галичині XIX – XX ст. законодавчо визначались обмеження полювання на деяких територіях: кладовища, фортифікаційні і культові споруди, проте межі населених пунктів сюди не входили. На сучасному етапі у межах населених пунктів законодавчо полювати заборонено, а щодо інших вищевказаних територіальних обмежень, що не ввійшли до законодавства, мисливці керуються нормами звичаєвого права. На нашу думку, слід включити до законодавства вимогу, відповідно до якої заборонялось би полювання на кладовищах та у радіусі 500 метрів від культових релігійних споруд.

При формуванні мисливського ревіру визначальною вважалась думка власників земельних ділянок, які формували спілки та здавали в оренду право полювання. В сучасній Україні основним чинником при наданні у користування мисливських угідь виступають організаційно-розпорядчі дії трьох органів державної влади та двох органів місцевого самоврядування. Відсутні критерії прозорого та зрозумілого алгоритму відбору найбільш ефективного претендента на отримання у користування мисливських угідь. Таку прогалину у законодавстві органи влади намагаються заповнити тим, що змушують претендентів на користування мисливськими угіддями брати на себе зобов'язання більші, ніж це передбачено чинним законодавством, а саме: вкладення коштів на ведення мисливського господарства, забезпечення понаднормової кількості працівників єгерської служби, додаткове забезпечення матеріально-технічної бази мисливського господарства. Хоча на практиці не виконуються навіть вимоги закону, а статистичні дані свідчать, що третина користувачів мисливських угідь не виконує навіть мінімальної вимоги щодо забезпечення кількості працівників єгерської служби. Органи державної влади не мають важелів впливу на виконання користувачами мисливських угідь взятих на себе підвищених зобов'язань. Для врегулювання цього питання необхідно визначити можливість внесення змін до «Типового договору про умови ведення мисливського господарства» [105, с. 199-203].

Спостерігаються і суттєві розбіжності на визначення поняття полювання у вольєрах. Мисливський закон Галичини від 3 грудня 1927 р. [77, с. 1-81] не вважав полюванням мисливські дії, що виконувалися в огороджених місцях (вольєрах), фазанаріях. А от сучасне законодавство України вимагає для полювання у вольєрах отримати ліцензію, а отже, вважає добування тварин у вольєрах полюванням. Доцільно було б застосувати досвід Галичини, при якому для полювання у вольєрах дозволи або ліцензії не потрібні.

Право проведення добування (відстрілу) мисливських тварин в сучасній Україні у порівнянні з Галицькими мисливськими законами є надзвичайно забюрократизованим. Щоб провести добування (відстріл) копитних тварин в Україні необхідно отримати ліцензію, бланк якої друкується із водяним знаками та голограмою, тоді як відповідно до Мисливського закону Галичини від 1927 року [77, с. 1-81] мисливцю дозволялось полювати за письмовим дозволом власника мисливського господарства. А сам власник мисливського господарства міг полювати

взагалі без будь-якого дозволу за умови, що він має дозвіл на зброю. Якщо мисливське господарство утворювалось на державних землях, то рішення приймалось виключно державним управління лісів. Крім того, на одного мисливця під час реалізації права добування мисливських тварин повинно було припадати не менш як 50 га мисливських угідь. Складні погодження, що стосуються розрахунку лімітів добування мисливських тварин в сучасній Україні, кардинально відрізняються від державного регулювання чисельності добування дичини у Галичині, що ґрунтувалось на принципі статевої ознаки, та й то лише у відведений для цього термін. Крім того, в Україні для полювання на різні види дичини необхідно викуповувати відстрільні картки або ліцензії. Бланки ліцензій отримуються від Державного агентства лісових ресурсів України, а відстрільні картки на право полювання на дрібну дичину (пернаті та хутрові тварини) відповідно статті 17 Закону України «Про мисливське господарства та полювання» виготовляють та реалізовують самі користувачі мисливських угідь [65]. Визначених типових бланків відстрільних карток та їх реєстрації не існує. На цьому тлі виникає багато зловживань [236], що сягають іноді 2,4 млн. грн. [237] збитків. Для запобігання незаконної видачі відстрільних карток пропонується внести зміни до статті 17 Закону України «Про мисливське господарства та полювання» [65] щодо виготовлення єдиних бланків відстрільних карток органами державної влади в особі Державного агентства лісових ресурсів України.

В сучасній Україні законодавчо визначається не площа, що повинна припадати на одного мисливця, а надані від імені держави ліміти, якими визначається чисельність голів для можливого добування. Процедура ж надання у користування мисливських угідь є однаковою незалежно від форми власності та приналежності земельних ділянок, а під час полювання мисливцю необхідно мати ліцензію або відстрільну картку. Для врегулювання чисельності відстрілу дичини пропонується використовувати досвід інших країн, де чисельність мисливців регулюється площею мисливських угідь у регіоні, в якому вони проживають.

На сучасному етапі принцип організації мисливського господарства не особливо відрізняється у багатьох країнах світу (США, Швеції, Італії, Великобританії та ін.). Полювання здійснюється за схемою: власники земельних ділянок можуть здійснювати полювання у мисливських угіддях та на своїх земельних ділянках лише

з дозволу компетентних державних органів, а мисливці-члени громадських організацій можуть здійснювати полювання в мисливських угіддях з дозволу державного органу, а на приватних земельних ділянках – з дозволу їх власників.

Одним з механізмів, що регулює добування мисливських видів тварин, є щорічна контрольна картка обліку добутої дичини та порушень правил полювання. Відповідно до п. 2 постанови Кабінету міністрів України від 5 грудня 2011р. «Про Реєстр адміністративних послуг», що ведеться Міністерством економічного розвитку і торгівлі, видача контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання визначається як адміністративна послуга. Без цього документу відповідно до статті 14 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» полювати заборонено. Щороку з більш як 500 тис. мисливців України її міняють біля 300 тисяч. Отже ця адміністративна послуга є найбільш масовою з усіх адміністративних послуг у нашій державі. Через її видачу проводиться реєстрація добутих мисливських видів тварин та обліковуться порушення правил полювання. Але аналіз механізму реалізації практичного правозастосування показує, що з однієї сторони, вона дублює облік добутої дичини за ліцензіями на право добування копитних видів тварин, що є документами строгої звітності і мають окремо виписану процедуру звітування, а з іншої сторони – не виконує функцію обліку добутої пернатої, хутрової дичини та порушень правил полювання.

Полювання на пернату та хутрову дичину відбувається за умови придбання відстрільної картки та без присутності працівника господарства, як це передбачено при ліцензійному полюванні. В цьому випадку точно підрахувати кількість голів добутої дичини за відстрільними картками, не перевищуючи кількість дичини, дозволену для добування господарству, неможливо. Не вирішує цю проблему і картка обліку добутої дичини, адже вона обмінюється наприкінці кожного року, що практично збігається із закінченням сезону полювання, і то лише у випадку, якщо мисливець бажає і надалі продовжувати полювання. Норма ж примусової здачі контрольної картки обліку добутої дичини не прописана у жодному законі чи нормативно-правовому акті. Крім того, при сучасному стані комп’ютерного забезпечення організації мисливського господарства бази даних мисливців України не пов’язані між областями, а отже, з обліку випадають мисливці, які приїхали на полювання з інших

областей, а враховуючи мобільність мисливців, ця цифра становить не менше 10%. Імперативна вимога надання права полювання виключно при отриманні контрольної картки обліку добутої дичини не виконує функції обліку порушень правил полювання. Зокрема, не визначено механізму обов'язковості запису у документ факту порушення правил полювання. Через відсутність об'єднаної комп'ютерної бази даних мисливців неможливо прослідкувати мисливця на предмет порушення ним правил полювання в іншій області. Не вирішує це також питання обліку порушників правил полювання, які взагалі полюють із незареєстрованою зброєю і не є офіційними мисливцями, а відповідно не мають ні посвідчення мисливця, ні контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання.

Особливої уваги заслуговує досвід боротьби з браконьєрством у Галичині кінця XIX – початку XX ст. Правове врегулювання цього питання головним чином залежало і залежить від політико-правового устрою суспільства. Так, мисливський закон Галичини від 1897 року ставився більш лояльно до браконьєрів, яким передбачалось покарання максимум до 6 місяців позбавлення волі, бо незаконне добування дичини вважалось крадіжкою. Мисливський закон Галичини від 1927 року [77, с. 1-81] кваліфікував браконьєрство як порушення чужого права полювання. Крім того, відповідно до цього Мисливського закону [77, с. 1-81] функції покарання за вчинене браконьєрство покладалось на старосту – аналог голови райдержадміністрації. В сучасній Україні це повноваження покладається на органи мисливського господарства у випадках, якщо під час незаконного полювання добування тварини не мало місця. Якщо ж при незаконному полюванні все ж було добуто тварину, то справу розглядають виключно уповноважені суди. В сучасних умовах України браконьєрство кваліфікується як незаконне полювання, і теперішнім кримінальним кодексом за нього передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на термін до 5 років. Але практика правозастосування показує, що до кримінальної відповідальності порушники правил полювання притягуються дуже рідко. Різне трактування вимог закону суб'єктами розгляду адміністративних та кримінальних справ призводить до того, що необґрунтовано звільняються від відповідальності багато порушників. Зокрема, через розмитість визначення поняття «заподіяння істотної шкоди» правоохоронні органи за незаконне добування оленя в одному випадку притягують порушника до кримінальної відповідальності, а в

іншому – ні. Для врегулювання таких ситуацій варто запозичити досвід мисливського законодавства Галичини, в якому чітко було прописано вид покарання за незаконне добування певного виду дичини. Крім того, адміністративний кодекс урівнює фактично всі правопорушення, при скоєнні яких не відбулось добування та поранення мисливських тварин. Такий підхід, на наш погляд, є не логічним, про що свідчить досвід Галичини, в мисливському законодавстві якої було диференційовано ступінь покарання за вчинення адміністративного проступку. В сучасній Україні мінімально допустимий та максимально допустимий розмір стягнення за адміністративне правопорушення коливається від 102 до 1020 гривень, тобто, у десять разів, чого не спостерігалось у законодавстві Галичини.

Існують розбіжності між мисливськими законами Галичини і сучасної України у частині відшкодування збитків мисливському господарству внаслідок незаконного добування мисливських тварин. Згідно з Галицькими законами незаконно добуті тварини передавались на доброчинні цілі. Слід зауважити, що в сучасній Україні відповідно до чинного законодавства мисливські тварини належать до державної власності, і по логіці, збитки повинна відшкодовувати держава. Проте законодавство у частині відшкодування збитків, завданих мисливському господарству, передбачає відрахування коштів за неправомірне добування мисливських тварин мисливському господарству, а не у державний бюджет. У цьому випадку спостерігається тенденційність законодавства на користь власників мисливських господарств. Однак, виходячи із позиції, що мисливські тварини належать до державної форми власності, необхідно внести зміни у законодавство, щоб відшкодування за незаконне добуванням дичини, спрямовувались у державний бюджет, а не користувачам мисливських угідь, які не є власниками дичини.

У будь-який період та за будь-якого політико-правового устрою суспільства важливе місце у боротьбі з браконьєрством займає мисливська охорона. У цьому питанні законодавство різних країн визначає обов’язок утримання мисливської охорони. Так, відповідно до статті 30 Мисливського закону від 1897 року [20] власникам мисливських угідь давався термін – три місяці для формування мисливської служби. Сьогодні мисливське законодавство України вимагає сформувати мисливську службу ще до отримання мисливських угідь у користування, що, на наш погляд, є не

неправильним (нелогічно утримувати єгерську службу господарству, якому ще не надано мисливські угіддя у користування). Проте, деякі принципи питаннях, наприклад, носіння при виконанні службових обов'язків табельної зброї, залишаються для Галицького та сучасного мисливського законодавства спільними. Варто запозичити досвід Галичини щодо вимоги обов'язкової професійної освіти мисливських охоронців, їх відповідності вимогам, визначеним для отримання дозволу на зброю, оскільки в умовах сучасної України цей критерій при формуванні мисливської охорони майже зовсім не береться до уваги.

На нашу думку, необхідно внести зміни до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], щоб прописати положення про утримання єгерської служби лише після отримання у користування мисливських угідь. Заслуговують на увагу у цьому питанні вимоги до мисливської охорони Галицьких законів: освіта, моральні та психологічні якості, фізична форма, можливість отримання у відповідних правоохоронних органах дозволу на право володіння зброєю.

Крім того, особливістю мисливського законодавства Галичини було те, що мисливський охоронець, прийнятий на роботу керівником мисливського господарства, затверджувався старостою повіту. Також передбачалось складання перед старостою повіту відповідної присяги та отримання від нього посвідчення мисливського охоронця, визначеного законом зразка, який повинен був носити при виконанні своїх обов'язків разом з відповідною відзнакою. Керівник мисливського господарства і староста повіту мали право звільнити мисливського охоронця за недобросовісну роботу. Особи, які склали присягу перед старостою повіту, прирівнювались за своїми правами до поліції.

Вищезгадані вимоги до єгерів українським законодавством не передбачені, відсутні також вимоги про відзнаку та посвідчення охоронця. У національному законодавстві не ставиться також питання про особистісні і морально-вольові показники мисливських охоронців, що мало місце у мисливських законодавствах Галичини, а саме: вміння приймати самостійне рішення, відсутність покарання за злочини, відсутність покарання за економічні правопорушення та порушення правил полювання. Характерною для єгерів була і залишається низька вмотивованість праці через низьку заробітну плату.

Досвід свідчить також про проблеми у питанні вирішення видачі посвідчення мисливця в Україні. До 1996 року вирішення цієї проблеми знаходилось виключно у компетенції товариств мисливців (УТМР, військове товариство мисливців та товариство «Динамо»), що суперечило статті 36 Конституції України [57, с. 15], відповідно до якої громадяни України мають свободу вибору політичних партій та громадських організацій. Для отримання права полювання мисливець був зобов'язаний бути членом однієї із громадських організацій. Починаючи з 1996 року органи державної влади взяли на себе функцію видачі посвідчень мисливця.

Видача мисливських білетів у Галичині мала позитивний економічний ефект:, кошти, отримані за посвідчення мисливця, направлялись на поповнення краєвого бюджету. До переваг сучасного законодавства слід віднести той факт, що посвідчення мисливця видаються безстроково, необхідно лише щорічно міняти додаток до посвідчення – контрольну картку. Проте, в сучасній Україні кошти, отримані за посвідчення мисливця, поступають у спеціальний фонд для фінансування ведення мисливського господарства. Ці кошти розподіляються виключно на фінансування відомчих підприємств системи Держлісагенства, що не сприяє утвердження ринкових принципів. Пропонуємо внести зміни у законодавство, щоб передбачити використання коштів із спецфонду пропорційно до площі мисливського господарства.

Треба зазначити, що в умовах сучасної України видача посвідчення мисливця належить до сфери надання адміністративних послуг, що перебувають на контролі Президента України. За його дорученням Прем'єр-міністр України повинен створити законодавчу базу для реформування сфери надання адміністративних послуг, кошти від надання яких, на думку Президента України, повинні йти у фонду державного та місцевих бюджетів [238, с. 2]. Отже, виникає питання про повернення до позитивного законодавчого досвіду Галичини, що сприяв би економічному та соціальному розвитку країни за рахунок надання адміністративних послуг у сфері мисливства. В сучасній Україні економічне значення видачі посвідчення мисливця є невеликим у порівнянні з Галичиною, оскільки на сучасному етапі вартість безтермінового мисливського посвідчення складає 50 грн., що у реальній вартості є набагато менше, ніж 15 злотих, що сплачували у Галичині за мисливське посвідчення, видане лише на три роки. Крім

того, за часів II Речі Посполитої державне регулювання видачі посвідчення мисливця мало природоохоронне значення. Законодавчо була прописана вимога обмеження видачі посвідчень мисливця у випадку, якщо на мисливця не припадає певна площа мисливських угідь. Наявність такого обмеження у сучасному законодавстві дала б можливість регулювати чисельність мисливців, виходячи із наявної чисельності дичини та площі мисливських угідь. Для врегулювання кількості мисливців пропонуємо прописати у Законі України вимогу щодо пропускної здатності мисливських угідь регіону (на одного мисливця – 200 га мисливських угідь) і визначала б механізм допуску мисливців до права полювання.

Варто прийняти до уваги Галицьке мисливське законодавство у частині врахування при видачі посвідчень мисливця морально-психологічних показників: майновий стан, шкідливі звички, право на отримання дозволу на носіння зброї, судимість [20]. Сьогодні в країні враховуються лише інтелектуальні показники для отримання мисливського посвідчення. Проте варто було б доповнити Закон України «Про мисливське господарство та полювання» [65] вимогою до претендента на отримання посвідчення мисливця пройти тест на володіння мисливською зброєю на влучність.

Слід запозичити досвід Євросоюзу щодо організації видачі посвідчень мисливця, коли, на відміну від національного мисливського законодавства, ця функція покладається на федерацію мисливців Євросоюзу, а не на органи державної влади. Ця організація приймає участь у екзаменуванні претендентів на мисливця.

Серед країн Євросоюзу існують набагато вищі вимоги для отримання посвідчення мисливця. Так, у Польщі, крім здачі екзамену, необхідно також пройти тести на право проведення селекційного відстрілу, а також окреме посвідчення для отримання права полювання із застосуванням птахів (соколине полювання). В Україні такого поділу і вимог немає. Крім того, іноземці, які прибули у Польщу з метою полювання, здають відповідний екзамен, тоді як в національному законодавстві такої вимоги не виставляється. Щодо процедури проведення екзамену у Польщі, то він відбувається у письмовій та усній формі, а також у вигляді стрільби на влучність у тирі. Мисливцем у Польщі може стати особа, яка окрім письмових та усних відповідей здала нормативи зі стрільби, а саме: з відстані 100

метрів нарізною зброєю з 5 пострілів має 3 влучення у мішень діаметром 30 см.

В Україні існує лише комп'ютерне тестування в обсязі 24 питань. Хоча спільною для України та Польщі є умова здачі письмового тестування – 80% правильних відповідей, однак до екзаменаційних питань у Польщі відносяться також питання із сфери мисливської етики, історії, мисливської термінології, яких не має в національному законодавстві.

Процес встановлення та відшкодування збитків, завданих мисливством, пройшов у мисливському законодавстві Галичини кінця XIX – початку XX ст. тернистий шлях: від соціальних протистоянь – до політичних баталій. В сучасній Україні досвід Галичини чи зарубіжних країн у питанні відшкодування збитків не використовується у нормах національного законодавства. Проте, хоча й законодавчого забезпечення правового регулювання відшкодування збитків в Україні не існує, все ж органи державної влади та місцевого самоврядування намагаються врегулювати такого роду конфлікти неправовим шляхом. Пропонуємо внести до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» вимогу щодо обов'язкового відшкодування сільськогосподарському виробнику збитків, завданих мисливськими тваринами. При цьому слід врахувати досвід Галичини, коли відшкодування збитків покладалось на користувачів мисливських угідь, а нагляд за дотриманням відповідної норми закону у вирішенні конфліктів покладався на органи місцевого самоврядування.

Після Другої Світової війни у зв'язку із зміною суспільно-політичного устрою у країнах, що увійшли до комуністичної зони, помінялись і принципи ведення мисливського господарства. Організація мисливського господарства у соціалістичних країнах Європи ґрунтувалось на державній власності на землю. Але, незважаючи на загальне одержавлення землі та мисливських тварин, деякі країни соціалістичного табору застосовували економічні важелі при вирішенні питання надання мисливських угідь у користування, щоб підняти ефективність мисливського потенціалу для суспільних потреб. Так, в Угорщині відповідно до земельної реформи 1945 року було надано біля 80% мисливських угідь в оренду товариствам мисливців. В іншій країні тодішнього соціалістичного табору – Польщі у 1970 році держава надавала в користування мисливські угіддя виключно республіканській спілці мисливців та її первинним

організаціям, тоді як в Українській РСР ведення мисливського господарства дозволялось проводити не лише громадським мисливським організаціям, але й іншим.

Однак, на відміну від України, в Угорщині та Польщі була визначена орендна плата за оренду мисливських угідь. В Угорщині вона складала 1 форинт за 1 га, а у Польщі коливалась в залежності від категорії мисливських угідь. Так, за 1 га добротних мисливських угідь плата складала 0,4 злотих, середніх – 0,3 злотих, задовільних – 0,25 злотих. На початку 70-тих років загальна сума орендної плати за користування мисливськими угіддями по республіці Польща складала 8,7 млн. злотих. Крім того, у Польщі на початку 70–тих років 1 кг м'яса оленя європейського коштував – 15-25 злотих, кабана – 15-32 злотих, зайчатини – 10,3-23. Отже, вартість півкілограма оленини дорівнювало оренді одного гектара мисливських угідь [34, с.335-336].

Що стосується мінімально допустимої площі мисливського господарства, то в Угорщині вона складає не менше 5-ти тис. га, тоді як в Україні – 3 тис. га. Крім того, в Угорщині визначалась норма: на одного мисливця повинно було припадати мінімум 150-250 га мисливських угідь, тоді як у національному законодавстві такої норми не було.

Зустрічались й однакові проблеми в організації мисливського господарства. Наприклад, і в Угорщині, і в Україні необхідні були погодження користувачів мисливських угідь з власниками земельних ділянок.

Зовсім інший підхід у веденні мисливського господарства застосовувався у «капіталістичній» Великобританії, де право на полювання належало землевласникам, які часто здавали свої мисливські угіддя в оренду. У 60–тих роках орендна плата за право полювання була досить високою і досягала 10-25 фунтів стерлінгів за 1 га. [34, с. 302-303]. Але слід відзначити, що отримати погодження у цих країнах було значно легше через фінансову мотивацію, так як за здачу права полювання на земельній ділянці власники земельних ділянок отримували оплату, що в умовах сучасної України не передбачена. Великою мірою процес погодження надання у користування мисливських угідь ускладнюється через відсутність механізму відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами сільськогосподарським угіддям. Зазнаючи збитки, селяни не приймають пропозицію про надання у користування своїх земельних

ділянок для ведення мисливського господарства. Набагато легше проходить питання надання у користування мисливських угідь на території державного лісового фонду, де користувачем мисливських угідь виступає державне лісогосподарське підприємство, що займає велику площу. Детальніше еволюція державного регулювання у сфері мисливства подана у таблиці 3.1.

Табл. 3.1

Еволюція державного регулювання у сфері мисливства

	1875-1897	1897-1910	1910-1927	1927-1939	Сучасний стан
Уповноважений орган по організації мисливського господарства	Повітова влада	Повітова влада	Гміна проводить аукціон, а затверджує староста	Гміна	Обласна рада
Уповноважений орган по вирішенню питання притягнення браконьєрів до відповідальності	Повітова влада, Суд	Повітова влада, суд		Суд	Лісничий, директор лісгоспу, районний мисливствознавець
Уповноважений орган по вирішенню питання відшкодування збитків, заданих мисливськими тваринами	Уповноважений до ведення мисливського господарства (керівник мисливського ревіру)	Уповноважений до ведення мисливського господарства (керівник мисливського ревіру)	Мировий (роз’ємчий суд)	Староста повіту, суди	Це питання не врегульовано
Уповноважений орган по видачі мисливського білету/посвідчення мисливця	Не видавались так як не було визначено законодавством .	Мисливська охорона складає присягу перед старостою	Повітова влада	Для мисливських охоронців передбачався екзамен	Територіальні управління агентства лісових ресурсів
Уповноважені особи, які мають право затримувати браконьєрів	Будь-який мисливець Мисливський охоронець	Мисливський охоронець.	Повітова влада	Мисливський охоронець	Уповноважені особи з охорони мисливських угідь користувачів мисливських угідь.

	1875-1897	1897-1910	1910-1927	1927-1939	Сучасний стан
					Службові особи державної екологічної інспекції, МВС

Отже, досвід Галичини кінця XIX – початку XX ст. показує, що процедура надання у користування мисливських угідь була набагато простішою, ніж в сучасній Україні. Прийняття рішень про реєстрацію мисливських господарств у порівнянні із сучасним станом проходило на нижчому адміністративному рівні (у повіті, гміні). Не зважаючи на різке соціальне розшарування тодішнього суспільства Галичини, державне регулювання визначало надання у користування мисливських угідь виключно на платній та конкурентній основі. Крім того, вносилась оплата власникам землі і сплачувався також податок державі за користування мисливськими угіддями. Слід відмітити, що були й свої особливості правозастосування, зважаючи на географічні особливості Галичини. Зокрема, найважче було добитись виконання мисливських законів на Галицькій стороні Гуцульщини, де місцеве населення спиралось більше на звичаєве право, ніж на закони. В загальному мисливське господарство України має забюрократизований характер, що створює можливість для маніпуляцій при прийнятті управлінських рішень. На нашу думку, для нейтралізації впливу бюрократії потрібно застосовувати конкурентні механізми (аукціон) для надання у користування мисливських угідь.

3.2 Організація державного регулювання мисливського господарства

Існуючий механізм надання у користування мисливських угідь є надзвичайно забюрократизованим. Збираючи погодження, необхідні для отримання у користування мисливських угідь, претенденти витрачають багато часу та матеріальних засобів. Слід зазначити, що до цього часу жодне із погоджень на отримання у користування мисливських угідь не включене до переліку адміністративних послуг. На практиці процедура збору погоджень та їх розгляду розтягується більше ніж на рік. Тут, на нашу думку, слід запозичити досвід Галичини, відповідно до мисливського законодавства якої

передбачалось надання у користування мисливських угідь виключно через механізм проведення аукціону. Слід відзначити і доволі прогресивний, навіть з огляду на наш час, принцип реєстрації підприємницької діяльності у галузі мисливства. Так, для реєстрації мисливської спілки у Галичині, що управляла мисливськими угіддями, використовувався явочний принцип реєстрації, тобто, якщо на протязі 14 днів після подання установчих документів до гміни не було висловлено зауважень, мисливська спілка автоматично була зареєстрованою.

Хоча у науковій літературі зустрічаються розрахунки щодо вартості мисливських угідь, що складаються з їх бонітету, проте прорахувати всі чинники, що впливають на вартість тих чи інших мисливських угідь, на нашу думку, неможливо. Серед чинників, що впливають на вартість мисливських угідь, слід виокремити: близькість до столиці, обласних центрів, районних центрів, транспортне сполучення, звичаєві норми місцевого населення тощо. Ці показники не піддаються стандартизації, тому для конкурентного надання у користування мисливських угідь слід використовувати виключно аукціони, що б визначали найбільш ефективного претендента. Крім того, для врегулювання питання наданння у користування мисливських угідь слід:

а) законодавчо встановити мінімальний розмір плати за користування мисливськими угіддями залежно від їх місцезнаходження, природної якості та інших чинників;

б) центральним органам виконавчої влади розробити нормативно-правові акти, що регламентували б порядок та розмір оплати за користування мисливськими угіддями;

в) підвищити оплату за ліцензії на право добування мисливських тварин, що відповідала б реальній ринковій вартості мисливських тварин;

г) нормативно-правовим актом визначити порядок надання мисливських угідь у користування лише на конкурсній основі;

д) проведення аукціонів доручити районним радам, або місцевим державним адміністраціям на основі розробленого нормативно-правового акту центрального органу виконавчої влади;

е) скоротити термін вирішення надання у користування мисливських угідь до 14 днів, як це законодавчо встановлювалося у Галичині кінця XIX – початку XX ст.

Запровадження цих змін призведе до зняття соціальної напруги, що склалась в умовах сучасної України між користувачами мисливських угідь та місцевими громадами. Полегшить ситуацію і сплата коштів за користування сервітутами для ведення мисливського господарства.

Не сприяє розвитку мисливського господарства галузевий підхід до фінансування. Фактично бюджетні кошти на ведення мисливського господарства надходять з Держкомлісгоспу України, обласної ради, Держуправління справами Президента України.

На нашу думку, ефективніший державний менеджмент у сфері державного фінансування у галузі буде тоді, коли фінансування буде орієнтоване не на підтримку неефективних мисливських користувачів, а на певні роботи, що сприяли б більш високому рівню ведення мисливського господарства. Доцільно простимулювати конкретні роботи, а саме: випуск з вольєрів у мисливські угіддя певної кількості мисливських тварин, посилення охорони мисливських угідь шляхом виплачування преміальних працівникам, які виявили та домоглися притягнути до відповідальності порушників правил полювання, виплата премій за знищення хижаків (вовків, лисиць, бродячих собак).

Доволі складна процедура надання у користування мисливських угідь, в якій приймають участь два суб'єкти органів місцевого самоврядування та п'ять органів державної влади, забюрократизовує її, розмиває відповідальність за прийняття рішення. Хоча відповідно до статті 6 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] спеціально уповноваженим органом у галузі мисливського господарства є Державне агентство лісових ресурсів та його територіальні органи, все ж повноваження щодо надання у користування мисливських угідь відносяться до обласної ради. Найбільш значущим із методів впливу на користувачів мисливських угідь, які неефективно або з порушенням законодавства ведуть господарство, є лише можливість припинення на деякий час використання мисливського фонду. Слід відзначити, що цей метод впливу використовується в Україні рідко. Ця обставина не дозволяє адекватно та оперативно впливати на користувачів мисливських угідь. Ведення мисливського господарства заторкує економічну, екологічну та гуманітарну сферу суспільної діяльності. Економічна складова знаходиться під державним контролем Міністерства аграрної політики

та продовольства України, а екологічна – Міністерства екології та природних ресурсів України.

Нещодавно проведена реформа реорганізувала галузеве управління на функціональне, зробивши мисливську галузь об'єктом управління двох Міністерств, що зумовило труднощі при управлінні мисливськими господарствами. Одним з механізмів, що зумовить адекватне державне управління галуззю, буде законодавче встановлення суб'єкта державного управління у галузі мисливського господарства із відповідними повноваженнями. Також для ефективного державного регулювання ведення мисливського господарства необхідно також визначити законодавчо єдиний орган державної влади, що займався б фінансуванням, та мав би координуючі функції при відомчому фінансуванні.

Неефективне та збиткове ведення мисливського господарства є однією з найбільших проблем у боротьбі із браконьєрством. Мисливські користувачі не мають мотивації до охорони дичини, що є доволі вартісною процедурою. У зв'язку з цією обставиною багато користувачів мисливських угідь не виконують законодавчо встановлені норми щодо чисельності мисливської охорони. В сучасній Україні третина користувачів мисливських угідь не в змозі утримати навіть законом визначену кількість єгерів та вкладати кошти в охорону мисливських угідь. Низька заробітна плата не сприяє мотивації єгерської служби на охорону цих угідь. Ключовою умовою для подолання браконьєрства є надання мисливських угідь у користування ефективному власнику, який визначався б виключно при проведенні аукціону. Більше того, збитковість мисливських господарств по всій країні не сприяє охороні державного мисливського фонду. Господарства не мають фінансових та матеріальних активів для його повноцінної охорони.

Слід запозичити досвід країн, де законодавство визначає, що мисливське господарство не може бути збитковим. Крім того, можна запозичити досвід сусідніх країн, в яких державний нагляд за мисливськими господарствами здійснює спеціалізована державна мисливська охорона, що фінансується виключно за рахунок державного бюджету. Необхідно оцінювати ефективність охорони мисливських угідь не за складеними протоколами та сплаченими штрафами, а крізь призму використання ліміту добування, динаміки чисельності мисливських тварин, економічно-фінансових показників

мисливського господарства. Треба відзначити, що існують особливості боротьби з браконьєрством й у різних регіонах України. Так, у горах набагато важче зафіксувати факт браконьєрства, ніж на рівнині. Гальмує процес фіксації випадків браконьєрства надання права складати протоколи про адміністративні правопорушення виключно посадовим особам, уповноваженим на охорону мисливських угідь виключно державної форми власності. Неврегульованою щодо повноважень залишається інституція громадських мисливських інспекторів, які на практиці не мають права організовувати рейди по охороні мисливських угідь та складати адміністративні протоколи у частині порушення правил полювання.

Не виправдовує сподівань запроваджена Держкомлісгоспом України інституція районних мисливствознавців, яким делеговані повноваження по державному регулюванню і контролю мисливства. Районні мисливствознавці введені в штат державних лісогосподарських підприємств, що також ведуть мисливське господарство, і на практиці не мають важелів впливу на ведення мисливського господарства тією організацією, в якій вони працюють. Доцільно, на нашу думку, підпорядкувати районних мисливствознавців обласним управління лісового та мисливського господарства.

Недієвим залишається громадський контроль за веденням мисливського господарства. Так, Українське товариство мисливців та рибалок залишилось практично єдиною громадською організацією в області, що веде громадський контроль, проте одночасно є користувачем мисливських угідь та веде мисливське господарство. Виступаючи об’єктом державного управління, громадські мисливські організації не мають важелів впливу на органи державної влади, будучи від них залежними. Крім того, керівники мисливських громадських організацій не мають мотивів відстоювати інтереси рядових мисливців.

Важливим чинником подолання браконьєрства є доступність до полювання місцевого населення, яке через бідність та неконкурентність реалізації ліцензій не має можливості полювати законно. Для встановлення ринкової ціни на право проведення полювання слід запровадити механізм реалізації ліцензій на аукціоні.

Не виконує своєї функції посвідчення мисливця, що за часів Галичини та й в сучасних умовах деяких країн повинна сприяти

підвищенню рівня культури ведення мисливського господарства і підвищенню культури самих мисливців.

В сучасній Україні правовою підставою для отримання посвідчення мисливця є лише вік претендента, українське громадянство та позитивна оцінка комп'ютерного тестування, що складається з теоретичних знань у галузі біології мисливських тварин, мисливського законодавства, техніки безпеки. На нашу думку, слід імплементувати у наше законодавство певні норми, що були у законодавстві Галичини: перевірка претендента на судимість, пристрасть до алкоголю, суспільну характеристику. Сучасний досвід деяких країн Європи пропонує проводити перевірку претендента на право отримання посвідчення мисливця не лише на теоретичні знання, але й на влучність при стрільбі, що запобігає появі багатьох підранків. Піднесення рівня знань мисливців можна також досягнути через обов'язковість проходження відповідних курсів. Запровадження механізму прискіпливого відбору мисливців підвищить культуру проведення полювань, зменшить кількість нещасних випадків тощо.

Існують також труднощі при отриманні контрольної картки добутої дичини: це – оплата державного мита у розмірі 1,70 грн., що не несе жодного стимулюючого навантаження, а створює лише масу незручностей при її отриманні. У цій ситуації слід, або відмінити обов'язковість контрольної картки при проведенні полювання, або збільшити оплату державного мита, а кошти спрямувати у певному алгоритмі, незалежно від галузевої приналежності користувача мисливських угідь. В сучасній Україні кошти, отримані за посвідчення мисливця та контрольні картки, поступають на ведення мисливських господарств лише до користувачів мисливських угідь Держкомлісгоспу, оминаючи користувачів мисливських угідь системи УТМР та приватних мисливських господарств, що не відповідає ринковим принципам. В цьому контексті слід запозичити законодавче врегулювання цього питання у Галичині, коли кошти від видачі мисливських квитків йшли на різні соціальні потреби суспільства, підтримку незаможних верств населення, розвиток, в першу чергу, мисливської культури тощо. Також можна використати досвід державного регулювання країн Цислейтанії, де за рахунок реалізації посвідчень мисливця фінансувались заходи на піднесення мисливської культури (організація видань, виставок тощо).

Крім того, виникають проблеми з отриманням щорічної контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання у мисливців через відсутність алгоритму дій при зміні мисливцем місця проживання. Більше того, оскільки комп'ютерна база даних мисливців не з'єднана в одну мережу, деякі мисливці уникають покарання за повторне порушення на протязі року (частина 2 статті 85 Кодексу України про адміністративне правопорушення). Створення об'єднаної комп'ютерної бази мисливців сприяло б виявленню можливих порушень мисливця по інших областях, що в умовах сучасної України зробити неможливо.

Для спрощення процедури видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини доцільно ці функції передати на районний рівень і уповноважити їх виконувати районних мисливствознавців.

Залишились часткові проблеми у питанні врегулювання надання адміністративних послуг у галузі мисливського господарства, що поруч з іншими галузями національної економіки є настільки зарегульоване чинним законодавством, що загальна чисельність адміністративних послуг у ній становить аж 10 позицій. Повноваження для надання адміністративних послуг у галузі мисливського господарства мають два органи виконавчої гілки влади, а саме: – спеціально уповноважений орган по веденню мисливського господарства – Державне агентство лісових ресурсів та Міністерство охорони навколишнього природного середовища, що є спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Територіальні управління Державного агентства лісових ресурсів відповідно до закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65] надають такі адміністративні послуги: видача посвідчення мисливця, контрольна картка обліку добутої дичини та порушень правил полювання, дублікати посвідчення мисливця та контрольної картки, паспорт на собак мисливських порід, інших ловчих звірів (стаття 14); видача дозволів на право добування шкідливих тварин у не мисливський сезон (стаття 33). Видача дозволів для селекційних та вибірково діагностичних відстрілів мисливських тварин для ветеринарно-санітарної експертизи відповідно до статті 32 у межах мисливських угідь видаються центральним органом виконавчої влади у галузі мисливського господарства, а у межах

природно-заповідних територій – територіальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища. І хоча відповідно до статусу природно-заповідний фонд перебуває під більш суворою охороною, однак повноваження щодо видачі дозволів на добування надано територіальним органам.

До повноважень центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища відповідно до статті 33 відносяться видача дозволів на право добування мисливських тварин для наукових цілей, їх переселення, збирання пташиних яєць на об'єктах природно-заповідного фонду. Статтею 28 Закону України «Про тваринний світ» [66] визначено, що для використання об'єктів тваринного світу в наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях необхідно отримати дозвіл територіальних органів охорони навколишнього природного середовища. Відповідно до ст. 17 цього закону добування мисливських тварин дозволено лише при отриманні ліцензії або відстрільної картки в органах виконавчої влади.

Слід відзначити, що органами державної виконавчої влади вживаються заходи щодо впорядкування надання адміністративних послуг. Зокрема, Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.10.2011р. № 1076-р «Про затвердження плану заходів щодо реформування системи надання адміністративних послуг» [246] передбачено провести інвентаризацію адміністративних послуг, затвердження їх стандартів, надання послуг за принципом «єдиного вікна», забезпечення розміщення на регіональних веб-сайтах інформації про перелік адміністративних послуг.

Законом України «Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» визначено, що до них у галузі мисливського господарства відносяться дозволи на добування мисливських тварин (ліцензія, відстрільна картка). Хоча у п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2011р. «Про Реєстр адміністративних послуг» [247, с.3] відзначається, що з 1 лютого 2012 року Міністерством економічного розвитку і торгівлі забезпечено функціонування реєстру, проте станом на 8 квітня 2013 року видача цих документів не внесена як адміністративна послуга та відповідно не оприлюднено стандарт надання адміністративних послуг. До реєстру надання адміністративних послуг занесені лише

чотири позиції, а саме; видача посвідчення мисливця та його дублікату, а також контрольної картки добутої дичини та її дублікату.

На нашу думку, до реєстру адміністративних послуг слід також долучити видачу паспортів на собак мисливських порід, інших ловчих звірів, видачу дозволів на право добування шкідливих тварин у немисливський сезон, видачу дозволів для селекційних та вибірково діагностичних відстрілів мисливських тварин для ветеринарно-санітарної експертизи, дозволів на право добування мисливських тварин для наукових цілей, ліцензій на право добування диких тварин.

Відповідно до, п.1 Постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 року «Про заходи щодо упорядкування адміністративних послуг» [249, с. 487 – 491] під адміністративною послугою розуміють «видачу ліцензій, дозволів та інших документів дозвільного характеру». Як бачимо з цього визначення, сама назва згадуваних документів відповідає визначенню «адміністративна послуга», хоча шість з них не внесені в реєстр адміністративних послуг.

Для реалізації на практиці останніх політичних рішень влади щодо максимальної зручності, доступності інформації та прозорості надання адміністративних послуг необхідно включити у перелік адміністративних послуг видачу десяти з розробленням стандарту їх надання. Таке управлінське рішення дозволить виконати юридичні вимоги і політичні завдання, що ставить влада. У зв’язку із тим, що на рівні адміністративних районів у структурі органів виконавчої влади в галузі лісового та мисливського господарства не передбачено районних управлінь лісового господарства, практично усі адміністративні послуги у цій сфері надаються територіальними органами Державного агентства лісових ресурсів. При цьому виникає проблема передачі функцій надання адміністративних послуг у райони, оскільки лише державний службовець має повноваження надавати адміністративні послуги. На наш погляд, цю проблему можна вирішити двома способами, а саме: уповноважити надавати адміністративні послуги на районному рівні районні управління сільського господарства, так як відповідно до положення «Про Державне агентство лісових ресурсів України» [65] саме воно є центральним органом виконавчої влади, що координується Міністерством аграрної політики України, в систему якого входять районні управління сільського господарства, працівники із статусом державного службовця. Відповідно вони мають право надавати

адміністративні послуги. Іншим виходом може бути надання адміністративних послуг відповідальним уповноваженим працівникам від територіального органу Держлісагенства у приміщенні районної державної адміністрації. Запровадження цих механізмів надання адміністративних послуг дасть змогу об'єктам адміністративних послуг зменшити матеріальні витрати, пов'язані з їх отриманням.

Необхідно на законодавчому рівні визначити механізм компенсації збитків, завданих як мисливськими тваринами, так і мисливцями при проведенні полювання. Принцип відшкодування збитків повинен ґрунтуватись на обов'язковості відшкодування збитків користувачем мисливських угідь. Для оцінки завданих збитків необхідно створити комісію при райдержадміністрації, до якої входили б спеціалісти районного управління аграрної політики, районний мисливствознавець, оцінщик (товарознавець), голова або секретар селищної ради, на території якої розглядається заподіяння збитків. Також необхідно розробити Міністерством аграрної політики України майнову шкалу оцінки завданих збитків. Для цього слід використати досвід сучасної Польщі, де при визначенні розрахунку береться до уваги не лише вид сільськогосподарської культури та площу завданих їй збитків, але й також період дозрівання, а саме: перед самим збором урожаю вищий рівень компенсації, ніж у період початку дозрівання. При вирішенні такого роду конфліктів між власником земельної ділянки та користувачем мисливських угідь слід використати досвід правового регулювання Галичини у цьому питанні, коли велику роль відігравали органи місцевого самоврядування, а керівник гміни (війт) – аналог сучасного сільського голови мав широкі повноваження у вирішенні цього питання. Також слід використати у практиці правозастосування той факт, що такими справами займались спеціально організовані (третейські) мирові суди, рішення яких були обов'язковими для виконання.

Отже, досвід Галичини може бути цінним при наданні у користування мисливських угідь, а саме: застосування конкурентного принципу шляхом організації аукціону. Мисливські угіддя надавались у користування тій особі, яка зобов'язувалась сплатити найбільшу суму місцевій громаді або власникам земельних ділянок. Оптимальним на наш час є явочний принцип реєстрації мисливських спілок. Крім того, оскільки галузевий підхід до фінансування мисливського господарства не сприяє конкуренції на ринку надання мисливських

послуг, запропоновано його відкинути. Збиткові мисливські господарства, не здатні забезпечити ефективну охорону мисливських угідь, що напряму пов'язано з ефективністю і рентабельністю ведення мисливського господарства, повинні запровадити досвід країн ЄС, де мисливські господарства не можуть бути збитковими.

3.3. Шляхи удосконалення вітчизняного мисливського законодавства

Однією із причин неефективного ведення мисливського господарства є недосконалість мисливського законодавства у частині регулювання взаємовідносин при наданні у користування мисливських угідь, регулювання видачі посвідчень мисливця, боротьби із браконьєрством, відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами сільському господарству.

Задекларований Україною курс на ринкову економіку послаблюється через регулюючі та контролюючі функції держави у галузі мисливського господарства. Так, особливу проблему в умовах сучасної України становить надання у користування мисливських угідь, що ґрунтується виключно на адміністративному регулюванні. Так, мисливські угіддя надаються у користування органом місцевого самоврядування – обласною радою за погодженням обласних державних адміністрацій, обласних управлінь лісового та мисливського господарства та обласних управлінь охорони навколишнього природного середовища та власниками або користувачами земельних ділянок. На практиці інтереси останніх майже зовсім не враховуються. Принцип господарювання, коли ігноруються інтереси власників земельних ділянок, притаманний системам з командно-адміністративною економікою. Цей принцип ведення мисливського господарства використовувався на території Галичини відразу після приєднання західних територій України, що входили до складу II Речі Посполитої до вересня 1939 року, до СРСР. Відповідно до комуністичного принципу всі засоби виробництва перейшли у власність держави, земля була націоналізована, були організовані колективні та державні сільськогосподарські підприємства, то ж відпала необхідність погоджень надання у користування мисливських угідь із власниками або користувачами земельних ділянок та відповідно оплата за користування сервітутами для ведення мисливського господарства і відшкодування збитків,

завданих мисливськими тваринами. Мисливські угіддя надавались у користування рішеннями облвиконкомів. Найчастіше користувачів було лише двоє: лісогосподарський трест, що вів господарство на території лісових масивів, та Українське товариство мисливців та рибалок, що вело мисливське господарство на території польових угідь. З розпадом Радянського Союзу впала і командно-адміністративна система. Земля почала повертатись у приватну власність. Проте з розпаюванням землі з'явилась велика кількість власників земельних ділянок, з якими слід погоджувати право ведення мисливського господарства.

З часу незалежності України, хоча й декларативно, було взято курс на ринкову економіку та рівність всіх форм власності. На практиці у мисливському законодавстві вирішальну роль відіграють органи державної влади та місцевого самоврядування, а не власники земельних ділянок, які надають сервітути у користування для ведення мисливського господарства, а визначений законодавством принцип оплати за користування мисливськими угіддями, не застосовується до цього часу.

Перед державою постало питання реформування мисливського законодавства, відповідно до якого ключове значення мали б не організаційно-розпорядчі дії посадових осіб органів місцевого самоврядування та органів державної влади, а інтереси власників земельних ділянок, на яких формується мисливський ревір. У вирішенні цієї проблеми варто використати досвід Галичини, де мисливські угіддя надавались у користування лише на конкурентній основі з урахуванням інтересів місцевих громад та власників земельних ділянок. Вихід, на нашу думку, полягає у наданні мисливських угідь через організацію аукціонів, на яких би і визначалась ціна права оренди сервітутів на право використання землі під мисливські угіддя. Це дасть можливість не тільки застосувати законодавчо встановлений конкурентний принцип надання у користування мисливських угідь й оплати за них, але й визначити ефективнішого претендента на користування мисливськими угіддями, соціально захистити селян-власників земельних ділянок.

Відсутні у мисливському законодавстві механізми впливу на користувачів мисливських угідь, мисливські господарства яких є збитковими. Через збитковість користувачі мисливських угідь не мають можливості у повній мірі виконувати заплановані мисливсько-

господарські заходи, охорону мисливських угідь тощо, що поглиблює збитковість. Збитковість мисливських господарств призводить насамперед до економічних проблем: відсутність будь-яких інвестицій та ненадходження у повній мірі податків до бюджету. Саме рентабельність мисливського господарства, на нашу думку, повинна бути визначена законодавчо, а при збитковому веденні мисливського господарства слід вилучати мисливські угіддя. Крім того, на користувачів мисливських угідь покладається також важлива екологічна функція: охорона тварин, які не є мисливськими видами і на яких заборонено полювати у зв’язку з їх невеликою чисельністю або через те, що вони занесені до Червоної книги України. Збитковість мисливського господарства не дає можливості на належному рівні виконувати покладену на мисливське господарство екологічну функцію, а саме: охорону зникаючих видів тварин.

Не сприяє належному державному контролю мисливського господарства існуючий стан справ, коли державні районні мисливствознавці працюють одночасно у державних лісогосподарських підприємствах, до функцій яких входить їх контроль. Для забезпечення належного державного контролю на найнижчому районному рівні необхідно районних мисливствознавців ввести до складу територіальних управлінь державного агентства лісових ресурсів України. Крім того, спостерігається сумісництво посад: районний мисливствознавець та мисливствознавець держлісгоспу є однією особою. З огляду ще й на це неможливо на належному рівні проводити ефективний державний контроль за діяльністю користувачів, які входять до систему управління Державного агентства лісових ресурсів України.

Для належного контролю за чисельністю добування мисливських тварин та для зменшення тінізації ведення мисливського господарства необхідно врегулювати порядок емісії реєстрації та видачі відстрільних карток на право добування дичини. В сучасній Україні бланки відстрільних карток виготовляються самими ж користувачами мисливських угідь. Не передбачений порядок їх реєстрації і видачі. На цьому тлі часто відбуваються махінації, коли підприємство недоотримує кошти за видачу відстрільної картки та неконтрольовано добуваються мисливські тварини, що завдає збитки державі. Доцільно було б передати органам державної влади функцію виготовлення та реєстрації відстрільних карток. Врегулювання цього питання на

законодавчому рівні дасть змогу вивести з тіні мисливсько-господарську галузь шляхом збільшення надходжень від реалізації відстрільних карток.

З метою врегулювання можливості повноцінного контролю за порушеннями правил полювання на території мисливських угідь приватної форми власності доцільно внести зміни у статтю 38 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65], щоб урівняти право складати протоколи про адміністративні правопорушення службовими особами всіх користувачів мисливських угідь не залежно від форми власності. Ця норма дала б змогу ефективно боротись із браконьєрством, а запозичити її можна із законодавства Галичини та сучасних європейських країн, де прописано, що мисливські охоронці різних форм власності мають рівні права щодо охорони мисливських тварин. Крім того, мисливські господарства Галичини були зобов'язані реєструвати всіх мисливських охоронців повіту у старости. Після складання відповідної присяги вони отримували статус державної охорони, що прирівнювався до статусу поліції (жандармерії) і надавав певні преференції у використанні вогнепальної зброї, свідчень у суді тощо.

Щоб стимулювати охоронців до належного виконання своїх обов'язків, слід доповнити положення ст. 40 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [65]: поширити на громадських мисливських інспекторів право затримувати порушників правил полювання, надавши їм такий самий правовий та соціальний захист, як і працівникам, які здійснюють державний контроль у галузі мисливського господарства та полювання.

Велику соціальну напругу створює неврегульованість питання відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами сільськогосподарським угіддям, та мисливцями під час проведення полювань. Для відновлення соціальної справедливості пропонується визначити механізм відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами або мисливцями підчас проведення полювань, а саме: встановити матеріально-грошову оцінку завданих збитків для складання кошторису по кожному із виду сільськогосподарських культур (картопля, овес, квасоля) на конкретно взятій площі та визначити процедуру нарахування суми за завдані збитки, процедуру апеляції тощо. Для зменшення можливих ризиків пошкодження сільськогосподарських культур мисливцям під час проведення

полювань необхідно враховувати позитивний досвід Галичини, коли терміни та способи полювань узгоджувались орендарями права полювання з власниками земельних ділянок. Врегулювання цього питання дає змогу планувати терміни та місця проведення полювання по кожному виду дичини, враховуючи потреби сільськогосподарського виробника продукції та узгоджуючи це питання з потребами мисливського господарства.

В умовах сучасної України слід використати позитивний досвід Галичини у регулюванні чисельності мисливців та їх вплив на добування мисливських тварин через механізм мисливських білетів, запроваджених вперше у 1897 р. Державне регулювання полягало також і у відборі мисливців, які мали відповідний соціальний статус, відповідні вміння до полювання та здоров'я. Крім того, видача мисливських білетів – аналог сучасного посвідчення мисливця здійснювалась з метою отримання коштів у бюджет, що були доволі суттєвими у порівнянні з сучасною Україною.

Із встановленням Радянської влади у Галичині мисливське законодавство ґрунтується на нових принципах: органи державної влади делегували повноваження видачі посвідчення мисливця товариствам мисливців з диференціацією їх соціального стану (за місцем проживання, професією, належністю до окремого товариства). Так, Українське товариство мисливців та рибалок видавало посвідчення мисливця для жителів міст і сіл, окружні ради військово-мисливських товариств військових округів – для мисливців-любителів військовослужбовців та Українська республіканська рада спортивного товариства «Динамо» для членів мисливських спортивних секцій «Динамо», до яких здебільшого належали службовці правоохоронних органів.

До 1959 року для того, щоб бути мисливцем, не треба було навіть підтверджувати володіння відповідними знаннями, як це було визначено у законах Галичини. Лише, починаючи з 1959 року, відповідно до статті 8 «Правил полювання на території Української РСР» вперше визначалась норма: для отримання посвідчення мисливця необхідно здати відповідний екзамен (мисливський мінімум). Мисливське посвідчення, видане будь-якою із трьох організацій, давало право на полювання на всій території Радянського Союзу при умові дотримання місцевого мисливського законодавства [239, с. 91].

Слід звернути увагу на ту обставину, що стати мисливцем можна було з 14 років, а вартість посвідчення була досить низькою і складала лише 10 рублів [240, с. 9-10]. В сучасній Україні віковий ценз складає 18 років, а щоб отримати дозвіл на мисливську зброю – 21 рік. Для отримання права полювання слід було належати до певної громадської організації, що видавала членський квиток. Відповідно до статті 36 Конституції СРСР громадяни мали право, а не обов'язок вступати у громадські організації, але чинне мисливське законодавство було прописане так, що громадяни, які виявили бажання полювати, були змушені вступати до лав громадських мисливських організацій.

З утвердженням незалежності України у 1991 році мисливське законодавство формується по-новому: функції видачі посвідчень мисливця переходять органам державної влади, як це і було за період правління у Галичині Австро-Угорської імперії та республіки Польща. Відповідно до пункту 14 Постанови Кабінету Міністрів України від 20 липня 1996 року № 780 «Про затвердження Положення про мисливське господарство та порядок здійснення полювання» [104, с.154-166] з 1 лютого 1997 року отримання посвідчення мисливця державного зразку стало обов'язковим. Термін дії посвідчення мисливця – необмежений. До претендентів на отримання посвідчення виставляються вимоги щодо отримання позитивного результату тестування, що містить питання з біології мисливських тварин, поводження із зброєю, техніки безпеки тощо. На відміну від Галицьких мисливських законів вимоги щодо моральних цінностей, відсутності судимості, соціального стану до претендентів на отримання посвідчення мисливця не висувались [104, с.154-166]. Вартість посвідчення мисливця становила 5 гривень [241, с. 312].

Крім посвідчення мисливця вперше запроваджувався спеціальний додаток: контрольна картка обліку добутої дичини. Для отримання контрольної картки відповідно до статті 2 п.8 Декрету Кабінету Міністрів «Про державне мито» [108, с. 131] необхідно сплатити державне мито за видачу дозволів на право полювання. Вартість державного мита відповідно до статті 3 становить 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, тобто, 1,7 грн. Стаття 6 визначає, що державне мито сплачується за місцем розгляду та оформлення документів і зараховується до бюджету місцевого самоврядування [242, с. 301].

З листопада 2005 року вартість посвідчення мисливця зростає до 50 гривень [243]. Слід відзначити, що в Україні з розрахунку на чисельність населення полює більше осіб, ніж у Галичині у довоєнний час, де у 1932 році на одну тисячу осіб припадало 3,7 мисливців, які отримали посвідчення [244, с. 276-283].

При видачі дозвільних документів на право полювання (посвідчення мисливця) слід використати позитивний досвід державного управління Галичини при розподілі коштів, які йшли на соціальні цілі, в той час як відповідно до сучасного мисливського законодавства України кошти від видачі посвідчення мисливця йдуть у бюджет держави. Згідно з порядком, визначеним наказом Державного комітету лісового господарства України від 31 серпня 2000 року № 97 та зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 12 вересня 2000 року за № 599/4820, ці кошти використовуються на охорону та відтворення державного мисливського фонду, а саме: на біотехнічні заходи, придбання кормів для підгодівлі диких тварин, відрядження та інші цілі, що покладені на Держкомлісгосп України у галузі мисливства [245, с. 130].

Встановлено, що національне мисливське законодавство базується на командно-адміністративній системі управління. При наданні у користування мисливських угідь практично повсюдно ігноруються права власників земельних ділянок у частині погодження. Підґрунтям такого відношення до власників земельних ділянок служить відсутність поваги у суспільстві до приватної власності, що була знівельована у Галичині після встановлення Радянської влади. Відсутність оплати за користування мисливськими угіддями спочатку була зумовлена відсутністю приватних землевласників, а в сучасній Україні – лобіюванням законодавства зі сторони мисливської еліти, яка відтягує термін оплати за мисливські угіддя. Відсутність лобіювання мисливського законодавства зі сторони селян у частині відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, спричиняє ще одну суттєву прогалину у національному мисливському законодавстві.

Висновки до розділу 3

Здійснено теоретичне обґрунтування еволюції державного управління у мисливському господарстві Галичини в період кінця ХІХ – початку ХХ століття та наукове узагальнення організаційних засад

аналізу еволюційних підходів, розвитку мисливства у Галичині названого періоду. Використання позитивного досвіду державного управління мисливством у Галичині дало поштовх до розробки нормативно-правових пропозицій щодо організації мисливства в сучасній Україні. З'ясовано, що:

1. Серед чинників, що впливали і впливають на еволюцію формування мисливського законодавства Галичини й України, слід виокремити суспільно-політичний стан суспільства, групи впливу, громадські організації тощо. Крім законодавчого забезпечення на ведення мисливського господарства мають великий вплив органи державної влади та місцевого самоврядування. Однак, на сучасному етапі показовою є неспроможність органів виконавчої влади вплинути на користувачів мисливських угідь у частині забезпечення їх діяльності (утримування визначеної законодавством чисельності єгерської служби, дотримання визначеного чинним законодавством обсягу фінансування біотехнічних заходів тощо). Сучасне мисливсько-господарське законодавство характеризується значною регламентацією порядку ведення мисливського господарства, що у багатьох випадках на практиці неможливо виконати. На нашу думку, слід запозичити досвід конкурентності при наданні у користування мисливських угідь, спростити процедуру надання у користування мисливських угідь, адміністративних послуг у галузі мисливського господарства, розмежувати контролюючі компетенції органів державної влади.

2. Вивчення діяльності мисливських організацій Галичини, залучених до формування мисливського законодавства, дає підставу стверджувати, що вони лобіювали інтереси мисливців при формуванні мисливського законодавства та його виконання, зокрема, у вирішенні питань відшкодування збитків, завданих мисливством сільському господарству, організації боротьби із браконьєрством. Відчуваючи свою елітарність у суспільстві, мисливські організації у значній мірі впливали на розвиток специфічної мисливської культури шляхом організації мисливських виставок, випуску друкованої продукції. Порівнюючи стан розвитку мисливських організацій в сучасній Україні, константуємо відсутність організацій, що займаються виключно лобіюванням інтересів мисливської галузі, розвитком мисливської культури.

3. Аналіз економічної складової мисливства Галичини свідчить про низький рівень ведення мисливського господарства. Не кращим

воно залишається і в сучасній Україні у порівнянні з сусідніми державами. Серед причин такого стану слід назвати некваліфікований обслуговуючий персонал, низьку вмотивованість та низьку культуру ведення мисливського господарства, браконьєрство серед широкого загалу суспільства, видані на національному рівні нормативно-правові документи про субсидування певних користувачів мисливських угідь для створення «базових» мисливських господарств. Порівнюючи сучасний економічний стан мисливського господарства з Галичиною початку ХХст., у непривабливому світлі постає показник споживання продукції мисливства, що сьогодні є меншим у 70 разів. Фактично зведено нанівець трофейне полювання, яким пишалась Галичина, неодноразово займаючи високі місця на мисливських виставках у столиці Австро-Угорщини – Відні. В сучасній Україні мисливські господарства на реалізації мисливських трофеїв взагалі не заробляють.

4. Дослідження показали необхідність розробити, враховуючи позитивний історичний досвід державного регулювання мисливства у Галичині кінця XIX- початку XX ст., нормативно-правову базу, що регулювала б відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, залучення до вирішення конфліктних питань третейських судів, повноваження органів місцевого самоврядування у сфері відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, користування мисливськими угіддями на платній основі через проведення аукціонів, а також урівняла посадових осіб користувачів мисливських угідь приватних/громадських форм власності з посадовими особами державної форми власності у частині повноважень їх боротьби з браконьєрством та удосконалила механізм видачі посвідчень мисливця та контрольних карток обліку добутої дичини у частині доступності та прозорості їх видачі з використанням сучасних технологій комп’ютерної обробки інформації, електронного урядування, коли отримувачі адміністративних послуг мали б змогу їх отримувати за допомогою комп’ютерних мереж. Необхідно використати досвід Галичини, обумовлюючи на законодавчому рівні відповідні вимоги до претендентів на посаду мисливських охоронців, а саме: фахова освіта, морально-ділові якості, вік, позитивна характеристика серед місцевих територіальних громад, відсутність заперечень з боку органів внутрішніх справ щодо користування вогнепальною зброєю, відсутність судимостей.

ВИСНОВКИ

У монографії вирішено актуальне наукове завдання, що полягає в актуалізації історичного досвіду організації мисливства в Галичині кінця XIX – початку XX ст. для державного регулювання мисливського господарства в сучасній Україні. Основні результати дослідження свідчать про досягнення поставленої мети, а виконані для її досягнення завдання дозволяють зробити висновки і сформулювати рекомендації теоретичного, практичного та науково-прикладного значення.

1. На основі аналізу широкого кола джерел встановлено, що проблема державного регулювання організації та ведення мисливства у Галичині є сферою дослідження юридичної, історичної, економічної наук. Кожна з них внесла свій вклад у дослідження його організації, становлення і розвитку. Зокрема, історична мисливська періодика свідчить про вплив еліти суспільства на державне регулювання у галузі мисливства, яка лобіювала свої інтереси і домагалася преференції при отриманні в користування мисливських угідь. Економічні наукові видання описують намагання еліти шляхом штучного створення економічних перешкод, і через різні організаційні заходи, як то видача мисливських посвідчень, унеможливлювати полювання селян на власній землі. Юридичні видання свідчать про те, що вирішення соціальних конфліктів відбувалось за допомогою механізму державного регулювання відшкодувань збитків, завданих мисливськими тваринами сільськогосподарським угіддям. Узагальнення історіографії за темою дослідження вказує на те, що державне регулювання мисливства у означений історичний період характеризується двома основними тенденціями, а саме: економічною та екологічною. Задля цього державою встановлювались правові, організаційні, мотиваційні механізми невиснажливого використання мисливських видів тварин, а також централізована система правоохоронних заходів щодо охорони мисливських тварин.

2. Розглянуто особливості організації мисливства в означений історичний період розвитку Галичини. Встановлено, що основним чинником формування та здійснення державної політики щодо ведення мисливського господарства у Галичині було право приватної власності на мисливські угіддя, мисливські тварини та неухильне його

дотримування. За такого підходу у формуванні державної політики власники земельних ділянок отримували кошти від оренди, а держава надходження у бюджет від сплати податків орендодавців.

Результати аналізу еволюції мисливського законодавства вказують на те, що основними чинниками впливу на його формування в Галичині було право власності на землю, дичину, природні ресурси, а також рівень політичної культури суспільства, групи впливу за соціальною ознакою, громадські організації тощо. Правове поле для ведення мисливства базувалось на звичаєвих традиціях, котрі успішно застосовувались урядами Австрії та Другої Речі Посполитої для забезпечення на західно-українських землях економічної, екологічної, соціальної складової мисливства.

3. Проаналізовано сучасний стан організації мисливського господарства в Україні. Виявлено основні відмінності в його організації у порівнянні з мисливським господарством Галичини. Вони полягають у тому, що в Галичині мисливські угіддя надавались у користування на аукціонній основі, натомість в сучасній Україні право оренди надається рішенням місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що унеможливлює конкурування орендарів, зате сприяє прояву корупційних дій з боку посадових осіб.

Встановлено, що у порівнянні з Галичиною ведення мисливського господарства в сучасній Україні є збитковим. Показано, що економічна ефективність ведення мисливського господарства у Галичині в означений історичний період перевищує сучасну дохідність з одиниці площі мисливських угідь більш ніж у 50 разів.

Серед ключових проблем мисливського господарства сучасної України виявлено основні чинники його збитковості:

- недосконала правова база в частині надання в користування мисливських угідь не сприяє виявленню найкращого орендаря мисливських угідь;

- правові механізми боротьби із браконьєрством не спонукають до ефективної охорони мисливських тварин, мають негативні господарські й екологічні наслідки. Формалізм у роботі користувачів мисливських угідь та органів державної влади, гонитва за показниками (кількість складених адміністративних протоколів, відкритих кримінальних проваджень, накладених штрафів на порушників правил полювання) є малоефективними як у подоланні

браконьєрства, так і в підвищенні ефективності ведення мисливського господарства;

- відсутність механізмів державного регулювання допуску мисливців до права полювання, чисельності мисливців, відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами, спричиняє соціальну напругу у суспільстві і є однією з причин невмотивованої поведінки власників земельних ділянок у частині погодження надання сервітутів під ведення мисливського господарства.

4. Розглянуто соціально-економічні наслідки вітчизняного мисливського господарювання. Показано, що ведення сучасного мисливського господарства здійснюється за підходами, що суперечать об'єктивним законам економіки. При відшкодуванні збитків, нанесених внаслідок полювання власникам сільськогосподарських угідь, користувачі мисливських угідь задля пом'якшення соціальної напруги застосовують різні незаконні механізми. Зокрема, укладання тіньових угод з постраждалими щодо відшкодування збитків. Допуск до полювання населення регулюється головним чином через інструменти – посвідчення мисливця та ліцензій на право добування дичини. Для порівняння, досвід організації мисливства у Галичині кінця XIX – початку XX ст. свідчить про те, що претендент на отримання посвідчення мисливця повинен був не лише володіти знаннями щодо організації полювання, а й демонструвати практичні навики з обробки дичини, її зберігання, володіння зброєю і навіть здати нормативи з влучності стрільби.

Існуюча практика реалізації ліцензій на право добування копитних видів мисливських тварин свідчить про те, що їхня вартість у межах одного господарства може коливатися у 5 разів. Зважаючи на це, пропонується запровадити конкурентний механізм реалізації ліцензій через аукціони, що дасть змогу визначити ринкову вартість ліцензій. Боротьба з браконьєрством могла б бути більш ефективною, якби у посадових осіб користувачів мисливських угідь недержавної форми власності і у громадських мисливських інспекторів були більші повноваження адміністративного впливу на порушників правил полювання.

5. Зроблено порівняльний аналіз державного регулювання мисливства в сучасній Україні і Галичині досліджуваного історичного періоду. Встановлено, що означене регулювання здійснюється за різними соціально-політичними підходами. Головною

відмінністю між принципами ведення мисливського господарства Галичини і сучасної України є суб'єкт, який визначає право на ведення мисливства. У Галичині – це власник земельної ділянки, тоді як в сучасній Україні таким суб'єктом є держава. З огляду на це, в Галичині того періоду у виписаний механізм відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами та мисливцями під час проведення полювань, був покладений домінантний чинник приватної власності, який у сучасних відносинах з організації полювання відсутній. Показано, що приватна форма власності на мисливські види тварин, встановлена законодавством Галичини, сприяла їх ефективнішій охороні, ніж у сучасній Україні, де законодавчо визнана державна власність на мисливські види тварин.

6. Доведено, що сучасне вітчизняне нормативно-правове регулювання не повною мірою сприяє охороні мисливських тварин від незаконного добування. Серед причин є безособовість власності на мисливські тварини, невмотивованість користувачів мисливських угідь до ефективного ведення мисливського господарства шляхом збільшення чисельності мисливських тварин. Позитивний вплив на ефективне ведення мисливського господарства та чисельність мисливських тварин зокрема, мала значна кількість великих землевласників Галичини, які відповідно до тодішнього законодавства самостійно вели мисливське господарство. В сучасних умовах господарювання найвагомішою обставиною низького приросту популяції дичини залишається відсутність ефективного користувача мисливськими угіддями.

7. Обгрунтовано можливості удосконалення державного регулювання мисливського господарства в Україні, що ґрунтуються на дослідженні нормативно-правової, організаційної, інституційної складової державного управління Галичини досліджуваного періоду. Зокрема, запропоновано: для регулювання відносини між мисливськими господарствами та власниками сільськогосподарських угідь запровадити механізм відшкодування збитків, завданих мисливськими видами тварин; при допуску до права полювання враховувати економічні, психологічні, моральні чинники претендентів; для оптимізації боротьби з браконьєрством підвищити соціальний статус осіб, уповноважених на охорону мисливських угідь; для підвищення ефективності ведення мисливського господарства

використати конкурентний принцип надання у користування мисливських угідь.

8. Запропоновано внести зміни до чинного законодавства (Закон України «Про мисливське господарство та полювання») щодо легалізації збитків, завданих мисливськими видами тварин сільськогосподарським товаровиробникам та їх відшкодування.

Для запобігання дублювання функцій державного регулювання і уникнення компетенційних спорів між органами державної влади здійснити між ними оптимальний перерозподіл функцій та повноважень, зокрема:

а) передати дозвільні повноваження на ліміт та норму добування мисливських видів тварин від Міністерства екології та природних ресурсів України Міністерству аграрної політики та продовольства України, і визнати його основним центральним органом виконавчої влади в питаннях організації мисливського господарства, що зосередить на одній виконавчій вертикалі усі важелі управлінського впливу на суб'єкт господарювання і дозволить оптимізувати управлінські процеси;

б) передати контролюючі функції з дотримання законодавства про тваринний світ від Екологічної інспекції України Міністерству аграрної політики та продовольства України, що дозволить оптимізувати виконання функцій державного контролю, запобігаючи дублюванню функцій державного контролю (нагляду);

в) з метою підвищення ефективності боротьби з браконьєрством урівняти у частині справляння адміністративної відповідальності права посадових осіб користувачів мисливських угідь приватних/громадських форм власності та громадських мисливських інспекторів з посадовими особами користувачів мисливських угідь державної форми власності щодо повноважень у питаннях охорони мисливських видів тварин;

г) заборонити практику відтермінування виконання вимог ст. 24 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» щодо оплати за користування мисливськими угіддями і запровадити механізм надання у користування мисливських угідь через організацію аукціонів, що дозволить, на конкурентній основі, визначити ринкову вартість користування мисливськими угіддями та вибрати для них кращого орендаря;

д) впорядкувати процедуру ідентифікації учасників полювання шляхом запровадження єдиної бази обліку мисливців, мисливської зброї, порушників правил полювання (браконьєрів), добутої дичини. Для цього внести зміни у нормативно-правове забезпечення щодо реалізації механізму обліку мисливців через зміну процедури видачі посвідчення мисливця та щорічної контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання;

е) врахувати позитивний досвід Галичини щодо відбору кандидатів на видачу мисливських білетів за моральними, психологічними якостями, станом здоров'я, матеріальним станом, на основі чого внести зміни у нормативне забезпечення, яке б забороняло отримання посвідчення мисливця соціально неврівноваженим особам.

Подальші дослідження за тематикою державного регулювання організації, діяльності та розвитку мисливства в Україні мають здійснюватись у площині вдосконалення механізмів інституалізації галузі. Їх проведення вимагає пошуку нових шляхів та підходів у науково-теоретичному обґрунтуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mniszek Tchorznicki M. Próba uporządkowania bibliografji łowieckiej w odrodzonej Polsce [Text] / M. Mniszek Tchorznicki. — Warszawa : [b. v.], 1936. — S. 21, 22, 27.

2. Ковпак В. Особливості спортивної політики редакції часопису «Новий час» (1923 – 1939) / В. Ковпак // Вісник Львівського університету [Текст]. — 2007. — Вип. 31. — С. 184—193.

3. Maciejowski W. M. Historya prawodawstw słowiańskich [Text] / W. Maciejowski. — 2-e wyd. — Warszawa : Drukarnia K. Kowalewskiego, 1862. — T. IV. — S. 507—511.

4. Świętorzecki B. Myśliwstwo na Kresach Wshodnich w ostatnim stuleciu 1850 – 1936: Szkic historyczny [Text] / B. Świętorzecki. — Malinowszczyzna : [b. v.], 1936. — S.1—98.

5. Зеленчук Я. І. Українознавчо-історична реконструкція етносоціальної системи Гуцульщини [Текст] : дис. … канд. істор. наук: 09.00.12 / Зеленчук Ярослав Іванович. — К. : [б. в.], 2008. — С. 144, 227, 244.

6. Paszkudzki M. Kilka uwag u sprawie reformy Ustawy łowieckiej / M. Paszkudzki // Łowiec [Text]. — 1887. — № 12. — S.189—191.

7. Baworowski W. Kilka uwag u sprawie reformy Ustawy łowieckiej / W. Baworowski // Łowiec [Text]. — 1887. — № 11. — S.173—176.

8. O stosunkach łowieckich w Galicyi // Łowiec Wielkopolski [Text]. — 1909. — № 17. — S. 296—299.

9. Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim // Łowiec [Text]. — 1928. — №12. — S. 193.

10. Mniszek A. W obronie jelenia w Karpatach / A. Mniszek // Łowiec [Text]. — 1929. — № 24. — S. 373—376.

11.Świętorzecki B. W sprawie wydzierżawienia terenów łowieckich w lasach państwowych / B. Świętorzecki // Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie [Text]. — 1924. — № 6. — S. 11, 12.

12. Malsburg H. Jeszcze słowo o łowiectwie w lasach rządowych / H. Malsburg // Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie [Text]. — 1924. — № 5. — S. 4, 5.

13. Cierpiński R. Z powodu artykułu w sprawie pilnej i zasadniczej / R. Cierpiński // Łowiec Polski [Text]. — 1930. — № 41. — S. 836.

14. Czudek A. Ochrona przyrody w województwie Śląskim [Text] / A.

Czudek. — Kraków : Nakładem państwowej Rady ochrony przyrody, 1938. — S. 141.

15. Nowe prawo łowieckie // Nowinki myśliwskie [Text]. — 1928. — Styczeń. — S. 3—6.

16. Unifikacja ustawodawstw łowieckich // Łowiec [Text]. — 1932. — № 6. — S. 80.

17. Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji / W. Szablowski // Łowiec Polski [Text]. — 1932. — № 2. — S. 32.

18. Ejsmond J. Wielki triumf polskiej ustawy zagranicą / Julian Ejsmond // Łowiec [Text]. — 1928. — № 19. — S. 305, 306.

19. Гунчак М. С. Регулювання термінів полювання в Галичині у XIX – XX ст. / Микола Гунчак, Олег Проців // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій [Текст] : матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю НПП —Гуцульщина” (18 –19 травня 2012 р.). — Косів : [б. в.], 2012. — С. 345—349.

20. Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków : Wisła, 1898. – 48 s.

21. Krogulski S. Międzynarodowy kongres myśliwski w Wiedniu / Seweryn Krogulski // Łowiec [Text]. — 1910. — № 22. — S. 257—259.

22. Wadomości bieżące // Łowiec Polski [Text]. — 1929. — № 41. — S. 719.

23. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848 – 1914 на підставі споминів [Текст] / Кость Левицький. — Львів : Друкарня ОО Василіян, 1926. — С. 455, 456.

24. Саветчук Н. М. Філософсько-правові погляди І. Франка / Н. М. Саветчук // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України [Текст] : зб. наук. ст. — Вип. 20 / Прикарп. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, Юрид. ін-т. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2008. — С. 29—36.

25. Проців О. Р. До питання врегулювання відшкодувань, завданих мисливськими тваринами / О. Р. Проців // Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади [Текст] : матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. : у 2 ч. Ч. 2 (24 листопада 2009 р.). — Полтава : [б. в.], 2009. — С. 82, 83.

26. Sołowij W. Nowa ustawa łowiecka / W. Sołowij // Łowiec [Text]. — 1908. — № 22. — S. 254, 255.

27. Томин О. О. Правове регулювання мисливства та полювання в Україні (на матеріалах Карпатського регіону) : Дис... канд. наук: 12.00.06 - 2009. – 212 с.

28. Нищук М. Закон про полювання та мисливські розваги / М. Нищук // Дзеркало тижня [Текст]. — 2001. — № 31 (355). — 18 серпня. — С. 13.

29. Колосов А. М. Охрана животных в РСФСР [Текст] / А. М. Колосов. — М. : Россель-хозиздат, 1982. — 166 с.

30. Нижник В. Будущее коллективной охоты / В. Нижник // Охотник: все об охоте, охотниках и собаках [Текст]. — 2004. — № 13. — С. 30—32.

31. Зыков К. Охота во Франции / К. Зыков, А. Улитин // Охота и охотничье хазяйство [Текст]. — 2005. — № 2. — С. 42—44.

32. Волик М. П. Правове регулювання полювання в Україні (на матеріалах південного регіону України) [Текст] : дис. … канд. юрид. наук: 12.00.06 / Волик Микола Петрович. — Одеса : [б. в.], 1997. — 171 с.

33. Мисливство, зброя, полювання, ведення мисливського господарства [Текст] : навч. посіб. / [уклад. В. Д. Бондаренко та ін.]. — К.: НМК ВО, 1993. — 117 с.

34. Дежкин В. В. Охота и охотничие хазяйство мира [Текст] / В. Дежкин. — М. : Лесная промышленность, 1983. — С. 302, 303, 391.

35. Вовченко В. Прибуткові угіддя / В. Вовченко, П. Нос // Лісовий і Мисливський журнал [Текст]. — 2009. — № 6. — С. 39.

36. Korespondęcye // Łowiec [Text]. — 1904. — № 5. — S. 55, 56.

37. Śliwiński A. W sprawie szkód zrządzonych przez zwierzynę i odszkodowań za nie / A. Śliwiński // Łowiec Polski [Text]. — 1938. — № 18. — S. 364.

38. Pac-Pomarnacki L. Na marginesie odszkodowań łowieckich / L. Pac-Pomarnacki // Łowiec Polski [Text]. — 1938. — № 21 . — S. 424, 425.

39. Gieysztor J. Szacowanie szkód wyządzonych przez zwierzynę i sposoby zapobiegania im / J. Gieysztor // Łowiec Polski [Text]. — 1938. — № 23. — S.475—477.

40. Dziubiński L. O ankiecie łowieckiej i jej obradach / L. Dziubiński // Łowiec [Text]. — 1887. — № 11. — S. 176, 177.

41. Opinia prawna w sprawie odszkodowania za uszkodzenia przez zwierzostan spowodowane // Sylwan [Text]. — 1890. — № 5. — S. 192.

42. Potocki R. W sprawie ustawy łowieckiej / R. Potocki // Łowiec [Text]. — 1892. — № 4. — S. 60—62.

43. Wiadomości krajowe // Łowiec Polski [Text]. — 1928. — № 41. — S. 697.

44. Piórkowski K. Korespondencje / K. Piórkowski // Łowiec [Text]. — 1929. — № 15. — S. 238, 239.

45. Zabiełło W. Kłusownictwo a zbrodnia / W. Zabiełło // Łowiec Polski [Text]. — 1935. — № 13. — S. 244.

46. Ossendowski A. Karpaty i Podkarpacie [Text] / A. Ossendowski. — Poznań : Wydawnictwo Polskie R. Wegnera, 1939. — S. 222.

47. Korespondecye // Łowiec [Text]. — 1884. — № 6. — S. 96.

48. Korespondencye // Łowiec [Text]. — 1884. — № 4. — S. 64, 65.

49. Marcinków J. Rykowisko jelenie w Karpatach / J. Marcinków // Łowiec [Text]. — 1929. — № 4. — S. 53, 56.

50. Marcinków J. Jelenie i rykowiska na Skolszczyznie / J. Marcinków // Łowiec [Text]. — 1932. — № 24. — S. 306, 307.

51. Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce / R. Wacek // Łowiectwo Polskie [Text]. — 1921. — №3. — S. 37—39.

52. Krótki przewodnik po Huculszczyznie od Hnitesy po Rogoze [Text]. — Warszawa : Główna księgarnia wojskowa, 1933. — S. 30.

53. Opolski J. Polski kodeks karny, a łowiectwo / J. Opolski // Łowiec [Text]. — 1932. — № 24. — S. 303—306.

54. Rue F. W Europie / F. de la Rue // Łowiec [Text]. — 1887. — № 8. — S. 133—135.

55. Zabiełło W. Co kraj, to obyczaj / W. Zabiełło // Łowiec Polski [Text]. — 1935. — № 1. — S. 3—5.

56. Проців О. Р. Правові засади полювання в Австро-Угорській та Російській імперіях другої половини XIX – початку XX століття / О. Р. Проців // Науковий вісник НЛТУ [Текст] : зб. наук.-техн. пр. — Вип. 20.6. — Львів : [б. в.], 2010. — С. 50—57.

57. Конституція (Основний Закон) України // Офіційний вісник України. — 2010. —№ 72/1 (Спеціальний випуск). — С. 1—15.

58. Новиков Р. Мисливське господарство України вимагає змін / Роман Новіков // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2006. — № 2. — С. 26, 27.

59. Maryański W. Strażnik łowiecki w Polsce / Walery Maryański // Łowiec [Text]. — 1936. — № 8. — S. 133—135.

60. Ze sprawozdań delegatów powiatowych // Łowiec Polski [Text].

— 1935. — № 21. — S. 414.
61. Balko R. Jeszcze słów kilka o naszej ustawie łoweickiej / R. Balko // Łowiec [Text]. — 1908. — № 21. — S. 242, 243.
62. Pawlikowski M. K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego [Text] / M. K. Pawlikowski. — Wilno : Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. — S. 33—36.
63. Атаманчук Г. В. Методологічні проблеми сучасного державного управління / Г. В. Атаманчук // Вісник УАДУ [Текст] : наук. журн. — № 3 / редкол. : В. І. Луговий (голов. ред.) [та ін.]. — К. : Вид-во УАДУ, 2000. — С. 44—46.
64. Блауберг И. В. Философский принцип системности и системный подход / И. В. Блауберг, В. Н. Садовский, Э. Г. Юдин // Вопросы философии [Текст]. — 1978. — № 8. — С. 39—52.
65. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1478-14.
66. Про тваринний світ : Закон України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 2002. — № 14. — С. 97.
67. Засади національної екологічної політики в галузі ведення мисливського господарства [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.menr.gov.ua/documents/Hunting_problems.doc.
68. Проців О. Р. Управління мисливством: парадигма демократичного врядування / О. Р. Проців // Реформування системи державного управління та державної служби: теорія і практика [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (8 квітня 2011 р.) : у 2 ч. Ч. 1. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. — С. 14—18.
69. Кульчицький В. Джерела, структура, основні положення Австрійського цивільного кодексу 1811 р. / В. Кульчицький, І. Левицький // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка [Текст]. — Львів : [б. в.], 2009. — Вип. 48. — С. 49. — (Серія: юридична).
70. Проців О. Р. Правове регулювання ведення мисливського господарства: аспект місцевого самоврядування [Текст] / О. Р. Проців. — Івано-Франківськ : ІФОЦППК, 2011. — 28 с.
71. Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego [Tekst] / M. Reuman. — Warszawa : Drukarnia Orgelbranda, 1845. — 613, 614, 650 s.

72. Лоїк Г. К. Державне регулювання реалізацією сервітутів на оренду мисливських угідь у Галичині: історико-правовий аспект / Г. К. Лоїк, О. Р. Проців // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 26 / за заг. ред. проф. В. С. Загорського. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. — С. 184—195.

73. Balko R. Kilka uwag o projekcie nowej ustawy łowieckiej dla Galicyi / R. Balko // Łowiec [Tekst]. — 1908. — № 9. — S. 97—99.

74. Das polnische Jagdgesetz [Tekst]. — Poznań : Concordia, 1928. — 32 s.

75. Wzór umowy na dzierżawę prawa polowania // Łowiec Polski [Tekst]. — 1935. — № 18. — S. 358.

76. Проців О. Р. Соціально-економічне значення мисливського господарства в Австро-Угорській імперії в кінці XIX – на початку XX століття / О. Р. Проців, П. Б. Хоєцький // Науковий вісник НЛТУ [Текст] : зб. наук.-техн. пр. — Вип. 21.12. — Львів : [б. в.], 2011. — С. 303—311.

77. Kałuski W. Prawo Lowieckie [Tekst] / W. Kałuski. — Warszawa : Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej Rzeczy Pospolitej, 1928. — S. 71—80.

78. Проців О. Р. Державне регулювання відповідальності за браконьєрство у Галичині кінця XIX – початку XX століття / О. Р. Проців // Демократичне врядування [Електронний ресурс] : наук. вісн. — 2010. — Вип. 5. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2010_5/fail/Protsiv.pdf.

79. Krawczynski W. Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych [Tekst] / W. Krawczynski. — Kraków : Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. — S. 7—16.

80. Łoboś S. Myśliwstwo polskie w obcej prasie łowieckiej / S. Łoboś // Łowiec [Tekst]. — 1910. — № 18. — S. 216.

81. Tokarz W. Galicya w początkach ery Józefińskiej w świetle ankiety urzędowej z roku 1783 [Tekst] / W. Tokarz. — Kraków : Akademia umiejętności, 1909. — S. 26.

82. Pilat T. Tablice statystyczne o stosunkach gminnych w Galicj [Tekst] / T. Pilat. — Lwów : Drukarnia K. Pillera, 1877. — S. 26—29.

83. Rożyński F. Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju [Tekst] / F. Rożyński, E. Schechtel. — Warszawa : Nakładem polskiego towarzystwa łowieckiego, 1921. — S. 11—17.

84. O organizacji straży łowieckiej // Łowiec [Tekst]. — 1908. — №

1. — S. 3, 4.
85. Konkurs na nagrody im. Hr. Józefa Potockiego dla straży łoweickiej // Łowiec [Tekst]. — 1904. — № 13. — S. 147.
86. Kalendarz myśliwski na 1934 rok [Tekst]. — Warszawa : Polski związek Stowarzyszeń łowieckich, 1934. — S. 203, 204.
87. Straż łowiecka w niebezpieczeństwie // Łowiec Polski [Tekst]. — 1933. — № 11. — S. 122.
88. Wiadomości bieżące // Łowiec Polski [Tekst]. — 1931. — № 10. — S. 197.
89. Krogulski S. Pół wieku : zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876 – 1926 [Tekst] / Seweryn Krogulski. — Lwów : Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. — S. 23.
90. Korespondencye // Łowiec [Tekst]. — 1886. — № 4. — S. 67.
91. Ze statystyki myśliwskiej // Łowiec [Tekst]. — 1910. — № 24. — S. 290, 291.
92. Wymiar kar // Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie [Tekst]. — 1924. — № 6. — S. 15.
93. Kronika // Łowiec [Tekst]. — 1904. — № 10. — S. 121.
94. Okólnik do wszystkich Panów c.k. Starostów // Łowiec [Tekst]. — 1904. — № 18. — S. 209.
95. Wiedza i życie [Tekst] : w 4 t. T. 4. — Lwów ; Warszawa : Wydawnictwo związku naukowo-literackiego we Lwowie, 1910. — S. 43—55. — (Serya IV).
96. Posiedzenie 17-49 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1902/3 od 29. grudnia 1902 do 3 listopada 1903 [Tekst]. — Lwów : [s. n.], 1903. — S. 2009.
97. Posiedzenie z dnia 16. września 1908 // Posiedzenie 1-36: Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908 [Tekst]. — Lwów : [s. n.], 1908. — S. 85, 2012.
98. Posiedzenie z dnia 16. września 1907 // Posiedzenie 24-39: Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1907 od 16.wrzesnia do 12. październikа 1907 [Tekst]. — Lwów : [s. n.], 1907. — S. 1920, 1921, 1934.
99. Sołowij W. Odczyt / W. Sołowij // Łowiec [Tekst]. — 1904. — №

14. — S. 167, 168.
100. Posiedzenie z dnia 16. października 1903 // Posiedzenie 1-36: Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5.listopada 1908 [Tekst]. — Lwów : [s. n.], 1908. — S. 68.
101. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12.
102. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.
103. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.
104. Положення про мисливське господарство та порядок здійснення полювання : затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 780 від 20.07.1996 р. / відп. ред. Андрейцев В. І. // Екологія і закон: Екологічне законодавство України [Текст] : у 2 кн. Кн. 2. — К. : Юрінком Інтер, 1998. — С. 154—166.
105. Про затвердження «Типового договору про умови ведення мисливського господарства» : Наказ Міністерства лісового господарства України № 85 від 08.08.1996 р. // Мисливськогосподарське законодавство України [Текст] : [посіб. для практ. занять для студ. спец. «Мисливське господарство», «Лісове господарство»]. — Львів : Сполом, 2005. — С. 199—203.
106. Про використання коштів, отриманих від реалізації користувачами мисливських угідь ліцензій на добування мисливських тварин, а також за видачу посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини та порушень правил полювання : Наказ Державного комітету лісового господарства України № 97 від 31.08.2000 р. // Офіційний вісник України [Текст] : зб. нормат.-правов. акт. — К. : ДП —Українська правова інформація”, 2000. — № 35. — С. 168.
107. Про затвердження розміру плати за видачу посвідчення мисливця і щорічної контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання : Наказ Міністерства лісового господарства України № 32 від 21.03.1997 р. // Офіційний вісник України [Текст] : зб. нормат.-правов. акт. — К. : ДП «Українська

правова інформація», 2005. — № 50. — С. 131.

108. Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання : Наказ Державного комітету лісового господарства України № 492 від 24.11.2005 р. // Офіційний вісник України [Текст] : зб. нормат.-правов. акт. — К. : ДП —Українська правова інформація”, 2005. — № 50. — С. 131.

109. Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 1993. — № 13. — С. 113.

110. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників [Текст]. — К. : [б. в.], 2003. — Вип. 3: Лісове господарство і пов’язані з ним послуги. — С. 32.

111. Цивільний Кодекс України [Текст] : офіц. текст. — К. : Концерн «Видавничий Дім Ін Юре», 2003. — 432 с.

112. Про затвердження такс нарахування розміру стягнення за збитки, заподіяні незаконним добуванням або знищенням диких звірів і птахів (крім видів, занесених до Червоної книги України), їх жител, біотехнічних споруд : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та Державного комітету України № 332/262 // Мисливськогосподарське законодавство України [Текст] : [посіб. для практ. занять для студ. спец. «Мисливське господарство», «Лісове господарство»]. — Львів : Сполом, 2005. — С. 318—320.

113. Кравченко С. М. Материальная ответственность в системе охраны природы [Текст] / С. М. Кравченко. — К. : Вища школа, 1981. — 54 с.

114. Проців О. Р. Мисливство та рибальство Гуцульщини: соціально- економічний аспект / Олег Проців // Розвиток сільських територій Карпатського регіону: стан та перспективи [Текст] : матер. круглого столу (12 грудня 2012 р.) / [упоряд. : О. Я. Гримак, Л. П. Кушнір]. — Львів : СПОЛОМ, 2013. — С. 179—183.

115. Лист Міністерства лісового господарства № 03-06/2250 від 24.10.1996 р. [Текст]. — К. : [б. в.], 1996. — 1 арк. — [На правах рукопису].

116. Лист Міністерства лісового господарства № 03-08/2325. від 29.10.1996 р. [Текст]. — К. : [б. в.], 1996. — 1 арк. — [На правах рукопису].

117. Лист юридичного управління Кабінету Міністрів України № 03-01/3157 від 29.11.1996 р. [Текст]. — К. : [б. в.], 1996. — 1 арк. —

[На правах рукопису].
118. Статистичні дані по Україні за 2010 рік [Текст]. — К. : [б. в.], 2011. — 1 арк. — [На правах рукопису].
119. Про заходи щодо виконання Указу Президента України від 23.05.2005 р. № 837 «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення, раціонального використання мисливських тварин» [Текст] : Наказ Державного комітету лісового господарства України № 371 від 12.07.2005 р. — К. : [б. в.], 2005. — 2 арк. — [На правах рукопису].
120. Про стан ведення мисливського господарства Одеського, Полтавського і Харківського обласних управлінь лісового та мисливського господарства [Текст] : Наказ Держкомлісгоспу України № 713 від 22.11.2007 р. — К. : [б. в.], 2007. — 3 арк. — [На правах рукопису].
121. Протокол наради користувачів мисливських угідь в Івано-Франківській області від 13.02.2009 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2009. — 2 арк. — [На правах рукопису].
122. Положення про попередній відбір претендентів для надання мисливських угідь на конкурентних засадах : затверджене першим заступником голови Івано-Франківської облдержадміністрації 9 серпня 2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].
123. Про стан ведення мисливського господарства в Житомирській, Кіровоградській та Миколаївській областях [Текст] : Наказ Держкомлісгоспу України № 314 від 04.12.2008 р. — К. : [б. в.], 2008. — 2 арк. — [На правах рукопису].
124. Довідка про стан виконання договірних зобов’язань користувачами мисливських угідь Івано-Франківської області від 30.10.2007 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2007. — 5 арк. — [На правах рукопису].
125. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового господарства № 04-3/53 від 05.07.2006 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2006. — 2 арк. — [На правах рукопису].
126. Доручення № 2 засідання колегії Державного комітету лісового господарства України від 29.01.2009 р. (протокол № 1) [Текст]. — К. : [б. в.], 2009. — 1 арк. — [На правах рукопису].
127. Про стан та перспективи розвитку мисливського господарства в Україні [Текст] : Наказ Держкомлісгоспу України

№ 401 від 22.11.2010 р. — К. : [б. в.], 2010. — 2 арк. — [На правах рукопису].

128. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 06-15/32 від 01.06.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 5 арк. — [На правах рукопису].

129. Відзив Калуської організації мисливців та рибалок на касаційну скаргу ВАТ «Бабин-риба» № 01-2 від 13.03.2005 р. [Текст]. — Калуш : [б. в.], 2005. — 3 арк. — [На правах рукопису].

130. Постанова Львівського апеляційного господарського суду від 16.01.2006 р. [Текст]. — Львів : [б. в.], 2006. — Спр. № 18/148-9/241. — 5 арк. — [На правах рукопису].

131. Про усунення порушень вимог земельного законодавства та Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [Текст] : Подання Прокуратури по Снятинському районі № 90-709 вих-11 від 02.04.2011 р. — Снятин : [б. в.], 2011. — 3 арк. — [На правах рукопису].

132. Про організацію робочої групи з аналізу законності та ефективності діяльності користувачів мисливських угідь Івано-Франківської області [Текст] : Розпорядження Івано-Франківської ОДА № 87 від 18.02.2011 р. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

133. Про вирішення питань мисливського господарства області [Текст] : Розпорядження Івано-Франківської ОДА № 617 від 08.09.2011 р. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

134. Про затвердження «Регламенту подання матеріалів щодо надання у користування мисливських угідь» [Текст] : Наказ Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 99 від 28.11.2011 р. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

135. Регламент подання матеріалів щодо надання у користування мисливських угідь [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

136. Додаток № 1 до угоди про співробітництво від 13.07.2011 р. між директором ТзОВ «Чивчин» та Сільським головою с. Зеленої [Текст]. — Зелена : [б. в.], 2011. — 1 арк. — [На правах рукопису].

137. Пирожик О. Більшість і опозиція порозумілисьό / Олександр Пирожик // Волинь [Електронний ресурс] : електрон. вид. — 2011. — № 1306. — 8 листоп. — Режим доступу :

http://www.volyn.com.ua/rub=33&article=1&arch=1306.

138. Довгошей А. Якщо на Полтавщині з'явиться свій Лозінський – губернатор «відповість головою» [Електронний ресурс] / Анна Довгошей. — Режим доступу : http://www.poltava.pl.ua/news/11845/.

139. Буткевич Б. Велике полювання: забавки феодалів / Богдан Буткевич // Український тиждень [Текст]. — 2011. — № 11(176). — 18—24 берез. — С. 28—32.

140. Хоменко В. Усі мисливські угіддя – в руки заможних людей / Віктор Хоменко // Голос України [Текст]. — 2007. — № 227 (4227).

141. Орел С. «Великі люди»: все схвачене / Світлана Орел // Дзеркало тижня [Текст]. — 2009. — № 24. — 27 черв. — С. 2.

142. Михлик З. Села в облозі / Зенон Михлик // Сільські вісті [Електронний ресурс]. — 2011. — № 14 (18604). — 4 лют. — Режим доступу : http://www.lesovod.org.ua/node/8888.

143. Лист народного депутата Мойсика В. Р. від 14.02.2008 р. [Текст]. — К. : [б. в.], 2008. — 3 арк. — [На правах рукопису].

144. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 04-3/32 від 11.03.2008 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2008. — 1 арк. — [На правах рукопису].

145. Проців О. Р. Національні особливості полювання за мисливськими угіддями і не тільки [Електронний ресурс] / Олег Проців. — Режим доступу : www.telekritika.ua/lesnoi_sector/2012-04-12/71194.

146. Сучасні реформи – незворотний процес / Микола Шадура, Ігор Шейгас, Анатолій Шадура [та ін.] // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2003. — № 5/6. — С. 36, 37.

147. Стратегія розвитку // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2006. — № 3. — С. 2—4.

148. Лист Івано-Франківської міжрайонної природоохоронної прокуратури № 81-159 вих-11 від 28.07.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 6 арк. — [На правах рукопису].

149. Лист Івано-Франківської міжрайонної прокуратури № 81-1380 вих.10 від 02.12.2010 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2010. — 2 арк. — [На правах рукопису].

150. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 04-3/96 від 02.12.2008 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2008. — 2 арк. — [На правах рукопису].

151. Лист центрального спортивного клубу міліції «Галичина» №

68 від 18.05.2004 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2004. — 1 арк. — [На правах рукопису].

152. Шадура М. Перспективи мисливства / Микола Шадура // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2010. — № 3. — С. 30.

153. Яримович Р. Гуцульськими плаями [Текст] : оповідання, нариси, спомини / Р. Яримович. — Буффало : Гуцульщина, 1993. — С. 67.

154. Ісаєв О. Зміни прийнято, проблеми залишились / Олексій Ісаєв // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2010. — № 2. — С. 30.

155. Якименко М. Нічні пригоди під Пальче / Микола Якименко // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2008. — № 5. — С. 38.

156. Лист Головного управління туризму і культури № 255/01-08/09 від 28.11.2005 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2005. — 3 арк. — [На правах рукопису].

157. Кравченко С. М. Материальная ответственность в системе охраны природы [Текст] / С. М. Кравченко. — К. : Вища школа, 1981. — 54 с.

158. Король М. Де добре звірам, там щастить мисливцям / Микола Король, Іван Делеган // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 1999. — № 5. — С. 20.

159. Мета – збереження тваринного світу // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2004. — № 1. — С. 33.

160. Басай В. Д. Відшкодування шкоди, заподіяної екологічними правопорушеннями [Текст] : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.06 / Басай Віктор Давидович. — Львів : [б. в.], 1996. — 153 с.

161. Шадура М. Перспективи мисливства України [Електронний ресурс] / Микола Шадура. — Режим доступу : http://www.huntingukraine.com/index.phpoption =com_content&view=article&id=2538:perspektyvy-myslyvstva&catid.

162. Тернопільські екоінспектори підробляли протоколи, і самі сплачували накладені штрафи [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.huntingukraine.com.

163. На Прикарпатті «природоінспектор» складав фіктивні протоколи [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://firtka.if.ua/action=show&id=17865.

164. Лущак М. М. Бурий ведмідь (Ursus arctos arctos) у Карпатах / М. Лущак // Науковий вісник НЛТУ [Текст] : зб. наук.-техн. пр. —

Вип. 15.4. — Львів : [б. в.], 2005. — С. 54—57.
165. Настанова з упорядкування мисливських угідь [Текст]. — К. : Державний комітет лісового господарства України, 2002. — 45 с.
166. Основні показники по веденню мисливського господарства України 2010 рік [Текст]. — К. : [б. в.], 2010. — 1 арк. — [На правах рукопису].
167. Шарафанович О. Каждый охотник должен знать / Ольга Шарафанович // Лесное и охотничье хазяйство [Текст]. — 2010. — № 12. — С. 38, 39.
168. Про затвердження Порядку видачі посвідчення мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання : Наказ Міністерства лісового господарства України № 32 від 21.03.1997 р. // Мисливськогосподарське законодавство України [Текст] : [посіб. для практ. занять для студ. спец. «Мисливське господарство», «Лісове господарство»]. — Львів : Сполом, 2005. — С. 217—220.
169. Звернення до Президента України гр. Курілець Зіновія Григоровича, жителя с. Вишнів, Рогатинського району Івано-Франківської області від 25.07.2005 р. [Текст]. — Рогатин : [б. в.], 2005. — 5 арк. — [На правах рукопису].
170. Лист ДП «Рогатинський ЛГ» № 01-3/414 від 08.10.2010 р. [Текст]. — Рогатин : [б. в.], 2010. — 2 арк. — [На правах рукопису].
171. Лист Нивочинської сільської ради № 175 від 20.09.2006 р. [Текст]. — Нивочин : [б. в.], 2006. — 1 арк. — [На правах рукопису].
172. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового господарства № 04-4/85 від 30.09.2006 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2006. — 1 арк. — [На правах рукопису].
173. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 06-16/53-103 від 27.07.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 1 арк. — [На правах рукопису].
174. Лісничі Львівщини змусять власників мисливських угідь краще пильнувати тварин [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ecoport.org.ua/news/pid=22160.
175. Мисливські господарства – на гачок, а ліси – в єдині руки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://lis.ck.ua/news/show/id/1882.
176. Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин : Указ Президента

України № 837/2005 від 23.05.2005 р. // Урядовий кур'єр [Текст]. — 2005. — 8 черв. (105). — С. 5, 6.

177. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства до голови Держкомлісгоспу України № 04-3/56 від 06.06.2008 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2008. — 8 арк. — [На правах рукопису].

178. Большой спор о любительской охоте [Текст] / [сост. В. Е. Борейко]. — К. : [б. и.], 2003. — 176 с.

179. Адміністративний кодекс // Офіційний вісник України [Текст] : зб. нормат.-правов. акт. — К. : ДП «Українська правова інформація», 2011. — № 98. — С. 9.

180. Лист ДП «Солотвинський лісгосп» № 02-189 від 17.12.2010 р. [Текст]. — Солотвино : [б. в.], 2010. — 1 арк. — [На правах рукопису].

181. Мисливськогосподарське законодавство України [Текст] : [посіб. для практ. занять для студ. спец. «Мисливське господарство», «Лісове господарство»]. — Львів : Сполом, 2005. — С. 10.

182. Про затвердження Положення про громадських мисливських інспекторів : Наказ державного комітету лісового господарства України № 27 від 01.03.2002 р. // Мисливськогосподарське законодавство України [Текст] : [посіб. для практ. занять для студ. спец. «Мисливське господарство», «Лісове господарство»]. — Львів : Сполом, 2005. — С. 186—189.

183. Про внесення змін до деяких актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу : Закон України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 2010. — № 10. — С. 108.

184. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 06-16/35 від 30.05.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. –1 арк. — [На правах рукопису].

185. Лист ДП «Кутське лісове господарство» № 01-3/541 від 21.11.2011 р. [Текст]. — Кути : [б. в.], 2011. — 1 арк. — [На правах рукопису].

186. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. — Ст. 249. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

187. Червона книга України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://mail.menr.gov.ua/publ/redbook/redbook.php.

188. Лист Державної судової адміністрації України щодо статистичної інформації про кількість справ та осіб, притягнутих до адміністративної порушення законодавства у галузі мисливства та полювання № 1-5724/08 від 10.12.2008 р. [Текст]. — К. : [б. в.], 2008. — 2 арк. — [На правах рукопису].

189. Лісівники Вінничини оштрафували 256 злісних звіроловів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lesovod.org.ua/node/12026.

190. Подання Прокуратури Івано-Франківської області № 07/4-175вих-07 від 06.06.2007 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2007. — 5 арк. — [На правах рукопису].

191. Акт перевірки діяльності Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства у сфері дотримання вимог природоохоронного законодавства від 14.04.2010 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2010. — 2 арк. — [На правах рукопису].

192. Лист прокуратури Івано-Франківської області № 07/4-83 вих-11 від 20.02.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

193. Матеріали кримінальної справи № 1-11 // Архів Рожнятівського районного суду 2008 р. [Текст]. — 2008. — 185 с.

194. Матеріали кримінальної справи № 1-180 // Архів Косівського районного суду 2008 р. [Текст]. — 2008. — 164 с.

195. Матеріали кримінальної справи № 1-40 // Архів Рожнятівського районного суду 2008 р. [Текст]. — 2008. — 232 с.

196. Матеріали кримінальної справи № 1-32 // Архів Богородчанського районного суду 2008 р. [Текст]. — 2008. — 127 с.

197. Лист ДП «Вигодський ЛГ» № 232/04-08 від 20.12.2010 р. [Текст]. — Вигода : [б. в.], 2010. — 1 арк. — [На правах рукопису].

198. Лист Прокуратури Івано-Франківської області № 07/4-503 вих-10 від 17.12.2010 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2010. — 1 арк. — [На правах рукопису].

199. Матеріали кримінальної справи № 1-151 // Архів Яремчанського міського суду 2008 р. [Текст]. — 2008. — 123 с.

200. Проблеми та перспективи // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2008. — № 2. — С. 26, 27.

201. Лист Державної судової адміністрації України щодо статистичної інформації про кількість справ та осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності за порушення законодавства у галузі

мисливства та полювання № 14-5724/08 від 10.12.2008 р. [Текст]. — К. : [б. в.], 2008. — 2 арк. — [На правах рукопису].

202. Про проведення службового розслідування [Текст] : Наказ Івано-Франківського обласного управління лісового господарства № 03 від 17.01.2006 р. — Калуш : [б. в.], 2006. — 1 арк. — [На правах рукопису].

203. Стратегія Розвитку // Лісовий і мисливський журнал [Текст]. — 2006. — № 3. — С. 2—4.

204. Лист Держкомлісгоспу України № 03-06/5103-11 від 05.09.2001 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2001. — 1 арк. — [На правах рукопису].

205. Про стан та перспективи розвитку мисливського господарства в Україні [Текст] : Постанова розширеної колегії Державного комітету лісового господарства України № 6 від 24.04.2003 р. — К. : [б. в.], 2003. — 3 арк. — [На правах рукопису].

206. Про заходи щодо виконання Указу Президента України від 23.05.2005 року № 837 «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення, раціонального використання мисливських тварин» [Текст] : Наказ Державного комітету лісового господарства України № 371 від 12.07.2005 р. — К. : [б. в.], 2005. — 4 арк. — [На правах рукопису].

207. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового господарства № 04-3/52 від 05.07.2006 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2006. — 2 арк.

208. Лист Прокуратури Івано-Франківської області № 07/4-175вих-07 від 06.06.2007 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2007. — 5 арк. — [На правах рукопису].

209. Про стан ведення мисливського господарства в Івано-Франківській області у 2006 р. та перспективи розвитку на 2007 р. [Текст] : Рішення наради користувачів мисливських угідь в Івано-Франківській області від 03.08.2007 р. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2007. — 4 арк. — [На правах рукопису].

210. Про організацію виконання розпорядження Івано-Франківської ОДА від 15.07.2011 р. № 485 «Про розвиток мисливства як складової туристичної галузі області» [Текст] : Наказ Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 56 від 18.07.2011 р. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

211. Протокол міжвідомчої наради з питань раціонального використання тваринного світу від 02.02.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 3 арк. — [На правах рукопису].

212. Лист ДП «Ворохтянське лісове господарство» № 2/159 від 22.09.2011 р. [Текст]. — Ворохта : [б. в.], 2011. — 1 арк. — [На правах рукопису].

213. Лист ДП «Делятинський ЛГ» № 471 від 07.09.2011 р. [Текст]. — Делятин : [б. в.], 2011. — 1 арк.

214. Акт перевірки ведення мисливського господарства користувачами мисливських угідь Івано-Франківської області від 06.08.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 54 арк. — [На правах рукопису].

215. Лист державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області № 04-11/2221 від 28.07.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 3 арк. — [На правах рукопису].

216. Лист Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області № 04-10/440 від 31.03.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

217. Лист Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області № 04-10/2186 від 11.11.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 1 арк. — [На правах рукопису].

218. На відновлення використання державного мисливського фонду у межах мисливських угідь наданих в користування державному підприємству «Осмолодське лісове господарство» [Текст] : Дозвіл Першого заступника головного державного інспектора України з охорони навколишнього природного середовища № 6 від 14.12.2011 р. — К. : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

219. Середня зарплата в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ukranews.com/uk/news/economics/2010/10/26/29918.

220. Доповідь заступника голови Держкомлісгоспу України у 2010 році [Текст]. — К. : [б. в.], 2010. — 8 арк. — [На правах рукопису].

221. Фінансування територіальних управлінь Держкомлісгоспу України [Текст]. — К. : [б. в.], 2010. — 1 арк. — [На правах рукопису].

222. Інформація про діяльність районних мисливствознавців в розрізі областей [Текст]. — К. : [б. в.], 2010. — 1 арк. — [На правах рукопису].

223. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового

господарства від 25.01.2006 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2006. — 2 арк. — [На правах рукопису].

224. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 04/3-7 від 31.01.2008 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2008. — 1 арк. — [На правах рукопису].

225. Лист Держкомлісгоспу України № 03-06/312 від 28.01.2008 р. [Текст]. — К. : [б. в.], 2008. — 1 арк. — [На правах рукопису].

226. Лист обласної організації УТМР № 01-65 від 04.07.2011 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

227. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів : Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 622 від 21.08.1998 р. // Офіційний вісник України [Текст] : зб. нормат.-правов. акт. — К. : ДП «Українська правова інформація», 1998. — № 42. — С. 107.

228. Порядок видачі посвідчень мисливця та контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання // Мисливськогосподарське законодавство України [Текст] : [посіб. для практ. занять для студ. спец. «Мисливське господарство», «Лісове господарство»]. — Львів : «Сполом», 2005. — С. 217—219.

229. Рішення наради користувачів мисливських угідь Івано-Франківської області [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

230. Про порядок видачі посвідчення мисливця, контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання [Текст] : Наказ Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 103 від 08.11.2010 р. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2010. — 2 арк. — [На правах рукопису].

231. Лист Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 06-15/74 від 23.11.2010 р. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2010. — 1 арк. — [На правах рукопису].

232. Про впорядкування видачі контрольних карток обліку добутої дичини і порушень правил полювання [Текст] : Наказ Івано-

Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства № 57 від 18.07.2011 р. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

233. Довідка про інформацію щодо адміністративних послуг (Івано-Франківська область) [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 2011. — 2 арк. — [На правах рукопису].

234. Про проведення полювання в мисливський сезон 2005/2006 року [Текст] : Наказ державного комітету лісового господарства України № 259 від 28.03.2005 р. — К. : [б. в.], 2005. — 2 арк. — [На правах рукопису].

235. Деякі питання надання у користування мисливських угідь і відшкодування збитків, завданих мисливськими тваринами: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1472-р від 25.11.09 р. // Урядовий кур'єр [Текст]. — 2009. — 22 груд. (238). — С. 20.

236. Навести порядок в учете добываемой дичи [Электронный ресурс]. — Режым доступа : http://www.hunt-fish.com.ua/article.htmident=3b2dd50c33a75c3.

237. У Криму затримали посадовців мисливського товариства, які незаконно видавали відстрілочні картки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.k-z.com.ua/5843.

238. Мацегора К. «Віктор Янукович: «Без дисципліни у нас нічого не вийде!» / Катерина Мацегора // Урядовий кур'єр [Текст]. — 2011. — № 183 (4581). — 5 жовт. — С. 2.

239. Правила полювання на території Української РСР : затверджені Постановою Ради Міністрів УРСР № 1047 від 13.07.1959 р. // ЗП УРСР [Текст]. — 1959. — № 7. — С. 91.

240. Гулевич И. Д. Основы спортивной охоты (охотминимум) [Текст] / И. Д. Гулевич. — М. : ВИ МО СССР, 1957. — С. 9, 10.

241. Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки добутої дичини та порушень правил полювання // Мисливськогосподарське законодавство України [Текст] : [посіб. для практ. занять для студ. спец. «Мисливське господарство», «Лісове господарство»]. — Львів : Сполом, 2005. — С. 312.

242. Інструкція про порядок обчислення та справляння державного мита // Мисливськогосподарське законодавство України [Текст] : [посіб. для практ. занять для студ. спец. «Мисливське господарство», «Лісове господарство»]. — Львів : Сполом, 2005. — С. 301.

243. Наказ Державного комітету лісового господарства України № 492 від 24.11.2005 р. : зареєстрований у Міністерстві юстиції України 12.12.2005 р. за № 1488/11768 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cginreg=z1488-05.

244. Проців О. Р. Державне регулювання видачі посвідчення мисливця / О. Р. Проців // Ефективність державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 30 / за заг. ред. чл.-кор НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. — С. 276—283.

245. Про використання коштів, отриманих від реалізації користувачами мисливських угідь ліцензій на добування мисливських тварин, а також за видачу посвідчень мисливця і щорічних контрольних карток обліку добутої дичини та порушень правил полювання : Наказ Державного комітету лісового господарства України № 97 від 31.08.2000 р. // Офіційний вісник України [Текст] : зб. нормат.-правов. акт. — К. : ДП «Українська правова інформація», 2000. — № 37. — С. 130.

246. Про затвердження плану заходів щодо реформування системи надання адміністративних послуг [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1076-р від 26.10.2011 р. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1076-2011-%D1%80.

247. Проців О. Адміністративні послуги у мисливстві / Олег Проців // Полювання та риболовля [Текст]. — 2012. — № 12(134). — груд. — С. 3.

248. Проців О. Р. Прикладні аспекти надання адміністративних послуг у галузі мисливства / Олег Проців // Модернізація системи державного управління: теорія та практика [Текст] : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (20 квітня 2012 р.) : у 2 ч. Ч. 2 / [за наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева]. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. — С. 487—491.

Проців Олег Романович

Народився у м. Стрий Львівської області. Закінчив Львівський зооветеринарний інститут (1989 р.), магістратуру державної служби при Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу (2007 р.), аспірантуру за напрямком «Державне управління» у Львівському регіональному інституті державного управління (2014 р.). У 2015 р. захистив дисертацію «Актуальність історичного досвіду Галичини кінця ХІХ - початку ХХ століття для державного регулювання мисливського господарства сучасної України». Працює головним спеціалістом в Івано-Франківському обласному управлінні лісового та мисливського господарства.

Автор понад 160 публікацій, з яких 3 монографії у співавторстві, 47 статей у наукових фахових виданнях, 37 доповідей на наукових конференціях, 73 публіцистичні статті.

Наукове видання

ПРОЦІВ Олег Романович

Організація мисливства у Галичині кінця XIX – початку XX століття в контексті державного регулювання розвитку мисливського господарства в Україні

Редактор – **Галина ПРОЦІВ**
Комп’ютерна верстка – **Олег ПРОЦІВ**
Комп’ютерний дизайн – **Ігоря САВЧУКА**

Формат паперу і частка аркуша 60×90 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 12,75. Наклад 300 прим. Зам. 8951

Друкарня ―Фоліант”
76000, м. Івано-Франківськ
вул. Старозамкова, 2
www.foliant.if.ua
e-mail: foliant.drukarnja@gmail.com
тел.-факс: +38(0342) 50-21-65
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи Серія ІФ № 24